

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rajavartiolain ja ulkomaalaislain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rajavartiolakia, ulkomaalaislakia, henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annettua lakia, rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia, poliisilakia ja rikoslakia. Esityksen tarkoituksena on kehittää Rajavartiolaitoksen ja rajavartiomiehen normaaliolojen toimivaltuuksia siten, että Rajavartiolaitos voi varautua sekä nopeasti ja tehokkaasti vastata Suomen turvallisuusympäristössä ilmeneviin uhkiin sekä itsenäisesti että yhteistyössä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa.

Esityksen tarkoituksena on erityisesti täydentää rajavartiomiehen toimivaltuuksia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä rajanylityspaikoilla ja niiden välittömässä läheisyydessä, Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä.

Rajavartiolain virka-apusäännökset ajantasaistettaisiin. Rajavartiolaitos voisi jatkossa antaa poliisille terrorismin torjunnassa sotilaallista asevoimaa sisältävää virka-apua merialueen lisäksi myös maa-alueilla. Puolustusvoimien virka-apu Rajavartiolaitokselle voisi sisältää myös virkamiehen henkilökohtaisen ampuma-aseen ja muiden voimakeinojen käyttöä toimivaltaisen rajavartiomiehen ohjauksessa.

Rajavartiolakiin lisättäisiin säännökset Rajavartiolaitoksen tukena toimivien asevelvollisten toimivaltuuksista, rajavartiomiehen oikeudesta puuttua miehittämättömän ilma-aluksen ja lennonkin kulkuun sekä vesiliikenteen tilapäisestä keskeyttämisestä tai rajoittamisesta.

Rajavartiolaitoksen suorittaman teknisen valvonnan toimivaltuutta merialueella selkeytettäisiin. Lisäksi täydennettäisiin Rajavartiolaitoksen oikeutta käyttää tilapäisesti muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä, rajavyöhykeluvan peruuttamista ja rajavyöhykeilmoituksen tekemistä koskevaa sääntelyä sekä Rajavartiolaitoksen oikeutta liikkumisrajoitusten tai -kieltojen määräämiseen.

Ulkomaalaislain ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaiset liikenteenharjoittajan velvollisuudet ulotettaisiin koskemaan myös sisärajaliikennettä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille. Rajavartiolaitoksella olisi oikeus saada ja käsitellä sisärajaliikenteen matkustajatietoja myös muissa tapauksissa.

Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä säädettäisiin nimenomaisesti. Sotilaallisten voimakeinojen käyttöä koskevat sotilaskäskyasiat käsiteltäisiin puolustusvoimista annetun lain mukaisessa päätöksentekomenettelyssä siten, että sisäministerillä ja Rajavartiolaitoksen päälliköllä olisi oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä asiasta.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
2.1.1 Rajavartiolaitoksen keskeiset tehtävät ja toimivaltuudet.....	5
2.1.2 Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.....	5
2.1.3 Terrorismintorjunta.....	6
2.1.4 Aluevalvonta.....	7
2.1.5 Sotilaallinen maanpuolustus.....	7
2.1.6 Rajavartiolaitoksen kohteiden turvatarkastukset.....	8
2.1.7 Toimivaltuudet poikkeusoloissa.....	8
2.1.8 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet.....	9
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö.....	10
2.2.1 Schengenin rajasäännöstö.....	10
2.2.2 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet sisärajaliikenteessä.....	11
2.3 Nykytilan arviointi.....	12
2.3.1 Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.....	12
2.3.2 Salaiset tiedonhankintakeinot vaaran torjumiseksi.....	12
2.3.3 Sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävät.....	13
2.3.4 Virka-apusäännökset.....	14
2.3.5 Asevelvollisten toimivaltuudet.....	14
2.3.6 Tekninen valvonta.....	14
2.3.7 Miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttuminen.....	15
2.3.8 Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttäminen tai rajoittaminen.....	15
2.3.9 Kiinteistöjen käyttöoikeus ja liikkumisrajoitukset.....	15
2.3.10 Rajavyöhykeluvat ja rajavyöhykeilmoitus.....	15
2.3.11 Sisärajaliikenteen matkustajatietojen käsittely.....	16
2.3.12 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet.....	16
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	16
3.1 Tavoitteet ja toteuttamisvaihtoehdot.....	16
3.2 Keskeiset ehdotukset.....	17
3.2.1 Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.....	17
3.2.2 Salaiset tiedonhankintakeinot vaaran torjumiseksi.....	17
3.2.3 Sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävät.....	18
3.2.4 Rajavartiolaitoksen virka-apu poliisille.....	18
3.2.5 Puolustusvoimien virka-apu Rajavartiolaitokselle.....	18
3.2.6 Asevelvollisten toimivaltuudet.....	18
3.2.7 Tekninen valvonta.....	19
3.2.8 Miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttuminen.....	19
3.2.9 Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttäminen tai rajoittaminen.....	20
3.2.10 Kiinteistöjen käyttöoikeus ja liikkumisrajoitukset.....	20
3.2.11 Rajavyöhykeluvat ja rajavyöhykeilmoitus.....	20

3.2.12	Sisärajaliikenteen matkustajatietojen käsittely.....	21
3.2.13	Liikenteenharjoittajien velvollisuudet	21
4	ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	21
4.1	Taloudelliset vaikutukset.....	21
4.2	Yritysvaikutukset	22
4.3	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	22
4.4	Yhteiskunnalliset vaikutukset	23
5	ASIAN VALMISTELU	23
5.1	Valmisteluvaiheet ja -aineisto.....	23
5.2	Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	23
6	AHVENANMAAN ASEMA	24
7	RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ	25
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	26
1	LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	26
1.1	Rajavartiolaki.....	26
1.2	Ulkomaalaislaki	46
	11 luku Liikenteenharjoittajan velvollisuudet ja seuraamusmaksu	46
1.3	Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa	47
1.4	Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta	50
1.5	Poliisilaki.....	51
	2 luku Yleiset toimivaltuudet	51
1.6	Rikoslaki.....	52
	16 luku Rikoksista viranomaisia vastaan	52
2	TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET.....	52
3	VOIMAANTULO.....	52
4	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	52
	LAKIEHDOTUKSET	64
	Laki rajavartiolain muuttamisesta	64
	Laki ulkomaalaislain muuttamisesta	71
	Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta	72
	Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muuttamisesta	74
	Laki poliisilain 2 luvun 21 §:n muuttamisesta	75
	Laki rikoslain 16 luvun 4 a §:n muuttamisesta	76
	LIITE	77
	RINNAKKAISTEKSTIT	77
	Laki rajavartiolain muuttamisesta	77
	Laki ulkomaalaislain muuttamisesta	90
	Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta	91
	Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muuttamisesta	93
	Laki poliisilain 2 luvun 21 §:n muuttamisesta	94
	Laki rikoslain 16 luvun 4 a §:n muuttamisesta	95

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut nopeasti lähialueiden kriisien, terrorismin ja laajan laittoman maahantulon takia ja sen ennustettavuus on heikentynyt. Hybridivaikuttamisen keinot ovat lisääntyneet. Hybridivaikuttamiseksi katsotaan suunnitelmallinen toiminta, jossa valtiollinen tai ei-valtiollinen toimija hyödyntää monipuolisesti ei-sotilaallisia keinoja pyrkien vaikuttamaan valtion heikkouksiin ja saavuttamaan omat tavoitteensa. Tavoitteena on aiheuttaa toimenpiteen kohteena olevalle painetta, vahinkoa, epävarmuutta ja epävakautta. Hybridivaikuttaminen voi olla myös osa sotilaallista operaatiota erityisesti sen alkuvaiheessa. Hybridivaikuttaminen voi sisältää samanaikaisesti informaatio-operaatioita sekä terroristista ja rikollista toimintaa. Vaikuttaminen voi alkaa nopeasti jo normaalioloissa, ja sen tunnistaminen voi olla vaikeaa etenkin alkuvaiheessa.

Hybridituhhat ovat käytännön toiminnaksi konkretisoituessaan sellaisia sisäisen tai ulkoisen turvallisuuden häiriötilanteita, joiden torjunta edellyttää usean viranomaisen yhteistyötä. Uuhiin tulee pystyä vastaamaan ensisijaisesti viranomaisten normaaliolojen toimivaltuuksilla. Lisäksi tulee kehittää viranomaisten kykyä sietää hybridivaikuttamisen kuormitusta ja sen seurauksia.

Monet maailmanlaajuiset kehityssuunnat ja alueelliset konfliktit kiihdyttävät entisestään väestön liikkumista eri puolilla maailmaa. Maahantulo Eurooppaan on kasvussa. Väestöliikkeet voivat kohdistua Suomeen sekä ulkorajojen että sisärajojen kautta. Hallitsemattomana maahantuloon liittyy sisäisen turvallisuuden riskejä, joita tulee kyetä ehkäisemään.

Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa todetaan, että kasvavat riskit ja uudet uhat edellyttävät koko yhteiskunnalta uudenlaista valmiutta ja varautumista. Tavoitteena on vahvistaa kokonaisturvallisuusajattelua erityisesti uusien ja laaja-alaisten uhkien kuten hybridivaikuttamisen, kyberhyökkäysten ja terrorismin torjunnassa.

Keskeistä turvallisuusuhkien ennalta ehkäisemisessä ja torjumisessa ovat riittävät toimivaltuudet niin sisäisen turvallisuuden tilanteisiin kuin sotilaallisen voimankin käyttöön. Toimintakyvyn turvaaminen ja uuhiin vastaaminen edellyttävät lisäksi viranomaisten henkilö- ja materiaaliressurssien joustavaa yhteiskäyttöä sekä tarkoituksenmukaisesti päällekkäisiä toimivaltuuksia. Myös julkishallinnon henkilövoimavarojen pienentyminen, viranomaistehtävien priorisointi ja muut taloudelliset sopeuttamistoimet korostavat viranomaisten välisen yhteistyön sekä päällekkäisten toimivaltuuksien merkitystä. Valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteossa (sisäministeriön julkaisu 8/2016) todetaan, että lisäksi on varauduttava sisäisen turvallisuuden reservien käyttöön.

Rajavartiolaitos on keskeinen toimija Suomen sisäisen turvallisuuden ylläpitämisessä. Rajavartiolaitoksella on aluevalvontatehtäviensä sekä sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviensä vuoksi osaaminen ja toimivalta vastata myös ulkoisen turvallisuuden uuhiin. Valtakunnan rajalla toimivana turvallisuusviranomaisena Rajavartiolaitos on varautunut toimimaan sekä normaaliolojen häiriötilanteissa että poikkeusoloissa, sotilaallinen maanpuolustustilanne mukaan lukien. Rajavartiolaitos varautuu hybridituhkiin osana rajaturvallisuus-, aluevalvonta- ja meripelastustehtäviään sekä omien keskeisten toimintojensa suojaamista. Hybridituhkiin varautuminen huomioidaan henkilökunnan ja asevelvollisten koulutuksessa.

Esityksen tarkoituksena on kehittää Rajavartiolaitoksen ja rajavartiomiehen normaaliolojen toimivaltuuksia siten, että Rajavartiolaitos voi varautua sekä nopeasti ja tehokkaasti vastata Suomen turvallisuusympäristössä ilmeneviin uuhiin sekä itsenäisesti että yhteistyössä muiden

toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Esityksen tarkoituksena on erityisesti täydentää rajavartiomiehen toimivaltuuksia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä rajanylityspaikoilla ja niiden välittömässä läheisyydessä, Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä. Rajavartiolaitokselle ei voida antaa lisätoimivaltuuksia valmiuslain perusteella.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Rajavartiolaitoksen keskeiset tehtävät ja toimivaltuudet

Rajavartiolaitoksen toiminnan tavoitteena on rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Lisäksi Rajavartiolaitos suorittaa erikseen säädettyjä valvontatehtäviä, rikostorjuntaa, poliisi- ja tullitehtäviä, etsintä- ja pelastustehtäviä sekä osallistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen. Rajavartiolaitos on myös johtava meripelastusviranomaisena. Rajavartiolaitoksen keskeisiä tehtäviä ja toimivaltuuksia koskevat säännökset ovat rajavartiolaissa (578/2005), rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettavassa laissa (HE 41/2017 vp) sekä meripelastuslaissa (1145/2001). Rajavartiolaitos tuottaa ydintehtäviensä ohessa monialaista viranomaisapua rajaseudun ja rannikon harvaan asutuille alueille.

Rajavartiolaitoksen toiminnan alueellisesta kohdentumisesta säädetään rajavartiolain 4 §:ssä. Säännöksen mukaan Rajavartiolaitos toimii siellä, missä se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi, rajavalvonnan suorittamiseksi taikka Rajavartiolaitokselle säädettyjen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävien suorittamiseksi perusteltua, sekä merialueella ja Suomen talousvyöhykkeestä annetussa laissa (1058/2004) tarkoitetulla talousvyöhykkeellä. Muualla Rajavartiolaitos toimii vain, jos se on tarpeen sen lakisääteisen tehtävän loppuun saattamiseksi, virka-avun antamiseksi taikka tuen antamiseksi toiselle suomalaiselle viranomaiselle.

2.1.2 Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen

Rajavartiolain 20 §:n mukaan Rajavartiolaitos valvoo kuljettajien ajokuntoisuutta ja ajoneuvojen liikennekelpoisuutta rajanylityspaikalla. Rajavartiolaitos huolehtii yleisen järjestyksen ja turvallisuuden muustakin ylläpitämisestä rajanylityspaikalla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä. Rajavartiomiehellä on 32 §:n mukaan näissä tehtävissä poliisilain 2 luvun 2, 5 ja 6 §:ssä, 8 §:n 1 momentissa sekä 10 §:ssä säädetty toimivaltuudet.

Lain 21 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia poliisilain 2 ja 3 luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Pykälän 2 momentin mukaan rajavartiomies voi kohtaamassaan asiassa suorittaa 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää terveydelle tai omaisuudelle vaaraa aiheuttamatta. Toimenpiteestä on viipymättä ilmoitettava poliisille. Toimenpiteestä on poliisimiehen pyynnöstä luovuttava tai jo aloitettu toimenpide on keskeytettävä.

Lain 21 §:n 3 momentin mukaan rajavartiomies voi ennalta suunnitellussa, tarkoituksenmukaisena pidettävässä rajavartiomiehen ja poliisimiehen yhteispartioinnissa partiointialueella suorittaa välttämättömiä poliisilain 2 ja 3 luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä poliisin johdolla tapahtuvassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tehtävässä.

Lain 33 §:n mukaan rajavartiomiehellä on 21 §:n mukaisessa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tehtävässä poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetty toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

2.1.3 Terrorismintorjunta

Poliisilla on päävastuu terroristisen rikollisuuden torjunnasta. Rikoslain (39/1889) 34 a luvun 6 §:n mukaan rikoksenteijällä on terroristinen tarkoitus, jos hänen tarkoituksenaan on 1) aiheuttaa vakavaa pelkoa väestön keskuudessa; 2) pakottaa oikeudettomasti jonkin valtion hallitus tai muu viranomainen taikka kansainvälinen järjestö tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin; 3) oikeudettomasti kumota jonkin valtion valtiosääntö tai muuttaa sitä tai horjuttaa vakavasti valtion oikeusjärjestystä taikka aiheuttaa erityisen suurta vahinkoa valtiontaloudelle tai valtion yhteiskunnallisille perusrakenteille; tai 4) aiheuttaa erityisen suurta vahinkoa kansainvälisen järjestön taloudelle tai sellaisen järjestön muille perusrakenteille. Terroristiryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoslain 34 a luvun 1 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.

Poliisi voi pyytää terrorismintorjunnan tehtävässä virka-apua muilta viranomaisilta. Rajavartiolain 22 §:n mukaan Rajavartiolaitos voi päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä antaa poliisin käyttöön kalustoa, henkilöitä ja erityisasiantuntijapalveluja, jos se on erityisen uhan vuoksi välttämätöntä muun muassa terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen torjumiseksi. Lain 33 §:n mukaan Rajavartiomiehellä on 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetty toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Rajavartiolain 77 a–77 d §:ssä säädetään Rajavartiolaitoksen virka-apusta poliisille terrorismirikoksen torjunnassa merialueella. Lain 77 a §:n mukaan poliisilla on oikeus saada Rajavartiolaitokselta Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen. Poliisi päättää pykälässä tarkoitettujen voimakeinojen käyttämisestä ja johtaa niiden käyttöä. Voimakeinoja saa käyttää vain Rajavartiolaitoksen sotilasvirassa palveleva rajavartiomies. Lain 77 b–77 d §:ssä säädetään virka-apua koskevasta päätöksenteosta, virka-aputilanteen johtamisesta sekä virka-apun kustannuksista. Sääntely vastaa puolustusvoimien virka-apusta poliisille annetun lain säännöksiä.

Puolustusvoimien virka-apusta poliisille annetun lain (781/1980) 4 §:n mukaan poliisilla on oikeus saada puolustusvoimilta voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos estäminen tai keskeyttäminen ei ole mahdollista poliisin omalla välineistöllä ja henkilöstöllä. Virka-apu voi sisältää sotilaallisten voimakeinojen käyttöä, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarustein tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen. Laissa säädetään lisäksi virka-apua koskevasta päätöksenteosta, virka-aputilanteen johtamisesta sekä virka-apun kustannuksista.

2.1.4 Aluevalvonta

Aluevalvontalaissa (755/2000) säädetään Suomen alueellisesta koskemattomuudesta ja sen turvaamisesta. Rajavartiolaitos on toimivaltainen aluevalvontaviranomainen, joka huolehtii lain 24 §:n mukaan aluevalvonnasta valtakunnan rajoilla sekä siellä, minne sen toiminta rajavartiolain 4 §:n mukaan kohdentuu.

Rajavartiolaitoksella on aluevalvontalaissa säädettyä tehtävää suorittaessaan oikeus käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Lain 33 §:n mukaan puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos voivat käyttää Suomen alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi tarpeellisia sotilaallisia voimakeinoja. Sotilaallisten voimakeinojen käyttämisestä päättää puolustusministeriö, jollei puolustusvoimien ylipäällikön toimivallasta muuta johdu taikka 34 §:ssä toisin säädetä.

Lain 34 §:n mukaan puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen tehtävänä on ryhtyä viivytyksettä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin valtakunnan turvallisuutta välittömästi ja vakavasti vaarantavan vihamielisen toiminnan torjumiseksi. Tällöin on tarvittaessa käytettävä sellaisia sotilaallisia voimakeinoja, joita toiminnan vaarallisuus ja muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina.

2.1.5 Sotilaallinen maanpuolustus

Rajavartiolain 3 §:n mukaan Rajavartiolaitos osallistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen. Lain 25 §:ssä säädetään tarkemmin Rajavartiolaitoksen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävistä. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos osallistuu valtakunnan puolustamiseen ja antaa tässä tarkoituksessa henkilöstölleen ja Rajavartiolaitoksen palvelukseen määrätuille asevelvollisille samoin kuin vapaaehtoisesti asepalvelusta suorittamaan otetuille naisille sotilaskoulutusta sekä ylläpitää ja kehittää puolustusvalmiutta yhteistoiminnassa puolustusvoimien kanssa. Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä ei ole säädetty nimenomaisesti, vaan toimivaltuuksien on katsottu seuraavan suoraan tehtävänsäännöksestä.

Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista säädetään rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa (577/2005). Sotilaskäskyasioita ei ole täsmällisesti määritelty lainsäädännössä, mutta vakiintuneesti niillä tarkoitetaan sellaisia puolustusvoimia tai Rajavartiolaitosta ja niissä palvelevia koskevia asioita, jotka asianomainen esimies ratkaisee sotilaallisen päällikköasemansa perusteella (HE 177/1999 vp). Sotilaskäskyasioihin kuuluvat esimerkiksi sotilaallisten toimenpiteiden valmistelu ja toteuttaminen. Tähän sisältyvät muun muassa strateginen, operatiivinen ja taktinen suunnittelu, valmiuden kohottamisen suunnittelu ja toteuttaminen, sodanajan johtamisjärjestelmän ylläpitäminen, sotilaallinen tiedustelu, sodanajan organisaatioista ja määrävahvuuksista päättäminen, henkilöstön sijoittaminen ja sodanajan tehtäviin määrääminen, ylentämisperusteiden määrääminen sekä sotilasarvossa ylentäminen, sodanajan joukkojen varustamisen ja huollon suunnittelu sekä niiden valmistelutoimenpiteet, sotatoimien ja joukkojen johtaminen, aselevosta päättäminen, sotilaallisten joukkojen välitön johtaminen toteutettaessa virka-aputehtäviä sekä aluevalvontaa ja edellä mainittuihin asiaryhmiin liittyvät ohjesäännöt.

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 7 §:n mukaan tasavallan presidentti päättää rajajoukkojen puolustusvalmiuden merkittävistä muutoksista sekä muista Rajavartiolaitoksen sotilaallisista maanpuolustustehtäviä koskevista laajakantoisista tai periaatteellisesti merkittävistä Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista. Laajakantoisilla tai periaatteellisesti merkittävillä so-

tilaallisia maanpuolustustehtäviä koskevilla sotilaskäskyasioilla tarkoitetaan esimerkiksi laajamittaista sotilaallista voimankäyttöä (HE 264/2006 vp). Tasavallan presidentin ratkaistavat Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasiat esittelee sisäministeri. Asiaa esiteltäessä pääministerillä ja Rajavartiolaitoksen päälliköllä on oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä siitä.

2.1.6 Rajavartiolaitoksen kohteiden turvatarkastukset

Rajavartiolain 67 §:n mukaan Rajavartiolaitoksen johtoesikunnissa sekä muissa tärkeissä Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja sen hallitsemilla alueilla voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi. Turvatarkastuksessa voidaan tarkastaa Rajavartiolaitoksen toimitiloihin ja sen hallitsemalle alueelle saapuvat ja siellä olevat kulkuneuvot sekä henkilöt ja heillä mukanaan olevat tavarat. Turvatarkastuksen voi suorittaa rajavartiomies taikka tehtävään koulutettu muu Rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluva tai poliisin hyväksymä tehtävään koulutettu henkilö (*turvatar-kastaja*).

Lain 68 §:ssä säädetään turvatarkastuksen suorittamisesta, 69 §:ssä turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunotosta ja 70 §:ssä voimakeinojen käytöstä turvatarkastuksessa. Turvatarkastajalla on muun muassa oikeus poistaa turvatarkastuksesta kieltäytynyt henkilö ja hänen hallussaan oleva kulkuneuvo Rajavartiolaitoksen toimitiloista tai sen hallitsemalta alueelta. Turvatarkastaja voi käyttää henkilön tai kulkuneuvon poistamiseksi sellaisia voimakeinoja, joita henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Muu kuin rajavartiomies ei kuitenkaan saa käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi Rajavartiolaitoksen toimitiloista tai sen hallitsemalta alueelta, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.

2.1.7 Toimivaltuudet poikkeusoloissa

Viranomaisten toimivaltuuksista poikkeusolojen aikana ja viranomaisten varautumisesta poikkeusoloihin säädetään valmiuslaissa (1552/2011). Toimivaltuudet ovat käytettävissä vain erikseen määritellyissä tilanteissa, ja niiden käyttöönotto edellyttää ylimmän valtionjohdon ja eduskunnan päätöstä. Valmiuslaissa ei ole säännöksiä Rajavartiolaitoksen lisätoimivaltuuksista. Lain 16 luku sisältää säännökset puolustusvoimien lisätoimivaltuuksista sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi. Säännökset koskevat rajajoukkoja vasta silloin ja siltä osin, kuin ne on liitetty puolustusvoimiin.

Rajavartiolaitoksella on hyvä valmius toimia normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Toiminnan tehostamiseen on varauduttu. Puolustusvalmiuden kohottamisesta edellyttävässä tilanteessa rajajoukkojen ensisijaisena tehtävänä on tehostettu rajaturvallisuuden ylläpitäminen sekä valtakunnan alueellisen koskemattomuuden turvaaminen ja sotilaallisten maanpuolustustehtävien valmistelu. Rajavartiolaitoksen valmiuden tehostaminen ja valmiuden kohottamisen alkutoimet toteutetaan sisäisin toimenpitein. Rajavartiolaitoksen valmiuden kohottamiseksi voidaan määrätä myös asevelvollisia rajajoukkojen kertausharjoitukseen tai ylimääräiseen palvelukseen tai määrätä liikekannallepano. Rajavartiolaitos toimii näissä tilanteissa normaaliolojen toimivaltuuksilla.

Rajavartiolain 25 §:n 2 momentin mukaan puolustusvalmiuden vaatiessa rajajoukot tai niiden osia voidaan tasavallan presidentin asetuksella liittää puolustusvoimiin. Tämä on tarkoituksemukaista siinä vaiheessa, kun valtakunnan alueelle kohdistuu suoranaista sotilaallista voimankäyttöä, eikä rajaturvallisuustehtävän hoitamiselle ole enää edellytyksiä.

2.1.8 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet

Ulkomaalaislain (301/2004) 11 luvussa säädetään liikenteenharjoittajan velvollisuuksista ja seuraamusmaksusta ulkorajaliikenteessä. Liikenteenharjoittajalla tarkoitetaan auto-, lento-, laiva- ja rautatieliikenteen harjoittajaa. Lain 173 §:n mukaan liikenteenharjoittajan on varmistettava, että sen Suomeen ulkorajaliikenteessä kuljettamalla ulkomaalaisella, joka ei ole unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, on maahantuloon vaadittava matkustusasiakirja sekä vaadittava viisumi tai oleskelulupa. Velvollisuuden rikkomisesta määrätään lain 179 §:n mukaan liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu, jonka suuruus on 3000 euroa kuljetettua henkilöä kohden. Seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään laittoman maahantulon järjestämisestä esitutkinnassa tai rikosprosessissa. Lain 174 §:n mukaan ajoneuvon kuljettaja, aluksen tai ilma-aluksen päällikkö sekä muussa liikennevälineessä oleva liikenteenharjoittajan edustaja on velvollinen valvomaan, ettei kukaan, jolla ei ole siihen oikeutta, pääse maahan ilman rajatarkastusviranomaisen suostumusta. Liikenteenharjoittajalla on lain 175 §:n mukaan ulkomaalaisen takaisinkuljettamisvelvollisuus, mikäli ulkomaalainen käännytetään tai hänen maahanpääsystä evätään.

Ulkomaalaislain sääntely koskee ainoastaan henkilöiden kuljettamista ulkorajaliikenteessä eli Schengen-alueen ulkopuolisissa liikenteessä. Sisärajaliikenteeseen ei ole säädetty vastaavaa tarkastusvelvollisuutta, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua tai takaisinkuljettamisvelvollisuutta. Toisaalta rikoslain 17 luvun 8 §:n laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistön soveltamisala kattaa yleissäännöksenä myös sisärajaliikenteen.

Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 19, 20 ja 20 a §:ssä säädetään matkustaja- ja miehistötietojen toimittamisvelvollisuudesta ulkorajaliikenteessä. Lain 19 §:n mukaan maahan saapuvan ja maasta lähtevän ulkorajan ylittävän ajoneuvon kuljettajan on toimitettava maahantulo- tai maastalähtöpaikan rajatarkastusviranomaiselle tiedot ajoneuvossa olevista henkilöistä. Aluksen tai ilma-aluksen päällikön sekä junan tai muun liikennevälineen omistajan tai haltijan taikka tämän edustajan on annettava maahantulo- tai maastalähtöpaikan rajatarkastusviranomaiselle matkustaja- ja miehistöluettelo taikka muutoin tiedot liikennevälineen henkilökunnasta, matkustajista ja muista liikennevälineessä olevista henkilöistä (*matkustaja- ja miehistöluettelo*), jollei tietoja jo ole toimitettu lain 20 tai 20 a §:n perusteella. Tiedot voidaan luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla.

Lain 20 §:ssä säädetään lentoliikenteen matkustajatietojen toimittamisvelvollisuudesta. Sääntely täydentää lain 19 §:ää. Säännöksen mukaan ammattimaisesti henkilöiden kuljetusta ilmaiteitse harjoittavan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön (*lentoliikenteen harjoittaja*) on toimitettava rajatarkastusviranomaiselle tämän pyynnöstä tässä pykälässä mainitut tiedot matkustajista, jotka lentoliikenteen harjoittaja kuljettaa viralliselle rajanylityspaikalle, jonka kautta kyseiset henkilöt saapuvat Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle tai lähtevät jäsenvaltioiden alueelta. Pykälässä säädetään lisäksi matkustajatietojen sisällöstä sekä toimittamisajasta ja tietojen hävittämisestä. Säännöksellä on pantu kansallisesti täytäntöön niin sanottu API-direktiivi (neuvoston direktiivi 2004/82/EY liikenteenharjoittajien velvollisuudesta toimittaa tietoja matkustajista).

Lain 20 a §:n mukaan ammattimaisesti henkilöiden tai tavaroiden kuljetusta vesiteitse tai rautateitse harjoittavan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön on toimitettava rajatarkastusviranomaiselle 19 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitetut matkustaja- ja miehistötiedot ennen rajatarkastukseen saapumista. Junaliikenteessä tiedot on toimitettava viimeistään junan lähdettyä viimeiseltä asemalta, jolta se on ottanut matkustajia. Alusliikenteen tietojen ennakkotoimitusvelvollisuuteen sovelletaan, mitä Schengenin rajasäännöstössä ja muualla säädetään tai määrätään.

Lain 21 §:n mukaan 20 ja 20 a §:n mukaisen matkustajatietojen ennakkotoimitusvelvollisuuden rikkomisesta määrätään liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu ulkomaalaislain 179 §:n mukaisesti. Seuraamusmaksu on 3 000 euroa kutakin sellaista matkaa kohden, jolta ei ole ilmoitettu matkustajatietoja tai ne on ilmoitettu puutteellisesti tai virheellisesti.

Matkustajatietojen ennakkotoimitusvelvollisuus koskee ainoastaan ulkorajaliikennettä. Lentoyhtiöillä on kuitenkin velvollisuus matkustaja- ja miehistöluetteloiden laatimiseen myös sisärajaliikenteessä (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 996/2010 siviili-ilmailun onnettomuuksien ja vaaratilanteiden tutkinnasta ja ehkäisemisestä ja direktiivin 94/56/EY kumoamisesta). Vastaavasti alusliikenteen liikenteenharjoittajilla on velvollisuus matkustaja- ja miehistöluetteloiden laatimiseen sisärajaliikenteessä matkustaja-alueen henkilöluetteloista annetun lain (1038/2009) perusteella.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

2.2.1 Schengenin rajasäännöstö

Schengenin rajasäännöstön (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/399 henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä) pääperiaatteena on, ettei Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisiä sisärajoja ylittäviin henkilöihin kohdisteta rajavalvontaa. Schengenin rajasäännöstöllä toteutetaan osaltaan henkilöiden vapaan liikkuvuuden periaatetta Euroopan unionissa. Rajavalvonnalla tarkoitetaan asetuksen 2 artiklan 10 kohdan mukaan rajalla toteutettavia toimia, jotka muista syistä riippumatta suoritetaan ainoastaan rajanylitysaikomuksen tai rajanylityksen perusteella ja jotka käsittävät rajatarkastukset ja rajojen valvonnan. Rajojen valvonnalla tarkoitetaan asetuksen 2 artiklan 12 kohdan mukaan rajojen valvontaa rajanylityspaikkojen välillä ja rajanylityspaikkojen valvontaa muulloin kuin niiden vahvistettuina aukioloaikoina henkilöiden estämiseksi kiertämästä rajatarkastuksista.

Rajavalvonnan palauttaminen sisärajoille on henkilöiden vapaan liikkuvuuden alueella poikkeuksellinen toimenpide. Rajavalvonnan väliaikaisesta palauttamisesta sisärajoille säädetään Schengenin rajasäännöstön III osaston 2 luvussa. Rajavalvonnan väliaikaisen palauttamisen edellytyksenä on yleiseen järjestykseen tai sisäiseen turvallisuuteen kohdistuva vakava uhka. Rajavalvontaa voidaan palauttaa sisärajoille tai osalle niistä jäsenvaltion arvion perusteella kerrallaan enintään 30 vuorokauden tai uhkan arvioidun keston ajaksi, kuitenkin enintään kuudeksi kuukaudeksi. Sisärajoille väliaikaisesti palautetun rajavalvonnan laajuus ja kesto eivät saa ylittää sitä, mikä on uhan vakavuuden vuoksi ehdottoman välttämätöntä. Rajavalvontaa voidaan palauttaa sisärajoille ainoastaan viimeisenä keinona. Kiireellisissä tapauksissa rajavalvontaa voidaan palauttaa sisärajoille välittömästi enintään 10 vuorokauden ajaksi ja palauttamista voidaan jatkaa enintään 20 vuorokautta kerrallaan. Tällöin rajavalvonnan palauttamisen enimmäiskesto on kaksi kuukautta. Rajavartiolaain 15 §:n mukaan päätöksen rajavalvonnan väliaikaisesta palauttamisesta sisärajoille tekee valtioneuvosto.

Schengenin rajasäännöstö edellyttää, että rajatarkastuksen yhteydessä tehdään tarpeelliset rekisterikyselyt kansallisiin ja eurooppalaisiin tietokantoihin matkustusasiakirjan tietojen selvittämiseksi sekä sen varmistamiseksi, etteivät henkilöt aiheuta vakavaa vaaraa jäsenvaltioiden sisäiselle turvallisuudelle, yleiselle järjestykselle tai kansainvälisille suhteille taikka merkitse uhkaa kansanterveydelle. Huhtikuussa 2017 voimaan tullut Schengenin rajasäännöstön muutos (asetus (EU) 2017/458, EUVL L 74) laajensi pakolliset rekisteritarkastukset kolmansien maiden kansalaisille myös maastalähtötarkastuksissa sekä EU-kansalaisille ja muille vapaan liikkuvuuden alueen kuuluville henkilöille maastalähtö- ja maahantulotarkastuksissa ulkorajalla. Rekisteritarkastuksilla pyritään vastaamaan muun muassa lisääntyneeseen terrorismin ukaan.

2.2.2 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet sisärajaliikenteessä

Ruotsi

Ruotsissa tuli joulukuussa 2015 voimaan kolme vuotta voimassa oleva määräaikainen laki erityisistä menettelyistä tilanteissa, jotka uhkaavat yleistä järjestystä tai sisäistä turvallisuutta. Lain mukaan hallitus voi määrätä korkeintaan kuuden kuukauden ajaksi liikenteenharjoittajille, jotka kuljettavat matkustajia toisesta maasta Ruotsiin junalla, bussilla tai matkustajalaivalle, velvollisuuden tarkastaa matkustajien henkilöllisyys. Velvoite ei ole sidoksissa sisärajavalvonnan palauttamiseen. Tarkastusvelvollisuus ei myöskään ulotu maahantuloon oikeuttavien asiakirjojen varmistamiseen. Liikenteenharjoittajalle voidaan määrätä tarkastusvelvollisuuden laiminlyönnistä hallinnollinen seuraamusmaksu kutakin kuljetusta kohden. Liikenteenharjoittajalla ei ole takaisinkuljetusvelvollisuutta niiden matkustajien osalta, joiden maahanpääsy evätään.

Norja

Norjan lainsäädäntö velvoittaa liikenteenharjoittajan tarkastamaan maahantuloon oikeuttavien asiakirjojen olemassaolon myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille. Velvoitteen tahallisuudesta tai tuottamuksellisesta laiminlyönnistä voidaan tuomita liikenteenharjoittajalle sakko. Liikenteenharjoittajalla ei ole sisärajaliikenteessä takaisinkuljetusvelvollisuutta niiden matkustajien osalta, joiden maahanpääsy evätään.

Tanska

Tanskan lainsäädännön mukaan liikenteenharjoittaja on velvollinen tarkastamaan maahantuloon oikeuttavien asiakirjojen olemassaolon myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille ja kun Tanskan hallitus on tehnyt päätöksen liikenteenharjoittajien tarkastusvelvoitteen käyttöönottamisesta. Velvoite koskee sitä osaa rajasta, jolle rajavalvonta on palautettu. Liikenteenharjoittajan velvollisuudet koskevat matkustajien kuljetamista ilmateitse, vesitse, junalla tai bussilla. Velvoitteet eivät siten koske esimerkiksi takseja. Velvoitteen rikkomisesta voidaan tuomita liikenteenharjoittajalle sakko kutakin kuljetettua henkilöä kohden. Liikenteenharjoittajalla on myös takaisinkuljetusvelvollisuus niiden matkustajien osalta, joiden maahanpääsy evätään.

Saksa

Saksan lainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä maahantuloon oikeuttavien asiakirjojen tarkastusvelvollisuudesta tai liikenteenharjoittajan seuraamusmaksusta sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille. Näissä tilanteissa sovelletaan kuitenkin yleissäännöksiä, joiden mukaan liikenteenharjoittaja saa tuoda maahan ainoastaan henkilön, jolla on asianmukainen maahantuloon oikeuttava asiakirja. Säännösten noudattamatta jättämisestä on mahdollista määrätä liikenteenharjoittajalle seuraamusmaksu. Liikenteenharjoittajalla ei ole sisärajaliikenteessä takaisinkuljetusvelvollisuutta niiden matkustajien osalta, joiden maahanpääsy evätään.

Ranska

Ranskan lainsäädäntö salli aiemmin nimenomaisesti liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämisen sekä sisä- että ulkorajaliikenteessä. Maaliskuussa 2016 voimaan tulleen lainmuutoksen myötä liikenteenharjoittajan seuraamusmaksua ei voida määrätä EU:n jäsenvalti-

oiden tai Schengen-valtioiden välisessä liikenteessä. Ranskan viranomaiset ovat kuitenkin katsonneet, että rajavaltion väliaikainen palauttaminen sisärajoille oikeuttaa soveltamaan kaikkia ulkorajoja koskevia säännöksiä, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu mukaan lukien.

2.3 Nykytilan arviointi

Monimuotoiset turvallisuusuhat asettavat haasteita Rajavartiolaitoksen ja muiden viranomaisten toiminnalle. Rajavartiolaitoksen tulee kyetä toimimaan nopeasti ja tehokkaasti sekä omin toimivaltuuksin että antamalla virka-apua toiselle toimivaltaiselle viranomaiselle. Lisäksi olisi varmistettava tarkoituksenmukaiset viranomaisten päällekkäiset toimivaltuudet, jotta uhkaan voidaan vastata nopeasti ja tehokkaasti myös tilanteissa, joissa viranomaisia kuormitetaan useilla samanaikaisilla tehtävillä. Päällekkäisten toimivaltuuksien tarkoituksena ei ole muuttaa tehtävän ensisijaista johtovastuuta, vaan varmistaa tilanteen nopea haltuunotto. Rajavartiolaitoksella on koulutettua henkilöstöä sekä materiaalia valmiuden nopeaan kohottamiseen erilaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa. Rajavartiolaitoksen tehtävissä ja toimivaltuuksissa on havaittu kuitenkin myös kehittämistarpeita.

2.3.1 Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen

Rajavartiolaitos huolehtii rajavartiolaitain 20 §:n mukaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä rajanylityspaikalla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä. Lain 21 §:n mukaan Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia poliisin toimenpiteitä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Rajavartiomies voi kohtaamassaan asiassa suorittaa toimenpiteen ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää terveydelle tai omaisuudelle vaaraa aiheuttamatta. Rajavartiolaitoksella on oikeus suorittaa turvatarkastuksia Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla rajavartiolaitain 67–70 §:n mukaisesti.

Rajavartiolaitoksen oikeus aloittaa itsenäisesti yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon liittyvät toimenpiteet on rajattu ainoastaan rajanylityspaikoille. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista nopeasti ja yllättäen etenevissä tilanteissa, jotka voivat vakavimmillaan uhata Rajavartiolaitoksen toimintakykyä rajaturvallisuuden ylläpitäjänä taikka Rajavartiolaitoksen sotilaallisen valmiuden ja alueloukkausten torjuntavalmiuden kohottamista. Rajavartiolaitoksen tulisi voida hoitaa poliisin estyneenä ollessa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtäviä myös rajanylityspaikkojen välittömässä läheisyydessä, Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla. Toimivaltuudet täydentäisivät jo voimassa olevia toimivaltuuksia.

Rajavartiolaitoksen toimenpiteet rajanylityspaikoilla on rajoitettu tiettyihin poliisilain 2 luvun toimivaltuuksiin. Toimivaltuuksien käyttöä olisi tarkoituksenmukaista laajentaa, koska Rajavartiolaitos on esimerkiksi itärajan rajanylityspaikoilla ainoa turvallisuusviranomainen, joka on jatkuvasti paikalla ja joka kykenee tarvittaessa uhkatilanteiden hallintaan ja voimakeinojen käyttöön. Poliisi ei myöskään ole pysyvästi läsnä Rajavartiolaitoksen toimitiloissa tai sen hallitsemilla alueilla.

2.3.2 Salaiset tiedonhankintakeinot vaaran torjumiseksi

Rajavartiolaitoksen tehtävistä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä säädetään edellä kuvatulla tavalla rajavartiolaitain 20 ja 21 §:ssä. Lain 22 §:ssä säädetään Rajavartiolaitoksen avusta poliisille terrorismintorjunnassa ja muissa erityistilanteissa.

Rajavartiolain 32 §:n mukaan rajavartiomiehen oikeudesta toimenpiteisiin rajanylityspaikalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sovelletaan, mitä poliisilain 2 luvun 2, 5 ja 6 §:ssä, 8 §:n 1 momentissa sekä 10 §:ssä säädetään. Lain 33 §:n mukaan Rajavartiolaitoksella on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä sekä 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi sekä eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetussa laissa (485/2004) tarkoitettussa Rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetty toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Poliisilain 5 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista. Luvun säännösten mukaan televälvonta, tukiasematietojen hankkiminen, tekninen kuuntelu, tekninen katselu ja tekninen seuranta ovat tietyin edellytyksin mahdollisia myös vaaran torjumiseksi tai toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi. Rajavartiolaitoksella olisi perusteltua olla käytössään vastaavat toimivaltuudet kuin poliisilla silloin, kun Rajavartiolaitos suorittaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tehtäviä tai poliisitehtäviä taikka antaa poliisille apua rajavartiolain 22 §:n nojalla. Toimivaltuuksilla parannettaisiin Rajavartiolaitoksen kykyä toimia tehokkaasti henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi sekä varmistettaisiin Rajavartiolaitoksen virkamiesten työturvallisuus ja toimenpiteen kohteena olevien henkilöiden turvallisuus. Toimivaltuuksilla mahdollistettaisiin myös se, että poliisi saa Rajavartiolaitoksen avusta täysimääräisen hyödyn johtamassaan tilanteessa.

2.3.3 Sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävät

Sotilaallisen maanpuolustuksen päävastuuviranomainen on puolustusvoimat. Rajavartiolaissa säädetään Rajavartiolaitoksen osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen. Laissa ei kuitenkaan nimenomaisesti säädetä siitä, mitä toimivaltuuksia tehtävässä voidaan käyttää. Sääntely on säilynyt asiasisällöllisesti muuttumattomana Suomen itsenäisyyden alkua ajoista lähtien. Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien on katsottu seuraavan suoraan tehtävänsäännöksestä, mitä voidaan pitää ongelmallisena nykyisen perustuslain kannalta. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Puolustusvoimista annettuun lakiin lisättiin vuonna 2007 täsmälliset säännökset puolustusvoimien tehtävistä ja toimivaltuuksista kansan elinmahdollisuuksien ja valtio johdon toimintavapauden turvaamiseksi sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi (HE 264/2006 vp). Lain 4 §:n mukaan puolustusvoimat käyttää tässä tarkoituksessa tarvittaessa sotilaallisia voimakeinoja aseellisen hyökkäyksen tai sitä vastaavan ulkoisen uhan kohdistuessa Suomeen.

Rajajoukot tai niiden osia voidaan puolustusvalmiuden vaatiessa liittää puolustusvoimiin. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole tarkoituksenmukaista kriisin alkuvaiheessa, jolloin rajavartiomiehen toimivaltuuksista on merkittävää lisäarvoa tilanteen hallinnassa. Kriisi voi samanaikaisesti sisältää monimuotoisia häiriötilanteita ja nopeasti kehittyvän sotilaallisen uhan. Tällöin on tärkeää, että Rajavartiolaitos kykenee tehokkaasti hallitsemaan tilannetta normaaliolojen toimivaltuuksin sekä kohottamaan myös sotilaallista puolustusvalmiutta yhteistoiminnassa puolustusvoimien kanssa esimerkiksi varautumalla sotavarusteiden tapahtuvaan asevoiman käyttöön. Kriisin edetessä rajajoukkoja voi olla tarkoituksenmukaista liittää puolustusvoimiin joustavasti uhkaa vastaavilla alueilla tai tilanteen vaatiessa kaikilla suunnilla taikka jatkaa joillakin alueilla tilanteen hallintaa Rajavartiolaitoksen johdossa. Laajamittainen sotilaallisen voimankäyttö tapahtuu aina puolustusvoimien johdolla, mutta muuttunut turvallisuustilanne edellyttää, että Rajavartiolaitos voi valmistautua ja aloittaa sotilaallisen voimankäytön riippumatta siitä, onko rajajoukkojen liittämistä toteutettu sotatoimien alkaessa vai ei. Edellä maini-

tun vuoksi Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä olisi tarpeen täsmentää puolustusvoimia vastaavalla tavalla.

Sotilaallista maanpuolustustehtävää koskeva päätös on sotilaskäskyasia. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 7 §:n mukaan tasavallan presidentti päättää rajajoukkojen puolustusvalmiuden merkittävistä muutoksista sekä muista Rajavartiolaitoksen sotilaallisia maanpuolustustehtäviä koskevista laajakantoisista tai periaatteellisesti merkittävistä Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista. Tasavallan presidentin ratkaistavat Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasiat esittelee sisäministeri. Asiaa esiteltäessä pääministerillä ja Rajavartiolaitoksen päälliköllä on oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä siitä. Rajavartiolaitoksen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävät antaa yksiselitteisesti puolustusvoimat. Rajavartiolaitoksen tehtävät ja toiminta on yhteen sovitettu puolustusvoimien joukkojen kanssa. Sääntelyä olisi tämän vuoksi tarpeen täydentää niin, että sotilaallisten voimakeinojen käyttöä koskeva sotilaskäskyasia käsiteltäisiin puolustusvoimista annetun lain mukaisessa päätöksentekomenettelyssä siten, että sisäministerillä ja Rajavartiolaitoksen päälliköllä olisi oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä asiasta.

2.3.4 Virka-apusäännökset

Rajavartiolaitos voi antaa rajavartiolain 77 a §:n nojalla poliisille sotilaallista asevoimaa sisältävää virka-apua terrorismin torjunnassa merialueella. Maa-alueilla poliisilla on oikeus saada vastaavaa virka-apua ainoastaan puolustusvoimilta. Myös Rajavartiolaitoksella on käytettävissä sotilaallisia voimavaroja ja toimintakykyä maa-alueilla, minkä vuoksi säännöksen soveltamisalan laajentaminen olisi tarkoituksenmukaista. Muutoksella parannettaisiin viranomaisen joustavaa yhteistyötä vaativissa erityistilanteissa.

Rajavartiolain 79 §:ssä säädetään Rajavartiolaitoksen oikeudesta saada virka-apua puolustusvoimilta. Virka-apu on rajattu vain tiettyihin Rajavartiolaitoksen tehtäviin ja virka-avun muotoihin, eikä se esimerkiksi sisällä voimakeinojen käyttöä. Sääntelyä tulisi kehittää siten, että virka-apua voidaan antaa joustavasti eri tilanteissa ja sitä antavalla olisi erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus myös ampuma-aseiden ja muiden voimakeinojen käyttämiseen.

2.3.5 Asevelvollisten toimivaltuudet

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 30 §:n mukaan asevelvollisia ja vapaaehtoiseen asepalvelukseen otettuja naisia voidaan tarvittaessa käyttää Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Säännös on informatiivinen, eikä sisällä mahdollisuutta itsenäiseen toimivaltuuksien käyttöön. Rajavartiolakiin olisi tarpeen lisätä täsmälliset ja tarkkarajaiset säännökset toimivaltuuksista, joita asevelvolliset voisivat käyttää tarvittaessa myös ilman rajavartiomiehen välittömää läsnäoloa. Sääntely parantaisi varusmiesten ja reserviläisten käytettävyyttä poikkeuksellisissa tilanteissa ja vapauttaisi rajavartiomiehiä vaativien toimivaltuuksien käyttöä edellyttäviin tehtäviin.

2.3.6 Tekninen valvonta

Rajavartiolain 29 §:n mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus rajavalvonnan yhteydessä kohdistaa teknistä valvontaa rajan läheisyydessä sekä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä muualle kuin kotirauhan piiriin kuuluvaan alueeseen. Rajavartiolaitoksen toiminnan tehostamiseksi olisi selkeytettävä teknisen valvonnan toimivaltaperusteita merialueilla.

2.3.7 Miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttuminen

Ilmailulain 167 §:n mukaan rajavartiomies voi rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi sekä meripe-lastustehtävien hoitamiseksi välttämättömästä syystä kieltää ilma-aluksen lähdön, määrätä ilma-aluksen laskeutumaan, vaatia tunnistamista, määrätä lentosuunnan ja -korkeuden taikka muutoin puuttua ilma-aluksen kulkuun. Miehittämättömän ilma-aluksen osalta toimivaltuuksia on usein haastavaa käyttää. Toimivaltuudet eivät myöskään kata lennokkeja, eikä toimivaltuuksia voida käyttää turvaamistehtävissä tai Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi.

Rajavartiomiehen oikeutta kohdistaa voimakeinoja ja toimenpiteitä miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön kokonaisjärjestelmään tulisi täydentää. Toimivaltuuksien tulisi mahdollistaa muun muassa ilma-aluksen tai lennokin toiminnan estäminen tai tarvittaessa pudottaminen esimerkiksi teknisiä keinoja käyttäen. Rajavartiolaitoksella tulisi lisäksi olla oikeus paikantaa teknisesti miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kauko-ohjauspaikka laitteen lennättäjän löytämiseksi.

2.3.8 Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttäminen tai rajoittaminen

Rajavartiolakiin olisi perusteltua lisätä säännös, jonka mukaan sisäministeriöllä olisi oikeus vesiliikenteen tilapäiseen keskeyttämiseen tai rajoittamiseen rajoitetulla Suomen aluevesien osalla ja Saimaan kanavalla, jos se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Säännös olisi tarpeellinen esimerkiksi tilanteessa, jossa Rajavartiolaitos on havainnut saaristossa tunnistamatonta toimintaa, jonka selvittäminen voi vaarantaa muuta vesiliikennettä tai jonka selvittämistä muu vesiliikenne häiritsee. Aluevalvontalain 26 §:n 1 momentin mukaan puolustusministeriö voi valtakunnan turvallisuuden kannalta välttämättömistä syistä kieltää vastavalla tavoin vesiliikenteen, jos aluevalvontaviranomaisen sotilaallisten voimakeinojen käyttö tai niiden käyttöön liittyvät vaikutuksiltaan merkittävät harjoitukset voivat vaarantaa vesillä liikkuvien turvallisuutta.

2.3.9 Kiinteistöjen käyttöoikeus ja liikkumisrajoitukset

Rajavartiolaitoksella on rajavartiolain 39 §:n 3 momentin nojalla oikeus käyttää tilapäisesti muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä silloin, kun se on sotilaallisen harjoitus-toiminnan tai puolustusvalmiuden kohottamisen kannalta välttämätöntä. Olisi perusteltua, että Rajavartiolaitoksella olisi sama oikeus myös silloin, kun se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Välttämätön tarve voisi liittyä esimerkiksi haastavan rajaturvallisuustilan-teen hallitsemiseksi muodostettujen Rajavartiolaitoksen lisäjoukkojen tarpeisiin tai laajamit-taisen maahantulon tilanteen hallintaan liittyviin tarpeisiin.

Rajavartiolain 71 §:n mukaan sisäministeriön asetuksella voidaan säätää Rajavartiolaitoksen hallitsemaa tilaa tai aluetta koskeva liikkumisrajoitus tai kieltö, jos se on välttämätöntä henki-löiden vaaroilta suojaamiseksi tai Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi ja Rajavartiolaitoksen toimintavalmiuden suojaamiseksi olisi perusteltua lisätä lakiin valtuus säätää liikkumisrajoituksia myös niihin kohteisiin, jotka Rajavartiolaitos on ottanut tilapäisesti käyttöönsä lain 39 §:n mukaisesti.

2.3.10 Rajavyöhykeluvat ja rajavyöhykeilmoitus

Rajavartiolain 54 §:ssä säädetään edellytyksistä, jolloin rajavyöhykelupa voidaan peruuttaa. Säännöstä olisi perusteltua täydentää siten, että kaikkien muiden kuin maanomistajien ja raja-vyöhykkeellä elinkeinoa tai ammattia harjoittavien rajavyöhykeluvat voitaisiin peruuttaa mää-

rääjäksi myös Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä, jos luvan peruuttaminen on välttämätöntä rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi laajamittaisen laittoman maahantulon taikka kansallista turvallisuutta vaarantavan nopeasti kehittyvän uhan yhteydessä. Mainitussa tilanteessa tulisi lisäksi voida edellyttää rajavyöhykeilmoituksen tekemistä rajavyöhykkeellä oleskelusta niiltä henkilöiltä, joiden rajavyöhykelupa jäisi voimaan. Ilmoitusvelvollisuutta tulisi voida käyttää myös vaihtoehtoisena menettelynä rajavyöhykelupien peruuttamiselle.

2.3.11 Sisärajaliikenteen matkustajatietojen käsittely

Voimassa olevan sääntelyn mukaan Rajavartiolaitos ei saa käsitellä säännönmukaisesti sisärajaliikenteen matkustajatietoja. Tietoja voidaan pyytää vain yksittäistapauksissa rikostorjunnan tarkoituksiin henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 18 §:n perusteella. Rajavartiolaitoksella on tarve käsitellä sisärajaliikenteen tietoja myös laajemmin rajaturvallisuuden ylläpitämisen ja rikostorjunnan tehtävissä sekä poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnassa.

2.3.12 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet

Ulkomaalaislain 11 luvun mukaiset liikenteenharjoittajien velvollisuudet koskevat vain ulkorajaliikennettä eli Schengen-alueen ulkopuolista liikennettä. Vaikka rajavalvonnan väliaikainen palauttaminen sisärajoille merkitsee tosiasiallisesti Schengenin rajasäännösten ulkorajaa koskevien säännösten soveltamista myös sisärajoilla, se ei muuta sisärajaa ulkorajaksi. Rajavalvonnan väliaikainen palauttamien ei siten suoraan velvoita liikenteenharjoittajia matkustajien maahantuloon oikeuttavien asiakirjojen tarkistamiseen tai henkilöiden takaisinkuljettamiseen eikä se mahdollista liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määräämistä. Jotta rajavalvonnan väliaikaisen palauttamisen tavoitteet voitaisiin saavuttaa täysimääräisesti, 11 luvun sääntely olisi ulotettava näissä tilanteissa myös sisärajaliikenteeseen. Sääntely ehkäisisi tehokkaasti jo ennalta Suomeen ilma- ja meriteitse kohdistuvaa laitonta maahantuloa.

Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 19, 20 ja 20 a §:n mukaisesti Rajavartiolaitoksella on oikeus saada matkustajatiedot ulkorajan ylittävässä liikenteessä. Juna-, alus- ja lentoliikenteen liikenteenharjoittajan on toimitettava matkustajaluettelot ennen rajatarkastukseen saapumista liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun uhalla. Tilanteessa, jossa rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille, liikenteenharjoittajalla tulisi olla velvollisuus toimittaa matkustajatiedot myös sisärajan ylittävästä liikenteestä seuraamusmaksun uhallla. Ennalta saatavat matkustajatiedot ovat edellytyksenä rajatarkastusten kohdentamiselle ja siten rajavalvonnan tehokkaalle toteuttamiselle.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet ja toteuttamisvaihtoehdot

Esityksen tavoitteena on kehittää Rajavartiolaitoksen ja rajavartiomiehen toimivaltuuksia siten, että Rajavartiolaitos voi varautua sekä nopeasti ja tehokkaasti vastata Suomen turvallisuusympäristössä havaittuihin uhuihin sekä itsenäisesti että yhteistyössä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Esityksen tarkoituksena on erityisesti täydentää rajavartiomiehen toimivaltuuksia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä rajanylityspaikoilla ja niiden välittömässä läheisyydessä, Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä. Rajavartiolaitokselle ei voida antaa lisätoimivaltuuksia valmiuslain perusteella. Lisäksi tavoitteena on parantaa Raja-

vartiolaitoksen ja sitä kautta myös muiden viranomaisten kriisinsietokykyä ja kykyä hallita laajoja häiriötilanteita.

Lähtökohdaksi on valittu Rajavartiolaitoksen ja rajavartiomiehen normaaliolojen toimivaltuuksien täydentäminen. Tämä on perusteltua, koska normaaliolojen toimivaltuuksien käyttäminen yllättävissä ja nopeasti kehittyvissä uhkatilanteissa on tehokasta ja nopeaa. Valmiuslaissa säädettyihin poikkeusoloihin perustuviin ja erikseen käyttöön saataviin toimivaltuuksiin liittyy haasteita, koska silloin edellyttäisiin poikkeusolojen määritelmien täyttymistä ja poliittista päätöksentekoa toimivaltuuksien käyttöön saamiseksi. Esityksessä ehdotettavat uudet toimivaltuudet eivät myöskään ole luonteeltaan sellaisia, että ne vaatisivat tietynlaisen poikkeusolon olemassaoloa, vaan kyse on puuttumisesta normaaliolojen häiriötilanteisiin.

Nykyajan laaja-alaiset ja monimuotoiset uhat edellyttävät usean viranomaisen yhteistyötä. Tässä esityksessä sääntelyn lähtökohdaksi on valittu rajavartiolainsäädäntö ja eräät siihen kiinteästi liittyvät lait. Valmistelun yhteydessä on katsottu, että muita viranomaisia ja toimijoita koskevat mahdolliset muutostarpeet, joilla ei ole suoraa liittymäpintaa Rajavartiolaitoksen toimintaan, on tarkoituksenmukaisinta käsitellä kunkin hallinnonalan omassa hankkeessa.

3.2 Keskeiset ehdotukset

3.2.1 Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen

Rajavartiolaitoksen tehtäviä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ehdotetaan laajennettavaksi. Rajavartiolaitos huolehtisi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä rajanylityspaikkojen lisäksi vastedes myös rajanylityspaikkojen välittömässä läheisyydessä, Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä.

Rajavartiomies voisi käyttää yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotilanteessa poliisilain 2 luvun toimivaltuuksia nykyistä laajemmin ja lisäksi poliisilain 5 luvun mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja vaaran torjumiseksi tai Rajavartiolaitoksen toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi.

3.2.2 Salaiset tiedonhankintakeinot vaaran torjumiseksi

Rajavartiolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset Rajavartiolaitoksen oikeudesta käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja vaaran torjumiseksi silloin, kun kyse on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä, Rajavartiolaitoksen toimitiloissa tai Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla, poliisin pyynnöstä suoritettavasta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon tehtävästä taikka poliisin tukemisesta terrorismintorjunnassa tai muussa erityistilanteessa. Salaisiin tiedonhankintakeinoihin kuuluvat televalvonta, tukiasematietojen hankkiminen, tekninen kuuntelu, tekninen katselu ja tekninen seuranta sekä oikeus lyhytaikaisesti estää telesoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö. Toimivaltuuksilla parannettaisiin Rajavartiolaitoksen kykyä toimia tehokkaasti henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi sekä varmistettaisiin Rajavartiolaitoksen virkamiesten työturvallisuus ja toimenpiteen kohteena olevien henkilöiden turvallisuus. Toimivaltuuksilla mahdollistettaisiin myös se, että poliisi saa Rajavartiolaitoksen avusta täysimääräisen hyödyn johtamassaan tilanteessa.

3.2.3 Sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävät

Rajavartiolaikiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä. Rajavartiolaitoksella olisi sellaisessa sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä, jonka puolustusvoimat rajavartiolaitokselle antaa, Suomen alueen, kansan elinmahdollisuuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaamiseksi sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi oikeus tarvittaessa käyttää muualla laissa säädetyn lisäksi virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa sotavarustein tapahtuvaa asevoimaa aseellisen hyökkäyksen tai sitä vastaavan ulkoisen uhan kohdistuessa Suomeen. Sääntely vahvistaisi lain tasolla jo nykyisin voimassa olevan käytännön. Toimivaltuuksista päätetään sotilaskäskyasioiden päätöksentekomenettelysäännösten mukaisesti. Sääntelyä täydennettäisiin niin, että sotilaallisten voimakeinojen käyttöä koskeva sotilaskäskyasia käsiteltäisiin puolustusvoimista annetun lain mukaisessa päätöksentekomenettelyssä.

3.2.4 Rajavartiolaitoksen virka-apu poliisille

Rajavartiolain mukaan Rajavartiolaitos voi antaa poliisille sotilaallista asevoimaa sisältävää virka-apua terrorismin torjunnassa vain merialueella. Koska Rajavartiolaitoksella on sotilaallisia voimavaroja ja toimintakykyä myös maa-alueilla, säännöksen soveltamisalaa koskeva raja poistettaisiin. Poliisilla olisi vastedes tilanteesta ja alueesta riippuen mahdollisuus pyytää maa-alueilla virka-apua joko puolustusvoimilta tai Rajavartiolaitokselta. Muutoksella parannettaisiin viranomaisten joustavaa yhteistyötä vaativissa erityistilanteissa. Virka-apua koskeva päätöksenteko ja muut edellytykset olisivat vastaavat kuin merialueella annettavassa virkaavussa. Soveltamisalan laajennus koskisi myös virka-apua sisällöltään vastaavaa tukea, jota poliisilla on oikeus saada Rajavartiolaitokselta Euroopan unionin alueella terrorismintorjunnan tehtävässä, joka perustuu Euroopan unionin lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen (HE 107/2016 vp).

3.2.5 Puolustusvoimien virka-apu Rajavartiolaitokselle

Puolustusvoimien Rajavartiolaitokselle antamaa virka-apua koskevaa sääntelyä ehdotetaan täydennettäväksi. Yksityiskohtaisesta tehtäväluettelosta luovuttaisiin ja virka-aputilanteet kuvattaisiin yleisluontoisemmin. Rajavartiolaitoksella olisi oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna rajaturvallisuuden ylläpitoon kotimaassa liittyvän tehtävän sekä merenkulun turvatoimilaisissa Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi tarpeellista kalustoa, henkilöstöä ja erityisasiantuntemusta, jos virka-avun antaminen voisi tapahtua vaarantamatta puolustusvoimille säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Voimassa olevan sääntelyn mukaan puolustusvoimien virka-apu ei voi sisältää ampumaseiden tai sotilaallisten voimakeinojen käyttöä. Sääntelyä muutettaisiin siten, että virka-apua antavalla olisi erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus rajavartiomiehen ohjauksessa käyttää sellaisia tehtävän suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joihin rajavartiomies hänet toimivaltansa nojalla valtuuttaa ja joita tilanne huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Virka-avun päätöksentekomenettelyt säilyisivät ennallaan. Lakiin lisättäisiin uusi säännös virka-avun kustannusten korvaamisesta.

3.2.6 Asevelvollisten toimivaltuudet

Rajavartiolaikiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset asevelvollisten itsenäisistä toimivaltuuksista Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Asevelvollisilla olisi, jos se olisi erityisistä syistä tarpeen, rajavartiomiehen pyynnön ja ohjeistuksen mukaisesti oikeus selvittää henkilöllisyys ja ottaa henkilötuntemerkit pakkokeinoja käyttämättä, pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikenne-

nettä, suorittaa turvallisuustarkastus, estää Rajavartiolaitoksen toimenpiteen kohteena olevan henkilön poistuminen sekä suorittaa Rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen liittyvä kirjaimistehtävä. Ennen asevelvollisen määräämistä mainittuun tehtävään olisi otettava huomioon hänen asevelvollisuuslain (1438/2007) mukaisen palveluksensa ja koulutuksensa kesto sekä muu kokemus. Asevelvollisella ei olisi toimivaltuuksia käyttäessään oikeutta saada tietoja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa tarkoitetuista Rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä eikä muista viranomaistarkoituksia varten perustetuista rekistereistä tai tietojärjestelmistä.

Asevelvollisella olisi oikeus kantaa mukanaan tehtävän suorittamisen kannalta välttämättömiä Rajavartiolaitoksen hyväksymiä voimankäyttövälineitä, joiden käyttämiseen hän on saanut koulutuksen. Voimankäyttövälineisiin voisi kuulua myös henkilökohtainen ampuma-ase. Voimakeinoja saisi käyttää ainoastaan toimivaltaisen rajavartiomiehen valtuuttamana ja hänen välittömässä ohjauksessaan. Asevelvollisille ehdotettavat tehtävät eivät kuitenkaan lähtökohdaisesti edellyttäisi voimakeinojen käyttöä. Hätävarjelusta, sotilaan ja sotilasesimiehen oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen sekä oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen aluevalvonta-tehtävässä säädetään erikseen.

Asevelvolliset toimisivat julkisia hallintotehtäviä suorittaessaan virkavastuulla, ja heihin sovellettaisiin viranomaistoimintaa koskevia hallinnon yleislakeja. Vaitiolovelvollisuuteen ja -oikeuteen sovellettaisiin rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain täydentävää sääntelyä ja vahingonkorvausvastuuseen rajavartiolain sääntelyä vahingonkorvauslain ohella.

Ehdotettu sääntely parantaisi rajajoukkojen käytettävyyttä poikkeuksellisissa tilanteissa, kuten normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja vapauttaisi rajavartiomiehiä merkittävää julkisen vallan käyttöä ja vaativien toimivaltuuksien käyttöä edellyttäviin tehtäviin. Sääntely koskisi myös Raja- ja merivartiokoulun opiskelijoita, jotka on määrätty vakavien erityistilanteiden tehtäviin rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain mukaisesti. Rikoslain säännös niskoittelusta rajavartiomiestä vastaan ulotettaisiin koskemaan myös asevelvollisten Rajavartiolaitoksen tukena suorittamia julkisia hallintotehtäviä.

3.2.7 Tekninen valvonta

Rajavartiolaitoksen suorittaman teknisen valvonnan toimivaltuusperusteita merialueilla selkeytettäisiin lisäämällä rajavartiolain säännökseen nimenomainen maininta merialueista.

3.2.8 Miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttuminen

Rajavartiolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan rajavartiomiehellä olisi oikeus kohdistaa voimakeinoja ja teknisiä toimenpiteitä miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön kokonaisjärjestelmään, jos se on välttämätöntä rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi, turvaamistehtävän tai meripelastustehtävän suorittamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Toimivaltuudet mahdollistaisivat muun muassa miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin toiminnan estämisen tai tarvittaessa pudottamisen. Säännökset täydentäisivät ilmailulain sääntelyä sekä rajavartiomiehen voimankäyttöä koskevaa rajavartiolain sääntelyä. Rajavartiolaitokselle ehdotetaan lisäksi oikeutta käsitellä miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kauko-ohjaukseen liittyvää radioviestintää ja sen välitystietoja laitteen lennättäjän löytämiseksi.

3.2.9 Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttäminen tai rajoittaminen

Rajavartiolaikiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan sisäministeriöllä olisi oikeus vesiliikenteen tilapäiseen keskeyttämiseen tai rajoittamiseen rajoitetulla Suomen aluevesien osalla ja Saimaan kanavalla, jos se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Säännös on tarpeellinen esimerkiksi tilanteessa, jossa Rajavartiolaitos on havainnut saaristossa tunnistamatonta toimintaa, jonka selvittäminen voi vaarantaa muuta vesiliikennettä tai jonka selvittämistä muu vesiliikenne häiritsee. Rajaturvallisuutta välittömästi vaarantavassa kiireellisessä tilanteessa päätöksen voisi tehdä sen alueellisen rajavartioviranomaisen päällikkö, jonka toimialuetta asia pääosin koskee, kuultuaan muita alueellisia rajavartioviranomaisia, joiden toimialuetta asia koskee. Alueellisen rajavartioviranomaisen päällikön päätöksestä olisi viipymättä ilmoitettava sisäministeriölle, joka voisi päättää vesiliikenteen keskeytyksen tai rajoituksen jatkamisesta tai lopettamisesta.

3.2.10 Kiinteistöjen käyttöoikeus ja liikkumisrajoitukset

Voimassa olevan sääntelyn mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus käyttää tilapäisesti muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä silloin, kun se on sotilaallisen harjoitustoiminnan tai puolustusvalmiuden kohottamisen kannalta välttämätöntä. Rajavartiolaitokselle ehdotetaan vastaavaa oikeutta myös silloin, kun se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Välttämätön tarve voisi liittyä esimerkiksi haastavan rajaturvallisuustilanteen hallitsemiseksi muodostettujen Rajavartiolaitoksen lisäjoukkojen tarpeisiin tai laajamittaisen maahantulon tilanteen hallintaan liittyviin tarpeisiin.

Sisäministeriön asetuksella voidaan säätää Rajavartiolaitoksen hallitsemaa tilaa tai aluetta koskeva liikkumisrajoitus tai kieltö, jos se on välttämätöntä henkilöiden vaaroilta suojaamiseksi tai Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi ja Rajavartiolaitoksen toimintavalmiuden suojaamiseksi rajavartiolaikiin lisättäisiin vähintään kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoiselle rajavartiomiehelle oikeus määrätä liikkumisrajoitus kohteeseen, jonka Rajavartiolaitos on ottanut tilapäisesti käyttöönsä.

3.2.11 Rajavyöhykeluvat ja rajavyöhykeilmoitus

Rajavyöhykeluvan peruuttamista koskevaa sääntelyä ehdotetaan täydennettäväksi. Kaikkien muiden kuin maanomistajien ja rajavyöhykkeellä elinkeinoa tai ammattia harjoittavien rajavyöhykeluvat voitaisiin peruuttaa määräaikaaisesti enintään kuukaudeksi kerrallaan Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä, jos luvan peruuttaminen olisi välttämätöntä rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Säännös olisi sovellettavissa ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa, jotka edellyttäisivät rajavyöhykkeellä olevan tietyn alueen rauhoittamista viranomaistoimia varten. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi laajamittaisen laittoman maahantulon taikka kansallista turvallisuutta vaarantavan nopeasti kehittyvän uhan yhteydessä. Rajavyöhykelupien suuren määrän vuoksi lupien peruuttaminen voitaisiin antaa tiedoksi hallintolain mukaisella yleistiedoksiannolla.

Rajavyöhykelupien peruuttamiseen voitaisiin yhdistää rajavyöhykeilmoituksen edellyttäminen niiltä henkilöiltä, joiden rajavyöhykelupa jäisi voimaan. Ilmoitusvelvollisuutta rajavyöhykkeellä oleskelusta voitaisiin käyttää myös ainoana toimenpiteenä, jolloin se olisi rajavyöhykelupien peruuttamista lievempi toimenpide. Ilmoitusvelvollisuus voitaisiin määrätä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Päätös ilmoitusvelvollisuudesta voitaisiin antaa tiedoksi hallintolain mukaisella yleistiedoksiannolla.

3.2.12 Sisärajalikenteen matkustajatietojen käsittely

Rajavartioloitokselle ehdotetaan oikeutta saada ja käsitellä sisärajalikenteen matkustajatietoja myös muutoin kuin yksittäistapauksissa. Rajavartioloitoksella olisi sen estämättä, mitä tietojen salassa pitämisestä säädetään, oikeus saada Rajavartioloituksen tutkittavien rikosten estämiseksi, selvittämiseksi ja syytteesen saattamiseksi sekä rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia tietoja yhteisöiltä ja yhtymiltä matkustajaa ja kulkuneuvon henkilökuntaa koskevista rekistereistä. Tiedot olisi oikeus saada myös teknisen käyttöyhteyden avulla siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan. Sisärajalikenteen matkustajatietojen käsittely olisi tarpeen Rajavartioloituksen omien tehtävien lisäksi myös poliisin, Tullin ja Rajavartioloituksen yhteistoinnissa. Voimassa olevan sääntelyn mukaan Rajavartioloitoksella on oikeus saada vastaavat tiedot ulkorajaliikenteessä.

3.2.13 Liikenteenharjoittajien velvollisuudet

Ulkomaalaislakiin ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan 11 luvun mukaiset liikenteenharjoittajien velvollisuudet koskisivat myös sisärajalikennettä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten ja rajavartioloituksen mukaisesti. Liikenteenharjoittajalla olisi siten myös näissä tilanteissa velvollisuus tarkastaa matkustajien maahantuloon oikeuttavat asiakirjat sekä kuljettaa takaisin ulkomaalainen, joka käännytetään tai jonka maahanpääsy evätään. Velvoitteiden rikkomisesta määrättäisiin liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu. Sääntely olisi välttämätön, jotta rajavalvonnan väliaikaisen palauttamisen tavoitteet voitaisiin saavuttaa täysimääräisesti. Sääntely ehkäisisi tehokkaasti jo ennalta Suomeen ilma- ja meriteitse kohdistuvaa laitonta maahantuloa.

Henkilötietojen käsittelystä rajavartioloituksessa annetun lain mukaiset liikenteenharjoittajan velvollisuudet toimittaa matkustajatiedot ulotettaisiin koskemaan myös sisärajalikennettä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten ja rajavartioloituksen mukaisesti. Juna-, alus- ja lentoliikenteen liikenteenharjoittajan olisi toimitettava matkustajaluettelot ennen rajatarkastukseen saapumista liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun uhalla vastaavasti kuin ulkorajaliikenteessä. Ennalta saatavat matkustajatiedot ovat edellytyksenä rajatarkastusten kohdentamiselle ja siten rajavalvonnan tehokkaalle toteuttamiselle.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Rajavartioloituksen tukena toimiville asevelvollisille ehdotettavat toimivaltuudet selvittää henkilöllisyys ja ottaa henkilötuntemerkit sekä suorittaa Rajavartioloituksen tutkimaan rikokseen liittyvä kirjaamistehtävä edellyttäisivät erältä osin uusia teknisiä ratkaisuja, koska kyseiset tehtävät suoritetaan pääsääntöisesti tallettamalla tiedot suoraan henkilörekisteriin. Asevelvollisten osalta olisi varmistettava, ettei heillä ole pääsyä viranomaiskäyttöön tarkoitettujen henkilörekistereiden muihin tietoihin. Ulkomaalaislain nojalla suoritettavien tehtävien osalta kyseessä olisi Maahanmuuttoviraston tai poliisin henkilörekisteri ja muiden tehtävien osalta Rajavartioloituksen henkilörekisteri. Teknisten muutuskustannusten suuruutta ei ole mahdollista arvioida tässä vaiheessa. Muutokset toteutettaisiin vasta tarpeen vaatiessa.

Muilla ehdotetuilla muutoksilla ei ole välittömiä tai merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Viranomaisten henkilöstö- ja materiaaliressurssien joustava ja tarkoituksenmukainen yhteiskäyttö parantaisi kustannustehokkuutta. Toimivaltuuksien käytöstä syntyvät kustannukset katettaisiin viranomaisen normaaleista toimintamäärärahoista.

4.2 Yritysvaikutukset

Liikenteenharjoittajien uudet velvollisuudet sisärjaliikenteessä kohdistuisivat yhdenvertaisesti kaikkiiin Suomen rajan yli liikennöiviin liikenteenharjoittajiin. Koska sisärjavalvonta voidaan palauttaa joko kokonaan tai osittain, velvoitteiden käytännön toteutuminen riippuisi siitä, minne sisärjavalvonta kussakin tilanteessa palautettaisiin. Kaikilta liikenteenharjoittajilta edellytettäisiin varautumista tällaisia poikkeustilanteita varten, mutta velvoitteet saattaisivat konkretisoitua vain osalle liikenteenharjoittajista.

Liikenteenharjoittajien velvollisuudet sisärjaliikenteessä eivät lähtökohtaisesti edellyttäisi yrityksiltä merkittäviä uusia investointeja, koska matkustaja- ja miehistöluetteloiden toimitustapa on pääsääntöisesti vapaamuotoinen. Uudet velvollisuudet saattaisivat kuitenkin aiheuttaa jossakin määrin esimerkiksi henkilöstön koulutuskustannuksia ja muita varautumiskustannuksia. Rajavartiolaitos tukisi omalta osaltaan liikenteenharjoittajien henkilöstön kouluttamista.

Liikenteenharjoittajien uusilla velvollisuuksilla olisi eniten vaikutusta niihin liikenteenharjoittajiin, joilla on tällä hetkellä ainoastaan sisärjaliikennettä Suomeen. Sääntelyllä olisi niin ikään merkittävä vaikutus niihin liikenteenharjoittajiin, jotka eivät jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella ole velvollisia laatimaan matkustaja- ja miehistöluetteloita. Tällaisia olisivat esimerkiksi bussit, taksit ja muut tilausautot. Suomeen ei suuntaudu tällä hetkellä sisärajat ylittävää junaliikennettä. Matkustaja- ja miehistöluetteloiden laatimisesta alus- ja lentoliikenteessä säädetään erikseen. Matkustaja- ja miehistöluetteloilta ei kuitenkaan alus- ja lentoliikennettä lukuun ottamatta edellytettäisi erityisiä muotovaatimuksia. Samoin tietojen ennakkotoimitusvelvollisuus koskisi ainoastaan alus- ja lentoliikennettä.

Rajavalvonta voidaan palauttaa sisärajoille ainoastaan tilanteessa, jossa muut viranomaisten keinot eivät ole riittäviä hallitsemaan tilannetta. Uudet velvoitteet tulisivat siten sovellettaviksi vain poikkeuksellisissa ja pääsääntöisesti suhteellisen lyhytaikaisissa tilanteissa.

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoa koskeva sääntely sekä virka-apusäännöksiin ehdotettavat muutokset parantaisivat Rajavartiolaitoksen ja muiden viranomaisten mahdollisuuksia puuttua nopeasti ja tehokkaasti vakaviin ja vaarallisiin häiriötilanteisiin. Rajavartiolaitoksen virka-apua poliisille ja puolustusvoimien virka-apua Rajavartiolaitokselle koskevat säännökset mahdollistaisivat viranomaisten henkilö- ja materiaaliresurssien joustavan ja tarkoituksenmukaisen yhteiskäytön. Poliisi voisi terrorismintorjuntatilanteessa pyytää sotilaallista voimakeinoapua joko Rajavartiolaitokselta tai puolustusvoimilta. Rajavartiolaitoksella olisi puolestaan mahdollisuus pyytää puolustusvoimilta virka-apua joustavasti nykyistä laajemmin erilaisiin tilanteisiin. Rajavartiolaitoksen sotilaallisen maanpuolustustehtävään liittyvät toimivaltuudet eivät muuttaisi voimassa olevaa toimivallanjakoa puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen välillä.

Asevelvollisille ehdotettavat toimivaltuudet tehostaisivat asevelvollisten käyttömahdollisuuksia Rajavartiolaitoksen tukena laajassa häiriötilanteessa. Asevelvolliset tukisivat Rajavartiolaitosta sen lakisäätöisten rutiiniluonteisten tehtävien hoitamisessa, mikä mahdollistaisi toimivaltuuden rajavartiomiesten keskittymisen vaativimpiin tehtäviin. Asevelvollisten uudet toimivaltuudet olisi otettava tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon asevelvollisten koulutuksessa. Koulutuksen pääasiallinen painopiste ei kuitenkaan muuttuisi nykyisestä.

Teknistä valvontaa koskevan sääntelyn täsmentäminen selkeyttäisi teknisen valvonnan toimivaltaperusteita merialueella sekä teknisen valvonnan tallenteiden hyödyntämistä Rajavartiolai-

toksen lakisääteisissä tehtävissä. Liikenteenharjoittajien velvollisuus toimittaa matkustaja- ja miehistöluettelot sisärajaliikenteessä helpottaisi rajatarkastustyötä sekä muuta rajavalvontaa, koska laittoman maahantulon riski vähenisi.

Rajavartiolaitokselle ehdotettavat muut uudet toimivaltuudet parantaisivat Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia havaita, ennalta ehkäistä ja selvittää erilaisia häiriötilanteita. Rajavyöhykelupien peruuttamista ja rajavyöhykeilmoitusten tekemistä koskevien ehdotusten hallinnolliset vaikutukset Rajavartiolaitokselle olisivat melko vähäisiä. Mahdollisuus päätösten antamiseen tiedoksi yleistiedoksi antona nopeuttaisi ja helpottaisi asioiden käsittelyä. Uusien toimivaltuuksien käyttöönotto edellyttäisi henkilöstön täydennyskoulutusta. Koulutus voitaisiin sisällyttää Raja- ja merivartiokoulun suunniteltuihin opintokokonaisuuksiin.

Poliisille ehdotettava oikeus ohjata ja rajoittaa rajanylityspaikalla matkustajien ja liikennevälineiden henkilökunnan liikkumista helpottaisi poliisin vastuulla olevien rajatarkastustehtävien suorittamista, koska poliisin ei tarvitsisi pyytää Rajavartiolaitokselta virka-apua tähän toimenpiteeseen.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Kaikki tässä esityksessä ehdotetut muutokset parantaisivat Rajavartiolaitoksen kykyä puuttua nopeasti ja tehokkaasti sen vastuualueella syntyviin häiriötilanteisiin sekä kykyä tukea muita viranomaisia niiden päävastuualueilla. Lisäksi ehdotukset parantaisivat Rajavartiolaitoksen ja muiden viranomaisten kriisinsietokykyä ja niiden mahdollisuuksia hallita laajoja hybridivaikeuttamisen tilanteita. Tämän voidaan osaltaan arvioida vähentävän hybridivaikeuttamisella saatavia hyötyjä ja toimivan myös tällaista vaikuttamista ennalta ehkäisevästi. Virka-apusäännöksiin ehdotettavilla muutoksilla voitaisiin varmistaa viranomaisten henkilö- ja materiaaliresurssien joustava käyttö haastavissa tilanteissa.

Ehdotusten voidaan arvioida vähentävän jonkin verran myös rikollisuutta, koska kiinnijäämisen riski ja viranomaisten mahdollisuudet puuttua tilanteisiin kasvaisivat. Liikenteenharjoittajien uudet velvollisuudet sisärajaliikenteessä vähentäisivät laitonta maahantuloa ja muita turvallisuushkia silloin, kun rajavalvonta olisi väliaikaisesti palautettu sisärajoille. Matkustaja- ja miehistöluetteloiden ennakkotoimitusvelvollisuus parantaisi rajatarkastusviranomaisen mahdollisuuksia varautua toimenpiteitä edellyttäviin tehtäviin rajatarkastuksen yhteydessä. Vastaavasti miehittämättömien ilma-alusten ja lennokkien kulkuun puuttumisella sekä rajavyöhykelupien peruuttamisella voitaisiin vähentää riskiä rikolliseen tai turvallisuutta vaarantavaan toimintaan.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Hallituksen esitys on valmisteltu sisäministeriön rajavartio-osastolla. Työtä ohjasi sisäministeriön 28 päivänä huhtikuuta 2016 asettama ohjausryhmä. Ohjausryhmässä olivat edustettuina sisäministeriön poliisi-, maahanmuutto- ja pelastusosastot, sisäministeriön kansainvälisten asioiden yksikkö, puolustusministeriö, Poliisihallitus, suojelupoliisi, Tulli, Pääesikunta ja Rajavartiolaitoksen henkilöstöjärjestöt. Ohjausryhmä kokoontui [kolme] kertaa. Valmistelun kuussa on käyty myös kahdenvälisiä keskusteluja sidosryhmien kanssa.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Hallituksen esityksestä pyydettiin lausunnot 82 viranomaiselta, organisaatiolta ja järjestöltä.

Lausunnon antoivat... Lausuntotiivistelmä on luettavissa valtioneuvoston hankesivuilla (SM013:00/2016).

Lausunnoissa...

6 Ahvenanmaan asema

Rajavartiolaitoksen tehtävät Ahvenanmaan maakunnassa määräytyvät Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991), rajavartiolain sekä rajavartiolaitoksen tehtävistä Ahvenanmaalla annetun tasavallan presidentin asetuksen (420/2004, jäljempänä sopimusasetus) mukaan. Rajavartiolaitokselle kuuluvat Ahvenanmaalla rajavalvontatehtävät sekä Tullin ohella tullitehtäviä. Lisäksi Rajavartiolaitos vastaa Ahvenanmaalla meripelastuksesta ja suorittaa Ahvenanmaan poliisin pyytämiä virka-aputehtäviä.

Rajavalvonta ja Rajavartiolaitosta koskeva muu sääntely kuuluvat itsehallintolain 27 §:n 34 kohdan nojalla valtakunnan toimivaltaan. Tämän esityksen ehdotukset teknisestä valvonnasta, miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttumisesta, vesiliikenteen tilapäisestä keskeyttämisestä tai rajoittamisesta, kiinteistöjen käyttöoikeudesta, liikkumisrajoituksista sekä liikenteenharjoittajien velvollisuuksista sisärajalikenteessä liittyvät rajavalvontaan ja Rajavartiolaitoksen toiminnan turvaamiseen, joten niitä sovellettaisiin myös Ahvenanmaalla. Liikenteenharjoittajien velvollisuudet liittyvät myös ulkomaalaislainsäädäntöön, joka kuuluu niinkään valtakunnan lainsäädäntövaltaan itsehallintolain 27 §:n 26 kohdan nojalla.

Itsehallintolain 18 §:n 6 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta yleistä järjestystä ja turvallisuutta koskevista asioista eräin poikkeuksin. Esityksessä ehdotetaan Rajavartiolaitoksen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä koskevien toimivaltuuksien sekä Rajavartiolaitoksen poliisitehtäviä koskevien toimivaltuuksien laajentamista. Ehdotetut toimivaltuudet eivät koskisi maakunnan aluetta.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi asevelvollisten toimivaltuuksista Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Toimivaltuuksiin kuuluisi muun muassa oikeus ohjata liikennettä siten kuin rajavartiolain 38 §:ssä säädetään. Itsehallintolain 18 §:n 21 kohdan mukaan tieliikennettä koskevat asiat kuuluvat maakunnan lainsäädäntövaltaan. Sopimusasetuksen mukaan Rajavartiolaitos voi kuitenkin valvoa Ahvenanmaan maakunnan alueella tie- ja vesiliikennettä. Sääntely koskisi Ahvenanmaata siltä osin kuin pykälän mukaisia toimivaltuuksia käytettäisiin valtakunnan toimivaltaan kuuluvien tehtävien suorittamiseksi.

Itsehallintolain 18 §:n 25 kohdan mukaan maakunta päättää teon rangaistavaksi säätämisestä ja rangaistuksen määrästä maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvissa asioissa. Lain 27 §:n 25 kohdan mukaan rikosoikeutta koskevat asiat kuuluvat muilta osin valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Tässä esityksessä ehdotetaan täydennettäväksi rikoslain rangaistussäännöstä niskoittelusta rajavartiomiestä vastaan. Sääntely kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Itsehallintolain 27 §:n 34 kohdan mukaan järjestysvallan toiminta valtion turvallisuuden varmistamiseksi kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan (HE 73/1990 vp) käsite kattaa muun muassa terrorismintorjuntaa koskevan lainsäädännön. Tässä esityksessä ehdotettavat terrorismintorjuntaan liittyvät valtakunnan viranomaisten väliset virka-apusäännökset olisivat siten voimassa myös kyseisten viranomaisten toimiessa maakunnan alueella.

Ahvenanmaa on kansainvälisten sopimusten perusteella demilitarisoitu ja neutralisoitu alue. Maakunnan demilitarisointi ja neutralisointi perustuvat Ahvenanmaansaarten linnoittamatto-

muutta ja puolueettomuutta koskevaan sopimukseen (SopS 1/1922, jäljempänä vuoden 1921 sopimus) ja sopimukseen Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltaisen Liiton välillä Ahvenanmaan saarista (SopS 24/1940). Sopimukset estävät sotilaallisen henkilöstön, sotilaallisten ajoneuvojen ja sotilaallisen kaluston sijoittamisen Ahvenanmaalle sekä näiden läpikulun Ahvenanmaan kautta, kuitenkin tietyin poikkeuksin Suomen osalta. Vuoden 1921 sopimuksen 4 artiklan a kohdan mukaan poikkeuksellisten olosuhteiden vaatiessa Suomi saa viedä alueelle ja pitää siellä väliaikaisesti vakituisen poliisihenkilöstön lisäksi sellaisia aseellisia voimia, jotka ovat välttämättömän tarpeelliset järjestyksen ylläpitämiseksi. Tässä esityksessä ehdotettava terrorismintorjuntaan liittyvä virka-apu voisi sisältää myös sotilaallisen asevoiman käyttöä. Terrorismintorjuntaa voidaan pitää edellä tarkoitettuna poikkeuksellisena tilanteena. Se on myös kaikissa tapauksissa siviiliviranomaisen johtamaa toimintaa. Ehdotettavan sääntelyn voidaan siten katsoa olevan sopusoinnussa edellä mainittujen sopimusten kanssa.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta vuonna 2012 annetun valtioneuvoston selonteon (VNS 6/2012 vp) mukaan valtioneuvosto selvittää, kuinka Ahvenanmaan maakunnan erityisasema huomioidaan jatkossakin mahdollisissa öljyonnettomuuksissa ja muissa kriisitilanteissa ja miten asianomaisten viranomaisten riittävä valmius varmistetaan. Peruslakivaliokunta on lausunnossaan 19/2005 pitänyt asianmukaisena, että valtioneuvosto yhteistyössä itsehallinto- viranomaisten kanssa laatii suunnitelman sellaisia uhkaavia tilanteita varten, jollaisissa Rajavartiolaitos voisi tarvita puolustusvoimien virka-apua Ahvenanmaan demilitarisoidulla alueella. Valiokunta on uudistanut huomionsa lausunnossaan 9/2014 ja pitänyt tarpeellisena, että Ahvenanmaan erityisasemasta johtuvat vaikutukset viranomaisten virka-apuun selvitetään ja sääntelyä tarvittaessa täydennetään. Selvitystä ei ole toistaiseksi aloitettu.

Tällä esityksellä täydennetään Rajavartiolaitoksen osalta virka-apua koskevaa sääntelyä myös Ahvenanmaan maakunnassa. Viranomaisten on toiminnassaan otettava huomioon edellä mainitut Ahvenanmaan demilitarisointia ja neutralisointia koskevat kansainväliset sopimukset.

7 Riippuvuus muista esityksistä

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (HE 41/2017 vp). Kyseisessä esityksessä ehdotetaan muutoksia rajavartiolain 20 §:ään sekä henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 14 a §:ään, joita ehdotetaan muutettavaksi myös tässä esityksessä. Ehdotetut muutokset on otettu huomioon tässä esityksessä. Lisäksi tässä esityksessä viitataan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettavan uuden lain säännöksiin (rajavartiolakiin ehdotettava uusi 33 a §) sekä rajavartiolaitoksen hallinnosta annettuun lakiin ehdotettaviin uusiin 17 a - 17 d §:ään (rajavartiolakiin ehdotettava uusi 34 d §).

[Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys sisäministeriön hallinnonalan kansainvälisen avun antamista ja vastaanottamista koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 107/2016 vp). Kyseisessä esityksessä ehdotetaan muutoksia rajavartiolain 33 ja 77 a §:ään, joita ehdotetaan muutettavaksi myös tässä esityksessä. Ehdotetut muutokset on otettu huomioon tässä esityksessä.]

Eduskunnan käsiteltäväksi on tulossa hallituksen esitys, jossa ehdotetaan säädettäväksi uusi laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa. Tässä esityksessä ehdotettavat muutokset voimassa olevaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin on otettu huomioon uuden lain valmistelussa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Rajavartiolaki

20 §. *Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.* Voimassa olevan pykälän mukaan Rajavartiolaitos huolehtii yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä rajanylityspaikalla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä. Tehtävään liittyvistä toimivaltuuksista säädetään 32 §:ssä. Pykälän soveltamisala ehdotetaan laajennettavaksi myös rajanylityspaikkojen välittömään läheisyyteen, Rajavartiolaitoksen toimitiloihin ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa oleviin alueisiin. Pykälän otsikko muutettaisiin samalla yleisluontoisemmaksi. Uudenlaisten uhkakuvien luonteeseen kuuluu eräänä keskeisenä piirteenä vaikuttaminen viranomaistoiminnan rajapintoihin. Muutoksen tavoitteena on varautua ja tehokkaasti puuttua yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavaan toimintaan alueilla, joilla poliisi ei ole säännönmukaisesti läsnä. Rajavartiolaitoksella olisi pykälässä tarkoitetuilla alueilla oikeus puuttua vakaviin ja nopeasti eteneviin tilanteisiin ilman poliisin erillistä pyyntöä. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon ensisijainen johtovastuu säilyisi kuitenkin edelleen poliisilla.

Häiriötilanteen aiheuttajalla saattaa olla esimerkiksi pyrkimys vaikeuttaa tai estää Rajavartiolaitoksen toimintaa ja uhata siten erityisesti Rajavartiolaitoksen toimintakykyä rajaturvallisuuden ylläpitäjänä ja Suomen puolustusjärjestelmän osana. Tämä voi aiheuttaa vakavan vaaran valtakunnan yleiselle turvallisuudelle. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi silloin, kun laittomalla toiminnalla estettäisiin Rajavartiolaitoksen valmiuden tehostaminen tai puolustusvalmiuden kohottaminen. Laiton toiminta voi kohdistua Rajavartiolaitoksen toimipisteisiin ja hallinnassa oleviin alueisiin, siellä oleviin tietojärjestelmiin, henkilöstöön tai sen käytössä eri uhkatilanteissa olevaan materiaaliin. Toiminnan suorittajina voi olla esimerkiksi tunnuksettomia henkilöitä, joita ei voida varmuudella tunnistaa vieraan valtion sotilaisiksi.

Operatiivisen toiminnan turvaamiseksi olisi välttämätöntä, että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtävät ja niihin liittyvät toimivaltuudet koskisivat myös rajanylityspaikkojen välitöntä läheisyyttä. Tällä tarkoitettaisiin korkeintaan muutamaa sataa metriä rajanylityspaikan sijainnista riippuen. Lisäksi Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja sen hallinnassa olevilla alueilla voi syntyä kiireellinen tarve 67–70 §:ssä säädettyjä turvatarkastustoimivaltuuksia laajempien toimivaltuuksien käyttöön. Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla tarkoitetaan esimerkiksi Rajavartiolaitoksen esikunta- ja varuskunta-alueita, raja- ja merivartioasemia sekä Rajavartiolaitoksen tilapäisesti käyttöön ottamia kiinteistöjä. Rajavartiolaitoksen toimitiloilla tarkoitetaan ensisijaisesti rakennusten sisätiloja.

Pykälässä mainittujen kohteiden voidaan katsoa olevan yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen – sisäisen turvallisuuden ja puolustuskyvyn – kannalta tärkeitä kohteita, joihin kohdistuva turvallisuusuhka horjuttaisi myös valtakunnan yleistä turvallisuutta. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että Rajavartiolaitos voi aloittaa välittömästi toimenpiteet tilanteessa, jossa poliisi on estynyt sitä tekemästä. Poliisin este voi olla riippuvainen alueellisista olosuhteista. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla ja suurimmissa kaupungeissa poliisi on lähtökohtaisesti erittäin nopeasti käytettävissä toisin kuin sellaisilla itärajan rajanylityspaikoilla, joilla poliisi ei ole säännönmukaisesti läsnä. Lisäksi vakiintuneen käytännön mukaisesti Rajavartiolaitos ilmoittaa poliisille viipymättä vakavammista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon liittyvistä tehtävistään. Poliisilla on tällöin tapauskohtaisesti ja kokonaistilanne huomioiden mahdollisuus arvioida, pystyykö se ottamaan tehtävän heti hoidettavakseen vai suorittaako Rajavartiolaitos asiassa tarpeelliset toimenpiteet. Rajavartiolaitoksella olisi kuitenkin aina oikeus suorittaa

taa asian edellyttämät kiireelliset toimenpiteet, jos poliisi on tosiasiallisesti estynyt niitä suorittamasta.

Jos poliisi ottaa Rajavartiolaitoksen alkutoimenpiteiden jälkeen tilanteen johtovastuun, Rajavartiolaitos voi tarvittaessa jatkaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä toimenpiteitä poliisin tukena 21 §:n mukaisesti päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä. Rajavartiolaitos voi tukea poliisia myös 22 §:n mukaisesti, jos kyse on terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen torjumisesta, vaarallisen henkilön kiinniottamisesta, kokoontumisellaan yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavan tai liikenteelle esteenä oikeudettomasti olevan väkijoukon hajottamisesta taikka rikoksilta tai häiriöiltä suojaamisesta. Mikäli tilanne täyttää rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun terrorismirikoksen tunnusmerkistön, poliisilla on mahdollisuus pyytää Rajavartiolaitokselta myös sotavarusteeksi hankitun asevoiman käyttöä sisältävää virka-apua 77 a–77 d §:n perusteella. Jos tilanne kehittyy edelleen aluevalvontalain mukaiseksi alueloukkauksen torjunnaksi, Rajavartiolaitos jatkaa tilanteen hallintatoimia yhteistyössä ensisijaisesti puolustusvoimien kanssa.

Pykälän sanamuodossa on otettu huomioon hallituksen esitys laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 41/2017 vp).

21 §. *Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen poliisin toimenpiteet.* Pykälässä säädetään Rajavartiolaitoksen poliisin pyynnöstä suorittamista toimenpiteistä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä sekä rajavartiomiehen osallistumisesta yhteispartioon poliisimiehen kanssa. Voimassa olevan pykälän mukaan Rajavartiolaitos voi pykälän mukaisissa tehtävissä suorittaa poliisilain 2 ja 3 luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä. Säännöksestä poistettaisiin tarpeettomana viittaus poliisilain 2 ja 3 lukuun, koska rajavartiomiehen toimivaltuuksista pykälän mukaisissa tehtävissä säädetään tyhjentävästi 33 §:ssä.

29 §. *Tekninen valvonta.* Pykälässä säädetään rajavalvontaan liittyvästä teknisestä valvonnasta. Schengenin rajasäännösten mukaan rajavalvonnalla tarkoitetaan rajalla toteutettavia toimia, jotka suoritetaan rajanylitysaikomuksen tai rajanylityksen perusteella. Rajavalvonnan käsite kattaa sekä rajatarkastukset että rajojen valvonnan. Voimassa olevassa pykälässä viitataan teknisen valvonnan määritelmän osalta poliisilakiin. Poliisilain 4 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan teknisellä valvonnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista. Koska viittaustekniikka ei ole säännöksen luottavuuden kannalta perusteltua, teknisen valvonnan määritelmä kirjoitettaisiin auki. Määritelmä vastaisi sisällöltään oleellisin osin poliisilain määritelmää sekä tullilain (304/2016) 28 §:n 1 momenttia. Ajoneuvojen sijaan säädettäisiin kuitenkin kulkuneuvoista, jolloin säännös kattaisi myös esimerkiksi alukset.

Rajavartiolaitoksen suorittamasta teknisestä valvonnasta säädetään myös aluevalvontalain 30 §:ssä. Säännöksen mukaan Rajavartiolaitoksella on hallinnassaan olevalla alueella sekä meren rannikolla, merellä ja ilmatilassa oikeus suorittaa muuhun kuin vakituksena asuntona olevaan rakennukseen tai muutoin kotirauhan piiriin kuuluvaan rakennukseen tai alueeseen kohdistuvaa teknistä valvontaa osana aluevalvontaa sekä aluevalvontalain 44 §:ssä ja rikoslain 17 luvun 7 b §:ssä tarkoitettujen rikosten ennalta estämiseksi, sanotuista rikoksista epäiltyjen tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi. Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista rikostorjunnassa, mukaan luettuna teknisen valvonnan käyttäminen, säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettavassa laissa.

Voimassa olevan 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus suorittaa teknistä valvontaa rajan läheisyydessä sekä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy. Säännös kattaa myös merialueet siltä osin kuin kyse on rajanylityspaikkana toimivasta satamasta tai merivartioasemasta ja sen välittömästä läheisyydestä. Merialueilla rajanveto rajavartiolain ja aluevalvontalain mukaisen teknisen valvonnan välillä ei kuitenkaan aina ole selkeä. Valvonta kohdistuu lisäksi paikkoihin, joihin yleisöllä ei ole pääsyä, kuten alusten kannelle. Mainituista syistä teknisen valvonnan soveltamisalueeseen liittäisiin Suomen merialue ja talousvyöhyke ja maininta paikoista, joihin yleisöllä on pääsy, poistettaisiin. Teknistä valvontaa ei kuitenkaan jatkossakaan saisi kohdistaa kotirauhan piiriin kuuluvaan alueeseen.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan merialueella tapahtuvasta teknisestä valvonnasta ei ilmoitettaisi erikseen. Säännös on tarpeen, koska valvonnasta ilmoittaminen etukäteen olisi käytännön syistä vaikeaa ja epätarkoituksenmukaista. Aluevalvontalain 30 §:ssä on vastaava säännös. Merialueen valvonta voi tapahtua myös rannikolta merelle suunnatuilla teknisillä laitteilla.

Pykälän 3 momentti säilyisi sisällöltään muuttumattomana. Pykälän 4 momenttiin lisättäisiin selkeyden vuoksi informatiiviset viittaukset aluevalvontalakiin sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettavaan lakiin.

32 §. *Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen.* Voimassa olevassa pykälässä säädetään rajavartiomiehen toimivaltuuksista rajanylityspaikalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Pykälän soveltamisala laajennettaisiin 20 §:ään ehdotettavan muutoksen vuoksi myös rajanylityspaikan välittömään läheisyyteen, Rajavartiolaitoksen toimitiloihin ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa oleviin alueisiin. Pykälän otsikko muutettaisiin samalla yleisluontoisemmaksi.

Voimassa olevan pykälän mukaan rajavartiomiehen oikeudesta toimenpiteisiin sovelletaan, mitä poliisilain 2 luvun 2, 5 ja 6 §:ssä, 8 §:n 1 momentissa sekä 10 §:ssä säädetään. Poliisilain 2 luvun 2 §:ssä säädetään kiinniottamisesta henkilön suojaamiseksi, 5 §:ssä kotirauhan ja julkisrauhan suojaamisesta, 6 §:ssä sisäänpääsystä ja etsinnästä vaara- ja vahinkotilanteissa, 8 §:n 1 momentissa yleisesti käytetyn paikan tai alueen eristämisestä ja 10 §:ssä rikoksilta ja häiriöltä suojaamisesta. Rajavartiomiehen toimivaltuudet laajennettaisiin kattamaan myös poliisilain 2 luvun 7 §:ssä, 8 §:n 2 momentissa sekä 9 ja 16 §:ssä tarkoitetut toimivaltuudet.

Poliisilain 2 luvun 7 §:n mukaan luvun 5 ja 6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa saadaan huone, säilytyspaikka tai muu vastaava toimenpiteen kohde tarvittaessa avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä sen kohde on sopivalla tavalla suljettava. Mainittujen pykälien nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan. Säännös on tarpeellinen, koska Rajavartiolaitoksella on jo voimassa olevan pykälän mukaan oikeus 2 luvun 5 ja 6 §:ssä tarkoitettuihin toimivaltuuksiin.

Poliisilain 2 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata. Säännös on tarpeellinen, koska se mahdollistaisi esimerkiksi matkailuautojen taikka 20 §:ssä tarkoitetuilla alueilla olevien muiden majoitustilojen tai muiden viranomaisten toimipisteiden eristämisen tai tyhjentämisen. Rajavartiolaitoksella olisi perusteltua olla kyseinen toimivaltuus ilman poliisin erillistä pyyntöä silloin, kun poliisi on estynyt suorittamasta tehtävää.

Poliisilain 2 luvun 9 §:ssä säädetään väkijoukon hajottamisesta. Poliisimiehellä on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta tai on esteenä liikenteelle. Sama oikeus poliisimiehellä on, jos väkijoukossa olevat uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti syyllistyisivät henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Jollei hajaantumis- tai siirtymismääräystä noudateta, poliisimiehellä on oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni. Poliisiin tulee mahdollisuuksien mukaan rajata toimenpiteensä koskemaan niitä henkilöitä, joiden menettelystä väkijoukon hajottamisen tai siirtämisen tarve aiheutuu. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tehtävän tarkoitus on saavutettu, kuitenkin viimeistään 12 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Väkijoukon hajottamista koskeva toimivaltuus on keskeinen esimerkiksi tilanteessa, jossa rajanylityspaikalle kokoontuva suuri väkijoukko häiritsee rajanylitysliikennettä ja Rajavartiolaitoksen toimintaa rajaturvallisuuden ylläpitäjänä. Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja hallinnassa olevilla alueilla väkijoukon toiminta voi olla esteenä Rajavartiolaitoksen valmiuden kohottamiselle ja johtamistoiminnalle. Rajavartiolaitoksen tulisi voida puuttua tilanteeseen ilman poliisin erillistä pyyntöä. Säännöksen nojalla kiinniotettu henkilö luovutettaisiin viipymättä poliisille voimassa olevan 62 §:n mukaisesti.

Poliisilain 2 luvun 16 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni ja viimesijaisena keinoon lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle taikka vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saadaan lopettaa myös, jos sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan. On perusteltua, että Rajavartiolaitoksella on säännöksen mukaiset oikeudet 20 §:ssä tarkoitetuilla alueilla myös ilman poliisin erillistä pyyntöä. Sääntely täydentäisi 35 §:ää, jossa säädetään rajavartiomiehen voimakeinoista.

Ehdotettujen muutosten myötä rajavartiomiehen toimivaltuudet olisivat käytännössä samat kuin poliisin pyynnöstä tai kiiretilanteessa itsenäisesti suoritettavissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtävissä sekä Rajavartiolaitoksen tukiessa poliisia terrorismintorjunnassa ja muissa erityistilanteissa (33 §). Tässä pykälässä ei kuitenkaan ole tarvetta säätää seläisistä poliisilain 2 luvun toimivaltuuksista, joista säädetään jo voimassa olevassa rajavartiolaissa. Tällaisia ovat säännökset henkilöllisyyden selvittämisestä (1 §), etsintäkuulutetun kiinniottamisesta (3 §), poliisitutkinnan suorittamiseen liittyvästä alueen ja paikan eristämisestä (8 §:n 4 momentti), kulkuneuvon pysäyttämisestä (11 §), turvallisuustarkastuksesta (12 ja 13 §), vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotosta (14 ja 15 §), voimakeinojen käytöstä (17–20 §), rajatarkastuksista ja tullitoimenpiteistä (21 §) sekä vieraan valtion virkamiehen toimivaldasta (22 §). Poliisilain 3 luku puolestaan koskee turvatarkastuksia poliisin toimitiloissa. Rajavartiolaitoksen toimitiloja ja alueita koskeva vastaava sääntely on rajavartiolain 67–70 §:ssä.

Rajavartiomiehen toimivaltuuksiin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä lisätäisiin myös poliisilain 5 luvun mukaiset salaiset tiedonhankintakeinot vaaran torjumiseksi tai Rajavartiolaitoksen poliisitoimenpiteen turvallisiksi suorittamiseksi. Toimivaltuuksilla parannettaisiin Rajavartiolaitoksen kykyä toimia tehokkaasti henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi sekä varmistettaisiin Rajavartiolaitoksen virkamiesten työturvallisuus ja Rajavartiolaitoksen toimenpiteiden kohteina olevien henkilöiden turvallisuus.

Rajavartiomiehellä olisi oikeus poliisilain 5 luvun 8 §:n mukaiseen televalvontaan, jos sen välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Rajavartiolaitos voisi toteuttaa henkilön kiirepaikantamisen joko omien tietojärjestelmiensä avulla tai pyytämällä virka-apua poliisilta tai Häätäkeskuslaitokselta. Rajavartiomiehellä olisi oikeus poliisilain 5 luvun 11 §:n mukaisen tukiasematietojen hankkimiseen, jos se olisi välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Rajavartiomiehellä olisi oikeus poliisilain 5 luvun 17 §:n mukaiseen tekniseen kuunteluun, 19 §:n tekniseen katseluun ja 21 §:n mukaiseen tekniseen seurantaan, jos se on välttämätöntä Rajavartiolaitoksen toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi tai toimenpiteen suorittavan virkamiehen, kiinni otettavan tai muun henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Tekninen seuranta mahdollistaisi seurantalaitteen asentamisen esimerkiksi vaaraa aiheuttavan henkilön mahdolliseen pakoajoneuvoon heti, kun siihen on tilaisuus. Toimenpiteellä voitaisiin turvata tilanteen hallinta sen muuttuessa liikkuvaksi poliisijohtoiseksi tilanteeksi. Tekninen kuuntelu voisi olla kyseessä, jos esimerkiksi ennen kotietsinnän tai kiinnioton toteuttamista on toimenpiteen suorittajien turvallisuuteen liittyvistä syistä tarpeen varmistua, onko tilassa virkatoimen kohteena olevan henkilön lisäksi muita henkilöitä. Teknisellä katselulla voidaan varmistaa edellä mainitun lisäksi, ettei tila ole vaarallinen.

Rajavartiomiehellä olisi oikeus poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentin mukaisesti lyhytaikaisesti estää teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö 20 §:ssä tarkoitetulla alueella. Toimenpiteen käytön olisi oltava välttämätön henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi, eikä sillä saisi aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Näin voitaisiin estää esimerkiksi turvallisuusuhan aiheuttajien yhteydenpito ulkopuolelle tai aiheuttajien keskinäinen viestintä telepäätelaitteita käyttäen.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskevista toimenpiteistä päättäisi Rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentissa tarkoitetusta teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käytön estämisestä päättäisi kuitenkin Rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes Rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö on ratkaissut televalvontaa koskevan asian. Asia olisi saatettava mainitun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta. Sääntely vastaisi asiasisällöllisesti poliisilain 5 luvun 10 §:n 3 momenttia. Uudessa 33 a §:ssä säädettäisiin tarkentavasti salaista tiedonhankintaa koskevasta menettelystä.

Kaikkien ehdotettujen uusien toimivaltuuksien ja salaisten tiedonhankintakeinojen laajuus ja käyttöedellytykset olisivat samat kuin poliisilla. Tämä on viranomaistoiminnan ennustettavuuden ja systemaattisuuden kannalta tarkoituksenmukaista. Toimivaltuuksien yhdenmukaisuuden voidaan arvioida myös helpottavan poliisin ja Rajavartiolaitoksen yhteistyötä silloin, kun tilanteen hallinta siirtyy Rajavartiolaitoksen alkutoimenpiteiden jälkeen poliisille. Tämä koskee erityisesti Rajavartiolaitoksen vaaran torjumiseksi aloittamaa salaista tiedonhankintaa, jonka avulla saatu tieto olisi poliisin hyödynnettävissä sen ottaessa johtovastuun tilanteesta.

Pykälän mukaiset toimivaltuudet olisivat 20 §:n mukaisesti käytettävissä silloin, kun poliisi on estynyt suorittamasta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtävää pykälässä tarkoitettuilla paikoilla. Toimivaltuudet täydentäisivät muualla laissa rajavartiomiehelle ja Rajavartiolaitokselle säädettyjä toimivaltuuksia. Toimivaltuudet olisivat vaaran torjumiseksi käytettäviä salaisia tiedonhankintakeinoja lukuun ottamatta sellaisia, joiden käyttämisestä Rajavartiolaitoksella on jo kokemusta poliisin lukuun suoritettavien tehtävien tai virka-avun antamisen yhteydessä. On mahdollista, että tilanne kehittyy edelleen alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi, jossa Rajavartiolaitos on puolustusvoimien ja poliisin ohella itsenäinen toimivaltainen viranomaisena.

33 §. *Rajavartiomiehen toimivaltuus poliisitehtävissä.* Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä sekä 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten tor-

jumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi sekä merenkulun turvatoimilaisissa tarkoitetussa Rajavartiolaitykselle kuuluvassa tehtävässä poliisimiehelle poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetyt toimivaltuudet, jollei päällystään kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita. Toimivaltuuksiin lisättäisiin poliisilain 5 luvun mukaiset salaiset tiedonhankintakeinot vaaran torjumiseksi tai toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi. Toimivaltuuksilla parannettaisiin Rajavartiolaityksen kykyä toimia tehokkaasti henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi sekä varmistettaisiin Rajavartiolaityksen virkamiesten työturvallisuus ja Rajavartiolaityksen toimenpiteiden kohteina olevien henkilöiden turvallisuus. Toimivaltuuksilla mahdollistettaisiin myös se, että poliisi saa Rajavartiolaityksen avusta täysimääräisen hyödyn johtamassaan tilanteessa.

Rajavartiomiehellä olisi oikeus poliisilain 5 luvun 8 §:n mukaiseen televalvontaan, jos sen välittömän toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Rajavartiolaitykselle voitaisiin toteuttaa henkilön kiirepaikantamisen joko omien tietojärjestelmiensä avulla tai pyytämällä virka-apua poliisilta tai Hätäkeskuslaitykselta. Rajavartiomiehellä olisi oikeus poliisilain 5 luvun 11 §:n mukaisen tukiasematietojen hankkimiseen, jos se olisi välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Rajavartiomiehellä olisi oikeus poliisilain 5 luvun 17 §:n mukaiseen tekniseen kuunteluun, 19 §:n tekniseen katseluun ja 21 §:n mukaiseen tekniseen seurantaan, jos se on välttämätöntä Rajavartiolaityksen toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi tai toimenpiteen suorittavan virkamiehen, kiinni otettavan tai muun henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Tekninen seuranta mahdollistaisi seurantalaitteen asentamisen esimerkiksi vaaraa aiheuttavan henkilön mahdolliseen pakoajoneuvoon heti, kun siihen on tilaisuus. Toimenpiteellä voitaisiin turvata tilanteen hallinta sen muuttuessa liikkuvaksi poliisijohtoiseksi tilanteeksi. Tekninen kuuntelu voisi olla kyseessä, jos esimerkiksi ennen kotietsinnän tai kiinnioton toteuttamista on toimenpiteen suorittajien turvallisuuteen liittyvistä syistä tarpeen varmistua, onko tilassa virkatoimen kohteena olevan henkilön lisäksi muita henkilöitä. Teknisellä katselulla voidaan varmistaa edellä mainitun lisäksi, ettei tila ole vaarallinen.

Rajavartiolaityksellä olisi oikeus poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentin mukaisesti lyhytaikaisesti estää teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö 20 §:ssä tarkoitetulla alueella. Toimenpiteen käytön olisi oltava välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi, eikä sillä saisi aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Näin voitaisiin estää esimerkiksi turvallisuusuhkan aiheuttajien yhteydenpito ulkopuolelle tai aiheuttajien keskinäinen viestintä telepäätelaitteita käyttäen.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskevista toimenpiteistä päättäisi pääsääntöisesti Rajavartiolaityksessä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentissa tarkoitettua teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käytön estämisestä päättäisi kuitenkin Rajavartiolaityksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes Rajavartiolaityksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö on ratkaissut televalvontaa koskevan asian. Asia olisi saatettava mainitun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta. Sääntely vastaisi asiasisällöllisesti poliisilain 5 luvun 10 §:n 3 momenttia. Uudessa 33 a §:ssä säädettäisiin tarkentavasti salaista tiedonhankintaa koskevasta menettelystä.

33 a §. Salaista tiedonhankintaa koskeva menettely. Pykälä on uusi ja siinä säädettäisiin tarkentavasti 32 ja 33 §:ään ehdotettavia salaisia tiedonhankintakeinoja koskevasta menettelystä. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiomiehen käyttäessä 32 ja 33 §:ssä tarkoitetussa tilan-

teessa poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 tai 4 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa tai 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoja sovelletaan lisäksi, mitä poliisilain 5 luvun 2, 26, 50–56 ja 58–62 §:ssä säädetään.

Poliisilain 5 luvun 2 §:ssä säädetään salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja. Pykälän 3 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käyttö on lopetettava, kun käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Poliisilain 5 luvun 26 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus sijoittaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää. Poliisimiehellä on tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai häiritä sitä. Tekniseen tarkkailuun käytettävään laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos asentaminen on välttämätöntä 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa tai 21 §:n 4 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Poliisilain 5 luvun 50 §:ssä säädetään kuuntelu- ja katselukielloista, 51 §:ssä tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisesta, 52 §:ssä tallenteiden tutkimisesta, 53 ja 54 §:ssä ylimääräisen tiedon käyttämisestä, 55 §:ssä tietojen hävittämisestä, 56 §:ssä muun muassa teknisen kuuntelun keskeyttämisestä, 58 §:ssä salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamisesta, 59 §:ssä pöytäkirjan pitämisestä, 60 §:ssä asianosaisjulkisuuden rajoittamisesta eräissä tapauksissa, 61 §:ssä teleyrityksen avustamisvelvollisuudesta ja pääsystä eräisiin tiloihin ja 62 §:ssä teleyritykselle maksettavasta korvauksesta.

Pykälän mukaan mitä poliisilain 5 luvun 2, 26, 50–56 ja 58–62 §:ssä säädetään pidättämiseen oikeutetusta poliisimiehestä, sovellettaisiin Rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että salaisen tiedonhankinnan valvontaan sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettavan lain (HE 41/2017 vp) 61 §:ssä säädetään. Mainitun pykälän mukaan Rajavartiolaitoksen salaista tiedonhankintaa valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia tiedonhankintakeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt. Rajavartiolaitos antaa sisäministeriölle vuosittain selvityksen salaisten tiedonhankintajapakkeiden ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta Rajavartiolaitoksessa. Eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavista salaista tiedonhankintaa ja salaisia pakkokeinoja koskevista kertomuksista säädetään poliisilain 5 luvun 2, 26, 50–56 ja 58–62 §:ssä säädetään.

34 c §. Toimivaltuudet sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä. Pykälä on uusi ja siinä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista sille säädetyssä sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä. Lain 25 §:n mukaan Rajavartiolaitos osallistuu valtakunnan puolustamiseen ja antaa tässä tarkoituksessa henkilöstölleen ja Rajavartiolaitoksen palvelukseen määrätyille asevelvollisille samoin kuin vapaaehtoisesti asepalvelusta suorittamaan otetuille naisille sotilas-koulutusta sekä ylläpitää ja kehittää puolustusvalmiutta yhteistoiminnassa puolustusvoimien kanssa. Säännös on säilynyt asiasisällöllisesti muuttumattomana Suomen itsenäisyyden alkuaikojen lähtien. Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä ei kuitenkaan ole säädetty nimenomaisesti, vaan niiden on katsottu seuraavan suoraan tehtäväsäännöksestä. Tätä voidaan pitää ongelmallisena nykyisen perustuslain kannalta, jonka

2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Rajavartiolaityksella olisi sellaisessa sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä, jonka puolustusvoimat Rajavartiolaitykselle antaa, Suomen alueen, kansan elinmahdollisuuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaamiseksi sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi oikeus tarvittaessa käyttää muualla laissa säädetyn lisäksi virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa sotavarusteiden tapahtuvaa asevoimaa aseellisen hyökkäyksen tai sitä vastaavan ulkoisen uhan kohdistuessa Suomeen. Tällä tarkoitettaisiin sellaista Rajavartiolaityksen käytössä olevaa aseistusta, jota ei ole tarkoitettu Rajavartiolaityksen muiden lakisäateisten tehtävien, esimerkiksi rajaturvallisuustehtävien hoitamiseen. Sotavarusteiden tapahtuvan asevoiman käytön tulisi olla sopusoinnussa Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Niitä ovat esimerkiksi sodan oikeussäätöjä koskevat kansainväliset sopimukset, yleiset ihmisoikeussopimukset sekä kansainväliseen humanitaariseen tapaoikeuteen liittyvät rajoitteet. Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan säädetään rikoslain (39/1889) 11 luvussa. Sääntely vastaisi asiasisällöllisesti puolustusvoimista annetun lain 4 §:ää ja se vahvistaisi lain tasolla jo nykyisin voimassa olevan käytännön.

Rajajoukot tai niiden osia voidaan puolustusvalmiuden vaatiessa liittää puolustusvoimiin. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole tarkoituksenmukaista kriisin alkuvaiheessa, jolloin rajavartiolaityksen toimivaltuuksista on merkittävää lisäarvoa tilanteen hallinnassa. Kriisi voi samanaikaisesti sisältää monimuotoisia häiriötilanteita ja nopeasti kehittyvän sotilaallisen uhan. Tällöin on tärkeää, että Rajavartiolaityks kykenee tehokkaasti hallitsemaan tilannetta normaaliolojen toimivaltuuksin sekä kohottamaan myös sotilaallista puolustusvalmiutta yhteistoiminnassa puolustusvoimien kanssa esimerkiksi varautumalla sotavarusteiden tapahtuvaan asevoiman käyttöön. Kriisin edetessä rajajoukkoja voi olla tarkoituksenmukaista liittää puolustusvoimiin joustavasti uhkaa vastaavilla alueilla tai tilanteen vaatiessa kaikilla suunnilla taikka jatkaa joillakin alueilla tilanteen hallintaa Rajavartiolaityksen johdossa. Edellä mainitun vuoksi Rajavartiolaityksella tulee olla puolustusvoimien ohella mahdollisuus sotilaallisen voiman käyttöön puolustusvoimien Rajavartiolaitykselle antamassa maanpuolustustehtävässä. Tarve korostuu erityisesti nopeasti kehittyvässä tilanteessa, jossa sotilaallinen voimankäyttö joudutaan aloittamaan ennen kuin rajajoukkoja on liitetty puolustusvoimiin.

Pykälässä olisi nimenomaisesti kyse toimivaltuuksista sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä. Alueellisen koskemattomuuden valvontaan ja turvaamiseen liittyvistä toimivaltuuksista säädetään aluevalvontalaissa. Aluevalvontalain 33 §:n mukaan puolustusvoimat ja Rajavartiolaityks voivat käyttää Suomen alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi tarpeellisia sotilaallisia voimakeinoja. Sotilaallisten voimakeinojen käyttämisestä päättää puolustusministeriö, jollei puolustusvoimien ylipäällikön toimivallasta muuta johdu taikka lain 34 §:ssä toisin säädetä. Lain 34 §:n mukaan puolustusvoimien ja Rajavartiolaityksen tehtävänä on ryhtyä viivytyksettä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin valtakunnan turvallisuutta välittömästi ja vakavasti vaarantavan vihamielisen toiminnan torjumiseksi. Tällöin on tarvittaessa käytettävä sellaisia sotilaallisia voimakeinoja, joita toiminnan vaarallisuus ja muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Toimenpiteeseen ryhtymisestä on viipymättä ilmoitettava puolustusministeriölle.

Voimankäytön tilanteet maanpuolustustehtävässä alkavat yksittäisen virkamiehen voimankäytöstä ja ulottuvat aina raskaimman aseistuksen tai asejärjestelmien käyttämiseen saakka. Rajavartiolaityks käyttää sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä pääsääntöisesti niitä sotilaallisen voimankäytön välineitä, jotka puolustusvoimat Rajavartiolaitykselle ja rajajoukoille kyseistä tehtävää varten antaa. Tämän pykälän mukainen sotilaalliseen maanpuolustustehtävään

liittyvä voimankäyttö ei rajoittaisi rajavartiomiehelle säädettyjä muita toimivaltuuksia, vaan täydentäisi niitä.

Sotilaallista voimankäyttöä koskeva päätös on sotilaskäskyasia. Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista säädetään rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa. Lain 7 §:n mukaan tavallan presidentti päättää rajajoukkojen puolustusvalmiuden merkittävistä muutoksista sekä muista Rajavartiolaitoksen sotilaallisia maanpuolustustehtäviä koskevista laajakantoisista tai periaatteellisesti merkittävistä Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioista. Laajamittaisesta voimankäytöstä ensi kertaa tehtävällä päätöksellä on merkittäviä vaikutuksia sisä- ja ulkopoliittisesti. Tällaisen asian katsotaan kuuluvan periaatteellisesti merkittävien sotilaskäskyasioiden kategoriaan (vrt. HE 264/2006 vp). Sotilaallisen maanpuolustuksen vastuuviranomainen on puolustusvoimat. Puolustusvoimat antaa sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävät Rajavartiolaitokselle. Tehtävät ja toiminta on yhteen sovitettu puolustusvoimien joukkojen kanssa. Tämän vuoksi rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että sotilaallisten voimakeinojen käyttöä koskeva sotilaskäskyasia käsiteltäisiin puolustusvoimista annetun lain mukaisessa päätöksentekomenetellessä.

34 d §. Asevelvollisen toimivaltuudet rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 30 §:n mukaan asevelvollisia sekä naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995) tarkoitettuun asepalvelukseen otettuja voidaan tarvittaessa käyttää Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Säännöksen perusteluiden (HE 6/2005 vp) mukaan asevelvollisia ei käytettäisi korvaamaan rajavartiomiehiä, vaan tukitehtävissä tai rajavartiomiehen apuna välittömän johdon ja jatkuvan valvonnan alaisena. Asevelvollisia voidaan käyttää apuna kaikkien Rajavartiolaitoksen lakisääteisten tehtävien hoitamisessa ja Rajavartiolaitoksen toimintaan liittyvissä tukitehtävissä, jotka eivät sisällä julkisen vallan käyttöä. Säännös ei kuitenkaan ole toimivaltuussäännökseksi riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen.

Lakiin lisättäisiin uusi pykälä, jossa säädettäisiin asevelvollisten ja vapaaehtoisen asepalvelukseen otettujen naisten (*asevelvollinen*) toimivaltuuksista heidän toimiessaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 30 §:n mukaisesti Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Pykälän 1 momentin mukaan asevelvollisella olisi toimivaltaisen rajavartiomiehen pyynnön ja ohjeistuksen mukaisesti erikseen luetellut toimivaltuudet, jos se olisi erityisesti syistä tarpeen. Erityinen syy voisi ilmetä esimerkiksi laajoissa häiriötilanteissa tai Rajavartiolaitoksen sotilaallista valmiutta kohotettaessa. Kyse olisi perustuslain 124 §:ssä tarkoitetuista julkisista hallintotehtävistä, jotka voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaarana perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia.

Perustuslain esitöiden (HE 1/1998 vp) mukaan tarkoituksenmukaisuusarvioinnissa tulee hallinnon tehokkuuden ja muiden hallinnon sisäisiksi luonnehdittavien tarpeiden lisäksi kiinnittää erityistä huomiota yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen tarpeisiin. Myös hallintotehtävän luonne on otettava huomioon (esim. PeVL 5/2014 vp ja PeVL 65/2010 vp). Tässä pykälässä ehdotettujen rutiiniluonteisten toimenpiteiden antaminen asevelvollisten tehtäväksi parantaisi rajajoukkojen käytettävyyttä poikkeuksellisissa tilanteissa ja vapauttaisi rajavartiomiehiä vaativien toimivaltuuksien käyttöä edellyttäviin tehtäviin. Tämä olisi välttämätöntä esimerkiksi laajamittaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa, jotka edellyttävät tavallista enemmän toimivaltaisten viranomaisten henkilövoimavaroja.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan asevelvollisella olisi oikeus selvittää henkilöllisyys ja ottaa henkilötuntomerkit pakkokeinoja käyttämättä siten kuin 36 §:n 1 ja 2 momentissa ja ulkomaalaislain 131 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään. Lain 36 §:n 1 momentin mukaan rajavartiomiehellä on Rajavartiolaitokselle säädetyn yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada

jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa. Jos henkilö kieltäytyy antamasta mainittuja tietoja tai henkilöllisyyttä ei muuten voida selvittää, rajavartiomiehellä on pykälän 2 momentin mukaan oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella. Tällöin on soveltuvin osin noudatettava, mitä pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 2–4 momentissa säädetään henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta. Ehdotetun sääntelyn mukaan asevelvollisella ei kuitenkaan olisi oikeutta pakkokeinojen käyttämiseen.

Ulkomaalaislain 131 §:n 1 momentin mukaan poliisi tai rajatarkastusviranomaisella on oikeus henkilöllisyyden todentamiseksi, ulkomaalaisten maahantuloa ja maastalähtöä sekä oleskelua ja työntekoa koskevien asioiden käsittelyä, päätöksentekoa ja valvontaa varten ja valtion turvallisuuden suojaamiseksi ottaa sormenjäljet, valokuvan sekä muut henkilötuntomerkit ulkomaalaisesta: 1) joka on hakenut turvapaikkaa tai oleskelulupaa toissijaisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella; 2) joka on hakenut oleskelulupaa perhesiteen perusteella; 3) joka on saanut oleskeluluvan pakolaiskiintiössä Suomeen otettuna ulkomaalaisena; 4) joka on päätetty kääntää tai maasta karkottaa; taikka 5) jonka henkilöllisyys on epäselvä. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettut henkilötuntomerkit tallennetaan poliisin ylläpitämään rekisteriin.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojan kannalta tärkeänä, että yksityisellä toimijalla ei ole avustavia tehtäviä suorittaessaan pääsyä viranomaisen henkilökistereihin ja että tästä on laissa nimenomainen säännös (PeVL 22/2014 vp). Tämän pykälän 2 momentin mukaan asevelvollisella ei olisi tehtäviä suorittaessaan oikeutta saada tietoja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa tarkoitetuista Rajavartiolaitoksen henkilökistereistä eikä muista viranomaistarkoituksia varten perustetuista rekistereistä tai tietojärjestelmistä. Sen sijaan tietojen syöttäminen henkilökisteriin voisi olla mahdollista, jos varmistettaisiin teknisesti, ettei toimenpiteen yhteydessä ole pääsyä rekisteriin jo talletettuihin muihin tietoihin.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan asevelvollisella olisi oikeus pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä siten kuin 38 §:ssä säädetään. Lain 38 §:n mukaan rajavartiomiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi ja siirrettäväksi tai siirtää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä, jos se on tarpeen rajavalvonnan, poliisitehtävän, ulkomaalaisvalvonnan tai turvaamistehtävän suorittamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi rajanylityspaikalla, liikenneonnettomuuden vuoksi taikka Rajavartiolaitoksen toimialallaan suorittaman kulkuneuvon käyttöön liittyvän valvonnan tai metsästyksenvalvonnan suorittamiseksi tai rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan asevelvollisella olisi oikeus suorittaa 65 ja 65 a §:ssä tarkoitettu turvallisuustarkastus. Lain 65 §:n mukaan rajavartiomiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten oivallaan taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisenä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Rajavartiomies voi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi muussakin tapauksessa, jos se on perustellusta syystä tarpeen rajavartiomiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi. Henkilö tai hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa myös hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi. Tarkastuksessa löydettyt vaaralliset esineet tai aineet on tarvittaessa otettava tarkastusvalta pois. Pois on otettava myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen nojalla kielletty.

Lain 65 a §:n mukaan turvallisuustarkastus toimitetaan käsin tunnustelemalla, koulutettua koiraa käyttäen, metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla. Tarkastuksella ei saa puuttua tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. Lisäksi tarkastuksessa on noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan asevelvollisella olisi oikeus estää Rajavartiolaitoksen toimenpiteen kohteena olevan henkilön poistuminen. Kyse olisi henkilöstä, joka on suoraan lain nojalla taikka toimivaltaisen rajavartiomiehen päätöksellä velvoitettu olemaan tietyssä paikassa. Kyse voisi olla esimerkiksi rajavartiomiehen kiinniottaman henkilön tai rekisteröimättömän turvapaikanhakijan lyhytaikaisesta vartiointi- tai kuljetustehtävästä, ja poistumisen estäminen toteutettaisiin käskyin ja määräyksin.

Pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan asevelvollisella olisi oikeus suorittaa Rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen liittyvä kirjaamistehtävä. Kirjaamistehtävällä tarkoitettaisiin esimerkiksi rajavartiomiehen kiinniottaman henkilön tietojen kirjaamista taikka takavarikkojen tai muiden rikostorjuntaan liittyvien toimenpiteiden kirjaamista. Myös tältä osin olisi otettava huomioon 2 momentin mukainen kieltö saada tietoja viranomaiskäyttöön perustetuista henkilörekisteristä.

Perustuslain 124 §:n säännös perusoikeuksien, oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten turvaamisesta korostaa julkisia hallintotehtäviä hoitavien henkilöiden koulutuksen ja asiantuntemuksen merkitystä sekä sitä, että näiden henkilöiden julkisen valvonnan on oltava asianmukaista. Lisäksi merkitystä on sääntelyn tarkkuudella ja muulla asianmukaisuudella (esim. PeVL 22/2014 vp, PeVL 10/2006 vp, PeVL 20/2002 vp, PeVL 28/2001 vp ja PeVL 24/2001 vp). Pykälän 2 momentin mukaan ennen asevelvollisen määräämistä 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia edellyttävään tehtävään olisi otettava huomioon hänen asevelvollisuuslain mukaisen palveluksensa ja koulutuksensa kesto sekä muu kokemus. Käytännössä tämä tarkoittaisi tukitehtävien vaativuuden mukaista arviointia. Muu kokemus voi olla esimerkiksi muun koulutuksen tai vapaa-ajan toiminnan tuoma kokemus, josta on etua tehtävän suorittamisessa. Pykälän mukaisia tehtäviä ei ole katsottava asevelvollisuuslain 78 §:n 1 momentin mukaisiksi vaarallisiksi tehtäviksi, joita asevelvolliset eivät saa suorittaa.

Perustuslain 124 §:n mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle. Tämän pykälän mukaiset toimivaltuudet olisivat asevelvollisten käytettävissä ainoastaan toimivaltaisen rajavartiomiehen pyynnöstä ja hänen ohjeistuksensa mukaisesti. Päätöksen toimenpiteen suorittamisesta tekisi siten aina toimivaltainen virkamies. Toimivaltuuksien itsenäinen käyttö edellyttäisi etukäteistä ohjeistusta sekä jatkuvaa viestiyhteyttä toimivaltaiseen rajavartiomieheen. Tällöin rajavartiomies voisi tarvittaessa antaa lisäohjausta tehtävien suorittamiseksi tai saapua itse paikalle.

Asevelvollisella olisi oikeus kantaa mukanaan tehtävän suorittamisen kannalta välttämättömiä Rajavartiolaitoksen hyväksymiä voimankäyttövälineitä, joiden käyttämiseen hän on saanut koulutuksen. Voimankäyttövälineisiin voisi kuulua myös henkilökohtainen ampuma-ase. Voimakeinoja saisi käyttää ainoastaan rajavartiomiehen valtuuttamana ja hänen välittömässä ohjauksessaan 35 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Mainitussa säännöksessä säädetään rajavartiomiehen tilapäisestä avustamisesta tämän pyynnöstä tai suostumuksella tilanteessa, jossa on välttämätöntä turvautua sivullisen voimakeinoapuun erittäin tärkeän ja kiireellisen Rajavartiolaitoksen tehtävän suorittamisessa. Tällöin sivullisella on oikeus sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin rajavartiomies toimivaltansa rajoissa hänet valtuuttaa. Asevelvollisille tämän pykälän nojalla annettavat tehtävät eivät kuitenkaan lähtökohtaisesti edellyttäisi voimakeinojen käyttöä.

Pykälään otettaisiin informatiiviset viittaukset myös muihin voimakeinojen käyttöä koskeviin säännöksiin, jotka tulevat sovellettaviksi tässä pykälässä säädetyn ohella. Näitä olisivat puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 23 § sotilaan voimakeinojen käytöstä sekä aluevalvontalain säännökset.

Puolustusvoimista annetun lain 23 §:n 1 momentin mukaisesti vartio- tai päivystystehtävää suorittavalla, rikoslain 45 luvun 27 §:ssä tarkoitettulla sotilaalla on vastarintaa kohdatessaan oikeus käyttää vastarinnan murtamiseksi sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon joukon tai vartioitavan kohteen tai alueen turvallisuus, virka- tai palvelustehtävän laatu ja vastarinnan vaarallisuus. Edellä mainituin edellytyksin vartiomiehellä on oikeus voimakeinojen käyttöön myös, kun joku hänen pysäyttämiskäskystään huolimatta lähestyy vartioitavaa kohdetta tai aluetta, jonne tuleminen on kielletty. Säännöksen perusteluiden (HE 264/2006 vp) mukaan toimivaltuus ei ole alueellisesti rajattu. Rajavartiolaitoksen osalta kyseeseen voivat siten tulla kaikki Rajavartiolaitoksen hallinnassa pysyvästi tai tilapäisesti olevat tilat ja alueet. Säännökseen ei kuitenkaan sisälly kohteessa tai alueella olevien henkilöiden vartiointi. Sotilaan ja sotilasesimiehen voimankäytösäännöksiä on ehdotettu tarkennettavaksi (HE 187/2016 vp). Puolustusvoimista annettuun lakiin lisättävät uudet 23 b–23 d § sisältyisivät edellä mainittuun viittaussäännökseen.

Rikoslain 45 luvun 27 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan sotilaalla tarkoitetaan asevelvollisuuttaan aseellisenä tai aseettomana suorittavaa tai asevelvollisuuslain 79 §:ssä tarkoitettua palveluksessa olevaa sekä naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa tarkoitettua palvelusta suorittavaa. Asevelvollisuuslain 2 §:n 2 momentin mukaan asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluu varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannalleanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen. Edellä mainittua palvelusta suorittavalla asevelvollisella on siten vartio- ja päivystystehtävää suorittaessaan itsenäisesti oikeus tarpeellisten voimakeinojen käyttämiseen.

Aluevalvontalaissa säädetään alueellisen koskemattomuuden valvontaan ja turvaamiseen liittyvistä toimivaltuuksista. Aluevalvontalain mukaisissa tehtävissä voidaan käyttää myös asevelvollisuuslain mukaista palvelusta suorittavia asevelvollisia.

Hallinnon yleislakeja, kuten hallintolakia, julkisuuslakia ja kielilakia, sovelletaan niiden sisältämien soveltamisalaa, viranomaisten määritelmää tai yksityisen kielellistä palveluvelvollisuutta koskevien säännösten nojalla myös yksityisiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä, eikä niihin ole välttämätöntä viitata (esim. PeVL 23/2013 vp, PeVL 15/2012 vp, PeVL 13/2010 vp ja PeVL 42/2005 vp). Pykälän 4 momentissa säädettäisiin kuitenkin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) täydentävästi, että tukitehtävissä toimivan asevelvollisen vaitiolovelvollisuuteen ja -oikeuteen sovelletaan vastaavia säännöksiä kuin Rajavartiolaitoksen virkamieheen ja Raja- ja merivartiokoulun opiskelijaan. Momentissa on otettu huomioon hallituksen esitys laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 41/2017 vp).

Julkista valtaa käyttävän henkilön rikosoikeudellisesta virkavastuusta säädetään rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa. Tässä pykälässä tarkoitettut julkiset hallintotehtävät sisältävät myös julkisen vallan käyttöä, joten rikoslain säännökset soveltuisivat ilman eri viittausta. Vakiintuneen käytännön mukaisesti julkista tehtävää hoitavan henkilön vahingonkorvausvastuusta otetaan informatiivinen säännös lakiin. Vahingonkorvausvastuusta säädetään rajavartiolain 80 ja 80 a–80 d §:ssä sekä vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Pykälän mukainen toimivaltuussäätely koskisi myös Raja- ja merivartiokoulun opiskelijoita, joiden tehtävistä vakavien erityistilanteiden hoitamisessa säädetään rajavartiolaitoksen hallin-

nosta annetun lain 26 b §:ssä. Rikoslain säännös niskoittelusta rajavartiomiestä vastaan ulotetaisiin koskemaan myös asevelvollisten tämän pykälän mukaisesti suorittamia julkisia hallintotohtavia.

38 §. *Kulkuneuvon pysäyttäminen ja liikenteen ohjaaminen.* Pykälää täydennettäisiin 20 ja 32 §:ään ehdotettavien muutosten vuoksi. Kulkuneuvon pysäyttäminen sekä siirtäminen tai siirrettäväksi määrääminen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtävään liittyen olisi mahdollista rajanylityspaikan lisäksi myös rajanylityspaikan välittömässä läheisyydessä ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla. Sääntely täydentäisi turvatarkastuksia koskevaa sääntelyä (67–70 §).

38 a §. *Miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttuminen.* Pykälä on uusi. Ilmailulain (864/2014) 167 §:n mukaan rajavartiomies voi rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi sekä meripelastustehtävien hoitamiseksi välttämättömästä syystä kieltää ilma-aluksen lähdön, määrätä ilma-aluksen laskeutumaan, vaatia tunnistamista, määrätä lentosuunnan ja -korkeuden taikka muutoin puuttua ilma-aluksen kulkuun. Miehitettämättömän ilma-aluksen osalta toimivaltuuksia on usein haastavaa käyttää. Toimivaltuudet eivät myöskään kata lennokkeja, eikä toimivaltuuksia voida käyttää turvaamistehtävissä tai Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Ilmailulain 2 §:n 1 momentin 22 kohdan mukaan miehittämättömällä ilma-aluksella tarkoitetaan ilma-alusta, joka on tarkoitettu lentämään ilman ilma-aluksessa mukana olevaa ohjaajaa. Saman momentin 21 kohdan mukaan lennokilla tarkoitetaan lentämään tarkoitettua laitetta, jonka mukana ei ole ohjaajaa ja jota käytetään harraste- tai urheilutarkoitukseen.

Miehitettämättömien ilma-alusten ja lennokkien määrä on kasvanut viime vuosina. Niitä voidaan käyttää vaarallisella tavalla tai ne voivat olla itsessään vaaraa aiheuttavia esimerkiksi ominaisuuksiensa, käyttötapansa, rakenteensa tai kuormansa vuoksi. Miehitettämättömiä ilma-aluksia ja lennokkeja on mahdollista käyttää tietoisesti viranomaisen toiminnan esteenä tai niiden käyttö voi muodostaa tahattomasti esteen sekä fyysisesti että radiotaajuuksien käytön vuoksi. Niitä voidaan käyttää myös viranomaisen toiminnan paljastamiseen.

Miehitettämättömän ilma-aluksen tai lennokin lennättämisellä voidaan syyllistyä laittomaan tekkoon. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi ilmailulain 178 §:ssä säädetty ilmailurikkomus, aluevalvontalain 44 §:ssä säädetty aluerikkomus, rikoslain 12 luvun 5 §:ssä säädetty vakoilu, 7 §:ssä säädetty turvallisuussalaisuuden paljastaminen tai 9 §:ssä säädetty laiton tiedustelutoiminta, 17 luvun 7 §:ssä säädetty valtionrajarikos, 17 luvun 7 b §:ssä säädetty alueloukkaus, 21 luvun 13 §:ssä säädetty vaaran aiheuttaminen, 23 luvun 1 §:ssä säädetty liikenneturvallisuuden vaarantaminen tai 2 §:ssä säädetty törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen.

Alueloukkauksen ja aluerikkomuksen esitutkinnan suorittaa poliisi tai Rajavartiolaitos. Rajavartiolaitos on toimivaltainen tutkimaan myös valtionrajarikoksen rajavartiolain 42 §:n mukaan. Muiden edellä mainittujen rikkomusten ja rikosten tutkintavastuu kuuluu ensisijaisesti poliisille. Rajavartiolaitos voi kuitenkin suorittaa esitutkinnan, jos kyse on rajavartioviranomaiseen kohdistuvasta rikoksesta. Rajavartiolain 43 §:n mukaan Rajavartiolaitos voi toisen esitutkintaviranomaisen pyynnöstä suorittaa esitutkinnan myös silloin, jos asia liittyy Rajavartiolaitoksen aloittamaan esitutkintaan ja sitä koskeva syyte voitaisiin käsitellä tuomioistuimessa yhdessä Rajavartiolaitoksen tutkittavana olevaa rikosta koskevan syytteen kanssa. Rajavartiolaitoksella on lisäksi poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 2 §:n 2 momentin mukaan oikeus suorittaa toisen viranomaisen tehtäväalueeseen kuuluva yksittäinen rikostorjuntaan liittyvä toimenpide, jos toimenpidettä ei voida viivyttää.

Ilmailulain 11 §:n nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa (930/2014) säädetyt ilmailun kielto- ja rajoitusalueet koskevat myös miehittämättömiä ilma-aluksia ja lennokkeja. Rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta keskeinen on itäinen rajoitusalue (R 100), joka kattaa Venäjän vastaiselta valtakunnan rajalta keskimäärin noin kolmen kilometrin syvyyteen sisämaahan ja maan tai merenpinnasta rajoittamattomaan korkeuteen ulottuvan ilmatilan osan. Tämän lisäksi Rajavartiolaitoksen kohteisiin voidaan säätää tai määrätä pysyviä tai tilapäisiä kielto- tai rajoitusalueita ilmailulain 11 §:n mukaisesti.

Pykälän 1 momentin mukaan rajavartiomiehellä olisi oikeus puuttua miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun, jos se on välttämätöntä rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi, turvaamistehtävän tai meripelastustehtävän suorittamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamisella tarkoitettaisiin esimerkiksi Rajavartiolaitoksen strategisiin kohteisiin tai toimintoihin kohdistuvaa vakoilua tai muuta uhkaa. Säätely täydentäisi ilmailulain 167 §:ää.

Kulkusuunnan muuttamista tai laskeutumista koskevan käskyn viestittäminen miehittämättömälle ilma-alukselle tai lennokille taikka lennättämiseen muulla tavoin puuttuminen voi olla vaikeaa, jos miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kauko-ohjauspaikkaa ei ole paikallistettu. On myös mahdollista, että rajavartiomiehen antamaa käskyä ei noudateta. Tämän vuoksi pykälän 2 momentissa säädettäisiin rajavartiomiehen oikeudesta kohdistaa miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön kokonaisjärjestelmään sellaisia tarpeellisia voimakeinoja ja teknisiä toimenpiteitä, joita voidaan pitää puolustettavina.

Miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön kokonaisjärjestelmällä tarkoitettaisiin pykälän 3 momentin mukaan miehittämätöntä ilma-alusta ja lennokkia, niiden kauko-ohjauslaitteita ja ohjaus- ja seurantayhteyksiä sekä muita miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön edellyttämän järjestelmän osia. Määritelmä vastaisi keskeisiltä osiltaan Liikenteen turvallisuusvirasto Trafín antaman määräyksen (OPS M1-32) kauko-ohjatun ilma-aluksen käytön kokonaisjärjestelmää koskevaa määritelmää.

Pykälän 2 momentin säätely täydentäisi 35 §:ää, jonka mukaan rajavartiomiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus muun muassa esteen poistamiseksi ja välittömästi uhkaavan vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi oikeus käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen ja toimenpiteiden puolustettavuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin toiminnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinojen tai teknisten toimenpiteiden käyttäminen olisi välttämätöntä, olisi niitä käytettävä vain siinä määrin ja siihen saakka, kun 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi välttämättä on tarpeen. Teknisten toimenpiteiden osalta olisi erikseen arvioitava yksittäisen toimenpiteen lainmukaisuus muun lainsäädännön perusteella.

Toimivaltuudet mahdollistaisivat muun muassa miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin toiminnan estämisen tai tarvittaessa pudottamisen. Voimakeinoja ja teknisiä toimenpiteitä käytettäisiin vain, jos muut keinot ovat tilanteessa riittämättömiä tai tehottomia. Ampuma-aseen käyttämiseen sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin muutoinkin ampuma-aseen käyttämiseen Rajavartiolaitoksen toiminnassa. Lain 35 c §:n mukaan ampuma-asetta voidaan käyttää esimerkiksi kiireellistä ja tärkeää tehtävää suorittaessa esineen tai muun vastaavan esteen poistamiseksi. Mainitussa pykälässä säädetään myös ampuma-aseen käyttöä koskevasta päätöksenteosta.

Rajavartiolaitoksen mahdollinen vahingonkorvausvastuu aiheuttomasta toimenpiteestä määräytyy joko vahingonkorvauslain tai rajavartiolain 80 ja 80 a–80 d §:n mukaisesti.

Pykälän 4 momentin mukaan Rajavartiolaitoksella olisi 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa oikeus käsitellä miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kauko-ohjaukseen liittyvää radioviestintää ja sen välitystietoja. Radioviestinnän ja siihen liittyvien välitystietojen käsittely olisi tarpeen etenkin miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kauko-ohjauspaikan selvittämiseksi. Rajavartiolaitos voisi siten ensisijaisesti pyrkiä löytämään miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin lennättäjän ja puuttua laittomaan tai Rajavartiolaitoksen toimintaa vaarantavaan tai häiritsevään lennättämiseen käskyin ja määräyksin. Kyseessä olisi lievempi toimenpide kuin miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kulkuun puuttuminen voimakeinoin tai teknisiä toimenpiteitä käyttäen. Edellä on käsitelty mahdollisia rikoksia ja rikkomuksia, joihin miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin lennättämisellä voi syyllistyä. Kauko-ohjauspaikan selvittäminen edesauttaisi rikosentekijän vastuuseen saattamista sekä laittoman toiminnan estämistä tai keskeyttämistä.

Tietoyhteiskuntakaaren (917/2014) 136 §:ssä säädetään viestin ja välitystietojen luottamuksellisuudesta. Pykälän mukaan viestinnän osapuoli voi käsitellä omia sähköisiä viestejään ja niihin liittyviä välitystietoja, jollei laissa toisin säädetä. Tämä tarkoittaa, että myös radioviestintä ja sen välitystiedot ovat lähtökohtaisesti luottamuksellisia. Radioviestinnän välitystietoja ovat tietoyhteiskuntakaaren 3 §:n 40 kohdan mukaan tiedot radioaseman tunnistesta ja radiolähetimen käyttäjästä sekä tiedot radiolähetysten alkamisajankohdasta, kestosta ja lähetyspaikasta. Määritelmä kattaa myös miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kauko-ohjausjärjestelmän ja kauko-ohjauspaikan.

Yllä mainitusta pääsäännöstä poiketen yleisesti vastaanotettavaksi tarkoitettua radioviestintää ja sen välitystietoja saa tietoyhteiskuntakaaren 136 §:n 2 momentin mukaan käsitellä muutoinkin kuin viestinnän osapuolena, jollei laissa toisin säädetä. Tällaisena radioviestintänä pidetään esimerkiksi televisio- ja radio-ohjelmistojen lähetyksiä ja yleisellä kutsukanavalla harjoitettavaa radioviestintää. Miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kauko-ohjaukseen liittyvä radioviestintä ei ole tarkoitettu yleisesti vastaanotettavaksi. Pykälän 3 momentin mukaan muita sähköisiä viestejä ja välitystietoja saa käsitellä viestinnän osapuolen suostumuksella tai jos laissa niin säädetään. Hallituksen esityksen (HE 67/2016 vp) mukaan tämä mahdollistaa esimerkiksi viranomaisten toimivaltuuksien säätämisestä erikseen muussa lainsäädännössä.

Miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin ja sen kauko-ohjauspaikan välinen radioviestintä on lähtökohtaisesti sellaista, joka ei sisällä tietoja, jotka olisivat yhdistettävissä luonnolliseen henkilöön. Yksinomaan radioviestinnän avulla voidaan ainoastaan selvittää miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kauko-ohjauspaikan sijainti, mutta ei sitä, kenelle kauko-ohjauslaite kuuluu tai kuka sitä käyttää. Kauko-ohjauslaitteen käyttäjän yksilöinti edellyttää lisäksi muuta aistinvaraista tai teknistä havainnointia, esimerkiksi partion lähettämistä kauko-ohjauspaikalle taikka teknisen valvonnan suuntaamista kyseiseen paikkaan. Kyse ei siten ole sellaisesta luonnollisen henkilön yksilöinnistä, jossa pelkän viestinnän käsittelyn avulla saadaan selville henkilön henkilöllisyys. Henkilöllisyyden selvittäminen yhdistelemällä radioviestinnän tietoja ja muita toimenpiteitä ei myöskään ole aukotonta. Se voidaan myös katsoa sellaiseksi toiminnaksi, joka ei merkittäväällä tavalla rajoita perustuslain 10 §:ssä turvattua yksityiselämän suojaa.

38 b §. *Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttäminen ja rajoittaminen.* Pykälä on uusi. Pykälän 1 momentin mukaan sisäministeriö voisi enintään seitsemäksi vuorokaudeksi kerrallaan kieltää vesiliikenteen tai rajoittaa sitä rajoitetulla Suomen aluevesien osalla ja Saimaan kanavalla, jos se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttämi-

nen tai rajoittaminen olisi välttämätöntä esimerkiksi tilanteessa, jossa Rajavartiolaitos on havainnut alueella tunnistamatonta toimintaa, jonka selvittäminen voi vaarantaa muuta vesiliikennettä tai jonka selvittämistä muu vesiliikenne häiritsee. Kyse voisi olla esimerkiksi merialueella saaristossa tapahtuvasta toiminnasta, jota ei voida vielä tunnistaa aluevalvontalain mukaiseksi toiminnaksi. Vesiliikenteen keskeyttäminen tai rajoittaminen Saimaan kanavalla voisi olla tarpeen esimerkiksi Nuijamaan rajanylityspaikan läheisyydessä. Vesiliikenteen rajoittaminen olisi keskeyttämistä lievempi toimenpide. Alueella liikkuminen voitaisiin sallia tapauskohtaisesti esimerkiksi lähistöllä vakituisesti asuville, viranomaisaluksille tai yksittäisille kauppa-aluksille.

Vieraan valtion aluksilla on sekä keskeisissä merioikeussopimuksissa että tavanomaisessa oikeudessa tunnustettu oikeus viattomaan kauttakulkuun. Yhdistyneiden kansakuntien merioikeusyleissopimuksen (SopS 50/1996) 25 artiklan 3 kohdan mukaan rantavaltio voi kuitenkin tilapäisesti keskeyttää viattoman kauttakulun joissakin aluemerensä osissa, jos keskeyttäminen on olennaisen tärkeää valtion turvallisuuden suojelemiseksi. Keskeyttäminen tulee voimaan vasta, kun siitä on asianmukaisesti ilmoitettu. Rajaturvallisuuden ylläpitämisen voidaan katsoa kuuluvan merioikeusyleissopimuksessa tarkoitettuun valtion turvallisuuden suojelemiseen.

Vesiliikennelain (463/1996) 15 §:ssä säädetään alueellisista kielloista ja rajoituksista. Säännöksen mukaan vesikulkuneuvolla liikkuminen voidaan kieltää määräajaksi tai toistaiseksi määrättyllä vesialueella tai rajoittaa sitä, jos kiello tai rajoitus harkitaan tarpeelliseksi liikenteen, ympäristön, kalastuksen tai muun elinkeinon suojaamiseksi taikka yleisen luonnon virkistyskäytön tai muun yleisen edun vuoksi. On jossain määrin tulkinnanvaraista, voidaanko yleisenä etuna pitää myös rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä syitä. Yleisiä kulkuväyliä koskevista kielloista ja rajoituksista päättää Liikennevirasto ja muita vesialueita koskevista kielloista ja rajoituksista toimivaltainen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Pykälässä säädetään myös henkilöistä ja viranomaistoiminnasta, joita kiellot ja rajoitukset eivät koske. Kyseisen pykälän ei ole katsottu tarkoittavan merioikeusyleissopimuksen 25 artiklan mukaista viattoman kauttakulun keskeyttämistä valtion turvallisuuden suojelemiseksi (HE 38/2000 vp).

Aluevalvontalain 26 §:n 1 momentin mukaan puolustusministeriö voi valtakunnan turvallisuuden kannalta välttämättömistä syistä kieltää vesiliikenteen, jos aluevalvontaviranomaisen sotilaallisten voimakeinojen käyttö tai niiden käyttöön liittyvät vaikutuksiltaan merkittävät harjoitukset voivat vaarantaa vesillä liikkuvien turvallisuutta. Rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämättömän vesiliikenteen tilapäisen keskeyttämisen tai rajoittamisen edellytyksenä ei olisi sotilaallisten voimakeinojen käyttö.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lisäksi, että kiireellisessä tilanteessa päätöksen vesiliikenteen tilapäisestä keskeyttämisestä tai rajoittamisesta voisi tehdä sen alueellisen rajavartioviranomaisen päällikkö, jonka toimialuetta asia pääosin koskee, kuultuaan muita alueellisia rajavartioviranomaisia, joiden toimialuetta asia koskee. Menettely vastaisi 56 §:ssä säädettyä rajavyöhykelupia koskevien asioiden käsittelyä. Päätöksestä olisi viipymättä ilmoitettava sisäministeriölle, joka voisi päättää vesiliikenteen keskeytyksen tai rajoituksen jatkamisesta tai lopettamisesta.

Pykälän 2 momentin mukaan ennen vesiliikenteen keskeyttämistä tai rajoittamista koskevan päätöksen tekemistä olisi kuultava Liikennevirastoa, joka vastaa meriliikenteen ohjauksesta. Liikennevirasto vastaisi myös 1 momentissa tarkoitetun päätöksen tiedottamisesta asianomaisille ja osallistuisi päätöksen toimeenpanoon. Päätöksestä tulisi tiedottaa vesillä liikkujien lisäksi myös muita viranomaisia, kuten Tullia, joka vastaa kauppamerenkulun väylämaksujen toimittamisesta ja valvonnasta. Sääntely vastaisi aluevalvontalain 26 §:n 2 momenttia.

39 §. *Oikeus liikkua toisen kiinteistöllä.* Voimassa olevan pykälän 3 momentin mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus käyttää tilapäisesti muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä silloin, kun se on sotilaallisen harjoitustoiminnan tai puolustusvalmiuden kohottamisen kannalta välttämätöntä. Pykälän 3 momenttia muutettaisiin siten, että Rajavartiolaitoksella olisi vastaava oikeus myös silloin, kun se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Välttämätön tarve voisi liittyä esimerkiksi haastavan rajaturvallisuustilanteen hallitsemiseksi muodostettujen Rajavartiolaitoksen lisäjoukkojen tarpeisiin tai laajamittaisen maahantulon tilanteen hallintaan liittyviin tarpeisiin.

Voimassa olevan 3 momentin mukaan kiinteistön käyttöönottonenettelyyn sovelletaan puolustusvoimista annetun lain 14 §:ää. Momentissa ei kuitenkaan säädetä päätöksentekotahoista Rajavartiolaitoksessa silloin, kun kiinteistön käyttämisestä ei päästä sopimukseen kiinteistön omistajan tai haltijan kanssa tai silloin, kun Rajavartiolaitos tarvitsee samalla kertaa käyttöönsä laajan alueen, jolla on huomattava määrä kiinteistöjä tai kiinteistöillä on huomattava määrä omistajia tai haltijoita. Puolustusvoimista annetun lain 14 §:n 3 ja 4 momentin mukaan päätöksen voi tällaisissa tilanteissa tehdä puolustusvoimien puolustushaaraesikunta, paikallishallintoviranomainen, varuskunnan päällikkö tai harjoituksen johtaja. Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan Rajavartiolaitoksessa vastaavat päätöksentekotahot olisivat Rajavartiolaitoksen esikunta, hallintoyksikön komentaja ja vähintään kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoinen rajavartiomies.

54 §. *Rajavyöhykeluvan raukeaminen ja peruuttaminen.* Pykälässä säädetään rajavyöhykeluvan peruuttamisen edellytyksistä. Voimassa olevan 2 momentin 3 kohdan mukaan rajavyöhykelupa voidaan peruuttaa, jos perustetta luvan antamiseen ei enää ole. Säännös on yleisluontoinen, mutta se on tarkoitettu lähtökohtaisesti henkilön henkilökohtaisista olosuhteista johtuviin muutostilanteisiin, kuten rajavyöhykkeellä asumisen tai työskentelyn päättymiseen. Rajavyöhykeluvan peruuttaminen voi kuitenkin olla tarpeen myös rajajärjestystä tai rajaturvallisuutta vakavasti vaarantavien tilanteiden vuoksi.

Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jonka mukaan Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä rajavyöhykelupa voitaisiin peruuttaa määräaikaisesti enintään kuukaudeksi kerrallaan, jos luvan peruuttaminen on välttämätöntä rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Säännös olisi sovellettavissa ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa, jotka edellyttäisivät rajavyöhykkeellä olevan tietyn alueen rauhoittamista viranomais-toimia varten. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi laajamittaisen laittoman maahantulon taikka kansallista turvallisuutta vaarantavan nopeasti kehittyvän uhan yhteydessä.

Pykälän 4 momentin säännös ei koskisi 53 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöitä eli rajavyöhykkeellä asuvaa tai siellä asuinrakennusta taikka kiinteistöä hallitsevaa ja hänen läheistensä eikä rajavyöhykkeellä työskentelevää tai siellä ammattia, elinkeinoa taikka liikettä harjoittavaa. Kyseiset luvat on pääsääntöisesti myönnetty toistaiseksi voimassa olevina. Rajavartioviranomainen voisi kuitenkin tarvittaessa sisällyttää 53 §:n 2 momentin nojalla edellä mainittujen luvanhaltijoiden rajavyöhykelupaan rajajärjestyksen ja rajaturvallisuuden ylläpitämisen kannalta välttämättömiä ehtoja, jotka koskevat 52 §:n 1 momentin mukaista toimintaa ja liikkumista rajavyöhykkeellä.

Rajavyöhykelupien peruuttaminen voisi koskea samanaikaisesti yhtä tai useampaa maantieteellistä aluetta. Rajavyöhykeluvan peruuttamista koskevan asian ratkaisee 56 §:n 3 momentin perusteella se alueellinen rajavartioviranomainen, jonka toimialuetta asia pääosin koskee, kuultuaan muita alueellisia rajavartioviranomaisia, joiden toimialuetta asia koskee. Määräaikaisten rajavyöhykelupien peruuttaminen rajaturvallisuuteen liittyvien syiden perusteella voi-

taisiin antaa tiedoksi hallintolain (434/2003) mukaisella yleistiedoksiannolla. Tämä olisi perusteltua rajavyöhykelupien suuren määrän vuoksi.

Rajavyöhykelupia myönnetään vuosittain noin 10 000. Näistä 53 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan perusteella myönnettäviä lupia on noin 400–500. Voimassa olevia määräaikaista rajavyöhykelupia saattaa olla alueesta riippuen useita satoja. Lupien peruuttamiseen johtava tilanne saattaa myös syntyä nopeasti ja ennakoimattomasti. Rajavyöhykeluvan peruuttamista koskevaan päätökseen saa hakea muutosta lain 60 §:n mukaisesti valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Rajavyöhykelupien peruuttamiseen 4 momentin säännöksen perusteella voitaisiin yhdistää myös rajavyöhykeilmoituksen edellyttäminen 53 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuilta henkilöiltä, joiden rajavyöhykelupa jäisi voimaan. Ilmoitusvelvollisuudesta säädettäisiin 57 §:n uudessa 2 momentissa.

57 §. Rajavyöhykeilmoitus. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jonka mukaan Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä rajavartiolaitoksen voisi velvoittaa tekemään rajavyöhykeilmoituksen rajavyöhykkeellä oleskelusta, jos ilmoitus on välttämätön rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Säännös olisi sovellettavissa ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa, jotka edellyttäisivät rajavyöhykkeellä olevan tietyn alueen tarkempaa seurantaa. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi laajamittaisen laitoksen maahantulon taikka kansallista turvallisuutta vaarantavan nopeasti kehittyvän uhan yhteydessä.

Ilmoitusvelvollisuutta voitaisiin käyttää ainoana toimenpiteenä, jolloin se olisi 54 §:n 4 momenttiin ehdotettavaa määräaikaisten rajavyöhykelupien peruuttamista lievempi toimenpide. Ilmoitusvelvollisuus voitaisiin myös yhdistää 54 §:n uuden 4 momentin mukaiseen määräaikaisten rajavyöhykelupien peruuttamiseen, jolloin ilmoitusvelvollisuus koskisi niitä henkilöitä, joiden rajavyöhykelupa olisi edelleen voimassa. Näitä olisivat 53 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettut henkilöt eli rajavyöhykkeellä asuvat tai siellä asuinrakennusta taikka kiinteistöä hallitsevat ja heidän läheisensä sekä rajavyöhykkeellä työskentelevät tai siellä ammatia, elinkeinoa taikka liikettä harjoittavat. Ilmoitusvelvollisuus voitaisiin määrätä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Säännöksen tarkoittamissa poikkeuksellisissa tilanteissa ilmoitusvelvollisuus olisi tarpeen, jotta rajavartiolaitoksella olisi ajantasainen tieto rajavyöhykkeellä oleskelevista henkilöistä. Henkilöille voitaisiin tarvittaessa antaa viranomaisten toiminnan turvaamiseksi taikka henkilöiden oman turvallisuuden takaamiseksi tarkempia ohjeita rajavyöhykkeellä liikkumisesta.

Päätös 2 momentin mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta voitaisiin antaa tiedoksi hallintolain mukaisella yleistiedoksiannolla. Tämä olisi perusteltua rajavyöhykelupien suuren lukumäärän vuoksi. Rajavyöhykelupia myönnetään vuosittain noin 10 000, ja tietyllä hetkellä voimassa olevia lupia saattaa olla alueesta riippuen useista sadoista yli tuhanteen. Ilmoitusvelvollisuuteen johtava tilanne saattaa myös syntyä nopeasti ja ennakoimattomasti.

71 §. Rajavartiolaitoksen kohteita ja harjoituksia koskevat liikkumisrajoitukset. Voimassa olevan pykälän mukaan Rajavartiolaitoksen sotilaalliselle harjoitusalueelle tai rajaturvallisuuteen liittyvälle harjoitusalueelle voidaan määrätä tilapäinen liikkumisrajoitus tai -kielto. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoiselle rajavartiomiehelle oikeus määrätä tilapäinen liikkumisrajoitus tai -kielto myös kiinteistölle, jonka Rajavartiolaitos on ottanut käyttöönsä 39 §:n 3 momentin perusteella. Mainitun 39 §:n 3 momentin mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus käyttää tilapäisesti muita kuin pysyvässä käytössään olevia

kiinteistöjä silloin, kun se on sotilaallisen harjoitustoiminnan tai puolustusvalmiuden kohottamisen kannalta välttämätöntä. Tässä esityksessä ehdotetaan käyttöoikeuden laajentamista myös tilanteisiin, joissa se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä.

Tilapäinen liikkumisrajoitus tai -kielto olisi tarpeen erityisesti silloin, kun kiinteistöllä säilytetään Rajavartiolaitoksen materiaalia tai sinne on sijoitettu Rajavartiolaitoksen henkilöstöä. Muutos edellyttäisi myös Rajavartiolaitoksen hallitsemaa tilaa ja aluetta koskevista liikkumisrajoituksista ja -kielloista annetun sisäasiainministeriön asetuksen (1323/2011) täsmentämistä.

77 a §. *Rajavartiolaitoksen virka-apu poliisille terrorismirikoksen torjunnassa.* Voimassa olevan pykälän mukaan poliisilla on oikeus saada Rajavartiolaitokselta merellisessä erityistilanteessa sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun terroriteon estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvalla voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa, sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen. Virkamiehen henkilökohtaista aseistusta, kuten rynnäkkökivääriä, voimakkaammalla aseistuksella tarkoitetaan esimerkiksi ilmotorjuntakonekivääriä tai kranaatinheitintä. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella ei tarkoiteta rajaturvallisuuden ylläpitoa varten hankittua voimankäyttövälineistöä, kuten esimerkiksi välinettä, jonka voimankäyttövaikutus perustuu ääneen, valoon tai lamauttaviin aineisiin.

Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvalla voimakeinojen käyttöä sisältävä Rajavartiolaitoksen virka-apu rajoittuu Suomen merialueelle ja Suomen talousvyöhykkeelle. Tämä on katsottu perustelluksi sen vuoksi, että Rajavartiolaitoksella on erityistä toimintakykyä merialueella aluevalvontatehtävään liittyen sekä korkea ympärivuotinen toimintavalmius meripelastusvalmiuden ylläpitämiseksi. Poliisilla on oikeus saada sisällöltään vastaavaa tukea myös Euroopan unionin jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä (HE 107/2016 vp).

Rajavartiolaitoksen yksiköillä on nopeasti käyttöön otettavissa sotavarusteeksi hankittua aseistusta, jota Rajavartiolaitos voi käyttää aluevalvontatehtäviin, sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin sekä antaakseen virka-apua tai tukea poliisille terroriteon estämiseksi tai keskeyttämiseksi tämän pykälän nojalla.

Koska Rajavartiolaitoksella on kyky sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvan virkaavun antamiseen myös maa-alueilla, pykälän soveltamisalaa laajennettaisiin poistamalla merialueita koskeva rajaus. Muutos tehtäisiin sekä pykälän otsikkoon että 1 momenttiin. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä sisältävää virka-apua tai tukea voitaisiin antaa silloin, kun terroristisia tekoja toteuttavat henkilöt olisivat varustautuneet vahvoin tai tehokkain suoja- ja hyökkäysvälinein, joiden torjumiseksi ja niiltä suojautumiseksi tarvittaisiin mainittuja voimakeinoja. Tällaisia voimakeinoja voitaisiin tarvita myös silloin, kun on pysäytettävä kaapattu kulkuneuvo. Pykälässä tarkoitetuissa teoissa tekijöinä olisivat sellaiset toimijat, joita ei voitaisi tunnistaa vieraan valtion asevoimiin kuuluviksi. Vieraan valtion sotilaiden tai asevoimien muodostamaan uhkaan sovelletaan aluevalvontalakia. Soveltamisalan laajennus ei muuttaisi voimassa olevaa tilannetta Suomen lainkäyttövaltaan kuuluvilla merialueilla.

Poliisilla on voimassa olevan lainsäädännön mukaan oikeus pyytää myös puolustusvoimilta sotilaallisten voimakeinojen käyttöä sisältävää virka-apua terrorismirikosten torjunnassa. Poliisi arvioisi tilanteen perusteella, pyytääkö se puolustusvoimien vai Rajavartiolaitoksen tai molempien virka-apua. Rajavartiolaitoksen antama virka-apu voisi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun puolustusvoimien kalusto ja henkilövoimavarat ovat kaukana tapahtumapaikasta taikka sidottuja muihin tehtäviin. Rajavartiolaitoksen virka-apu olisi käytettävissä ensisijaisesti lain 4 §:n mukaisesti siellä, minne Rajavartiolaitoksen toiminta alueellisesti kohdentuu.

Pykälän 2 momentista poistettaisiin vastaavasti viittaus Euroopan unionin jäsenvaltion meri-alueeseen ja talousvyöhykkeeseen, jolloin poliisilla olisi oikeus saada virka-apua sisällöltään vastaavaa tukea myös Euroopan unionin jäsenvaltion maa-alueilla. Euroopan unionin alueella tarkoitettaisiin momentissa Euroopan unionin maa-alueita ja ilmatilaa sekä Euroopan unionin vesialueita, joita ovat muun muassa Euroopan unionin jäsenvaltioiden suvereniteettiin tai lainkäyttövaltaan kuuluvat merialueet talousvyöhyke mukaan lukien. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä sisältävää tukea toisen Euroopan unionin alueella tarvittaisiin silloin, kun poliisi antaisi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen mukaisen yhteisvastuulausekkeen (SEUT 222 artikla) nojalla apua toiselle Euroopan unionin jäsenmaalle terrori-iskun uhan tai tällaisen iskun tapahtuessa. Yhteisvastuulausekkeen täytäntöönpanojärjestelyistä unionissa tehdyn neuvoston päätöksen (2014/415/EU) 2 artiklan mukaan päätöstä sovelletaan muun muassa jäsenvaltioiden maa-alueella, aluevesillä ja ilmatilassa.

Pykälään ei tehtäisi muita muutoksia. Virka-avun yleiset edellytykset säilyisivät ennallaan. Vastaavasti virka-avun päätöksentekoa, johtamista ja kustannuksia koskevat säännökset (77 b—77 d §) säilyisivät muuttumattomina. Lisäksi viranomaisten on toiminnassaan otettava huomioon Ahvenanmaan demilitarisointia ja neutralisointia koskevat kansainväliset sopimukset.

79 §. Puolustusvoimien virka-apu rajavartiolaitokselle. Voimassa olevan pykälän mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna: 1) etsintään käytettävää kalustoa sekä etsintään ja liikenteen ohjaamiseen käytettäviä henkilövoimavaroja, jos se on tarpeen valtakunnanrajan ilmeisesti laittomasti ylittäneen Suomessa olevan henkilön verekseltään löytämiseksi; 2) Rajavartiolaitoksen vaarallisen tehtävän turvalliseksi suorittamiseksi tarvittavaa suojakalustoa; 3) rajavalvontatehtävän suorittamiseksi tai rajatapahtuman tutkimiseksi tarpeellista erityisasiantuntemusta; 4) merenkulun turvatoimilaissa tarkoitettua merellä olevaan alukseen tai siinä oleviin matkustajiin kohdistuvan turvauhan torjumiseksi tarpeellista kalustoa sekä erityisasiantuntemusta. Pykälässä tarkoitettuun virka-apuun eivät kuulu ampuma-aseiden käyttäminen tai sotilaalliset voimakeinot. Rajavartiolaitokselle annettavasta virka-avusta säädetään lisäksi lain 78 §:ssä, jonka mukaan viranomaisen on annettava Rajavartiolaitokselle kuuluvan tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Puolustusvoimista annetun lain 10 §:n mukaan puolustusvoimat antaa virka-apua Rajavartiolaitokselle siten kuin rajavartiolaissa säädetään.

Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että Rajavartiolaitoksella olisi oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna tarpeellista kalustoa, henkilöstöä ja erityisasiantuntemusta rajaturvallisuuden ylläpitoon kotimaassa liittyvän tehtävän sekä merenkulun turvatoimilaissa Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Sääntely kattaisi voimassa olevan pykälän mukaiset tilanteet sekä muut mahdolliset rajaturvallisuuden ylläpidon yhteydessä syntyvät tilanteet, joissa puolustusvoimien virka-apu olisi tarpeen. Virka-avun sisältöä ja ulottuvuutta ei rajattaisi yksityiskohtaisesti etukäteen, koska virka-apua edellyttäviä tilanteita ei ole mahdollista ennakoita kaiken kattavasti. Rajaturvallisuuden ylläpitämisellä tarkoitetaan lain 2 §:n määritelmän mukaan kotimaassa ja ulkomailla suoritettavia toimenpiteitä, joilla pyritään es-

tämään valtakunnanrajan ja ulkorajan ylittämistä annettujen säännösten rikkominen ja rajat ylittävistä henkilöliikenteestä yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheutuvat uhat, torjumaan rajat ylittävää rikollisuutta sekä varmistamaan rajanylityksen turvallisuus. Edellytyksenä virka-avun antamiselle olisi, että sen antaminen voi tapahtua vaarantamatta puolustusvoimille säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Virka-apua antavalla olisi erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus rajavartiomiehen ohjauksessa käyttää sellaisia tehtävän suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joihin rajavartiomies hänet toimivaltansa nojalla valtuuttaa ja joita tilanne huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinot voisivat sisältää myös ampuma-aseiden käyttöä. Säännös vastaisi puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 6 §:n 2 momentin sääntelyä.

Virka-avun pyytämistä ja antamista koskeva päätöksenteko säilyisi lähtökohtaisesti entisellään. Puolustusvoimien osalta päätöksentekotahoksi lisättäisiin sotilaslaitoksen päällikkö puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 3 §:n 2 momenttia vastaavasti.

79 b §. *Puolustusvoimien virka-avun kustannukset.* Pykälä on uusi. Pykälän mukaan puolustusvoimien Rajavartiolaitoksella antaman virka-avun kustannuksista vastaisi puolustusvoimat. Pääsääntöisesti virka-apu olisi Rajavartiolaitokselle maksutonta silloin, kun sen antaminen Rajavartiolaitokselle on tehtävän luonne ja kiireellisyys huomioon ottaen välttämätöntä. Virka-avun sitoessa suuria voimavaroja ja pitkittyessä siten, että se haittaa olennaisesti puolustusvoimien tai virka-apua antavan yksikön perustoimintoja taikka aiheuttaa merkittäviä kustannuksia, puolustusvoimilla olisi oikeus saada korvaus sille aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Sääntely vastaisi puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun asetuksen (782/1980) 2 a §:ää, rajavartiolain 77 d §:ää sekä poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain 11 §:ää.

1.2 Ulkomaalaislaki

11 luku Liikenteenharjoittajan velvollisuudet ja seuraamusmaksu

184 a §. *Liikenteenharjoittajan velvollisuudet sisärajaliikenteessä.* Pykälä on uusi. Pykälä lisättäisiin lain 11 lukuun, joka sisältää säännökset liikenteenharjoittajan velvollisuuksista ja seuraamusmaksusta. Säännökset koskevat ainoastaan ulkorajaliikennettä eli Schengen-alueen ulkopuolista liikennettä. Liikenteenharjoittajan keskeisiin velvollisuuksiin kuuluvat maahantuloon vaadittavan matkustusasiakirjan sekä vaadittavan viisumin tai oleskeluluvan tarkastusvelvollisuus (173 §), liikennevälineen matkustajia koskeva ajoneuvon kuljettajan ja liikenteenharjoittajan ilmoitus- ja valvontavelvollisuus (174 §) sekä takaisinkuljetusvelvollisuus tilanteessa, jossa ulkomaalainen käännytetään tai hänen maahanpääsynsä evätään (175–178 §).

Uuden pykälän mukaan 11 luvun säännöksiä sovellettaisiin myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten ja rajavartiolain mukaisesti. Sääntely perustuisi Schengenin rajasäännösten III osaston 2 luvun 32 artiklaan, jonka mukaan tällaisessa tilanteessa sovelletaan soveltuvin osin Schengenin rajasäännösten ulkorajaa koskevia säännöksiä (II osasto). Schengenin rajasäännösten mukaan rajavalvonta voidaan palauttaa väliaikaisesti sisärajoille yleiseen järjestykseen tai sisäiseen turvallisuuden kohdistuvan vakavan uhan vuoksi. Liikenteenharjoittajien velvollisuuksien ja seuraamusmaksun ulottaminen sisärajaliikenteeseen olisi käytännön kannalta välttämätöntä, jotta rajavalvonnan palauttamisen tavoitteet saavutettaisiin. Ehdotettu sääntely ehkäisisi jo ennalta Suomeen kohdistuvaa laitonta maahantuloa sekä muita yleiseen järjestykseen tai sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvia uhkia.

Sääntely merkitsisi lukuisia uusia velvoitteita erityisesti niille liikenteenharjoittajille, joilla ei ole nykyisin ulkorajat ylittävää liikennettä Suomeen. Liikenteenharjoittajilla olisi muun muassa velvollisuus tuntea maahantuloon oikeuttavat asiakirjat ja tarkastaa niiden olemassaolo seuraamusmaksun uhalla. Käytännössä sääntely todennäköisesti estäisi matkustusasiakirjattomien henkilöiden pääsyn liikennevälineiden kyytiin. Sääntely hillitsisi siten Suomeen tulevien turvapaikanhakijoiden määrää tietyillä reiteillä, mutta ei estäisi turvapaikan hakemista Suomesta kokonaan. Kansainväliset sopimukset tai EU-lainsäädäntö eivät sisällä määräyksiä turvapaikkareiteistä. Valtioilla on oikeus ohjata maahantulovirtaa tietyille rajanylityspaikoille ilman, että sillä loukataan oikeutta kansainvälisen suojelun saamiseen.

Rajavalvonnan palauttaminen sisärajoille on poikkeuksellinen toimenpide, joka otetaan käyttöön ainoastaan, jos viranomaisten muut toimet eivät ole riittäviä. Schengenin rajasäännösten mukaan sisärajavaltvonta voidaan palauttaa joko kokonaan tai osittain. Toimenpiteiden ulottuvuus yksilöidään rajavalvonnan palauttamista koskevassa valtioneuvoston päätöksessä. Lain 11 luvun velvoitteet koskisivat vain niitä rajanylityspaikkoja tai reittejä, joille sisärajavaltvonta olisi palautettu. Kyseisillä rajanylityspaikoilla tai reiteillä säännöllisesti liikennettä harjoittaville liikenteenharjoittajille ilmoitettaisiin säännöksen soveltamisen aloittamisesta ja henkilökunnalle annettaisiin tarvittava koulutus velvoitteiden täyttämiseksi.

Lain 179 §:n mukaan liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo 173 §:ssä säädetyn tarkastusvelvollisuuden, määrätään liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu. Maksun suuruus on 3000 euroa kuljetettua henkilöä kohden. Uuden pykälän myötä seuraamusmaksu määrättäisiin myös tilanteissa, jossa rajavalvonta olisi väliaikaisesti palautettu sisärajoille. Sisärajavaltvonta on mahdollista palauttaa kiireellisessä tilanteessa hyvin nopeasti, mikä saattaa aiheuttaa viivettä velvoitteiden noudattamisessa. Tämä voitaisiin ottaa tarvittaessa huomioon seuraamusmaksun määräämistä koskevassa harkinnassa 179 §:n 2 momentin mukaisesti. Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin kohtuudella edellyttää, että liikenteenharjoittaja on varautunut myös tällaisia poikkeuksellisia tilanteita varten.

Sääntelyyn liittyy myös henkilötietojen käsittelystä rajavartioloitoksessa annetun lain muutos ehdotus, joka laajentaisi liikenteenharjoittajan velvollisuuden toimittaa matkustajatiedot myös sisärajaliikenteessä silloin, kun sisärajavaltvonta on palautettu.

1.3 Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartioloitoksessa

14 a §. *Salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen ylimääräisten tietojen käsittely.* Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin viittaussäännös poliisilain 5 luvun 54 §:ään, jossa säädetään poliisilain mukaisilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen ylimääräisten tietojen käsittelystä. Säännös on tarpeen rajavartiolain 32 ja 33 §:ään ehdotettavien muutosten vuoksi. Momentin sanamuodossa on otettu huomioon hallituksen esitys laiksi rikostorjunnasta Rajavartioloitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 41/2017 vp).

19 §. *Tiedot rajan ylittävässä kulkuneuvossa olevista henkilöistä.* Voimassa oleva pykälä koskee ainoastaan ulkorajaliikennettä eli Schengen-alueen ulkopuolista liikennettä. Pykälän 1 momentissa säädetään Rajavartioloituksen oikeudesta saada Rajavartioloituksen tutkittavien rikosten estämiseksi, selvittämiseksi ja syytteen saattamiseksi sekä rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia tietoja yhteisöiltä ja yhtymiltä matkustajaa ja kulkuneuvon henkilökuntaa koskevista rekistereistä. Tiedot on oikeus saada myös teknisen käyttöyhteyden avulla siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan. Säännös ei anna Rajavartioloitukselle oikeutta käsitellä säännönmukaisesti sisärajaliikenteen matkustajatietoja, vaan tiedot voidaan pyytää ainoastaan yksittäistapauksissa lain 18 §:n perusteella. Tämä on ristiriidassa sääntelyn toiminnallisen tavoitteen kanssa, sillä Rajavartioloituksen päätehtäviin kuuluvaan rajaturvallisuuden

ylläpitämiseen sisältyy rajavartiolaitain 2 §:n määritelmän mukaan myös muita kuin ulkorajoilla toteutettavia toimenpiteitä.

Määritelmän mukaan rajaturvallisuuden ylläpitämisellä tarkoitetaan kotimaassa ja ulkomailla suoritettavia toimenpiteitä, joilla pyritään estämään valtakunnanrajan ja ulkorajan ylittämistä annettujen säännösten rikkominen ja rajat ylittävistä henkilöliikenteestä yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheutuvat uhat, torjumaan rajat ylittävää rikollisuutta sekä varmistamaan rajanylityksen turvallisuus. Tämä edellyttää myös sisärajaliikenteen tietojen käsittelyä tietyissä tapauksissa. Rajavartiolaitos suorittaa rikostorjuntaa osin yhteistyössä poliisin ja Tullin kanssa poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) perusteella. Yhteistyössä käsitellään myös sisärajaliikenteen matkustajatietoja.

Pykälän otsikosta poistettaisiin ulkorajaliikennettä koskeva raja, mikä laajentaisi 1 momentin soveltamisalan myös sisärajaliikenteeseen. Rajavartiolaitoksella olisi siten oikeus saada sisärajaliikenteen matkustajatietoja rikostorjunnan ja rajaturvallisuuden ylläpidon tehtävien suorittamiseksi suoraan rekisterinpitäjältä sekä käsitellä tietoja viranomaisyhteistyössä mainittujen tehtävien suorittamiseksi. Sisärajaliikenteen matkustajatiedoista ei muodostettaisi erillistä rekisteriä, vaan tiedot poistettaisiin heti, kun olisi selvää, ettei niitä tarvita vireillä olevassa muussa asiassa.

Pykälän 2 ja 3 momentissa säädetään maahan saapuvan ja maasta lähtevän ulkorajan ylittävän ajoneuvon kuljettajan velvollisuudesta toimittaa rajatarkastusviranomaiselle tiedot ajoneuvossa olevista henkilöistä sekä liikenteenharjoittajan velvollisuudesta toimittaa matkustaja- ja miehistöluettelo ulkorajaliikenteessä. Sääntelyä täydentävät lain 20 ja 20 a §, jotka velvoittavat lentoliikenteessä sekä juna- ja alusliikenteessä toimittamaan mainitut tiedot ennen rajatarkastukseen saapumista. Sääntelyä ei ehdoteta laajennettavaksi säännönmukaisesti sisärajaliikenteeseen. Pykälään lisättäisiin kuitenkin uusi 4 momentti, joka velvoittaisi 2 ja 3 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamiseen myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten ja rajavartiolaitain mukaisesti. Sääntely perustuisi Schengenin rajasäännösten III osaston 2 luvun 32 artiklaan, jonka mukaan tällaisessa tilanteessa sovelletaan soveltuvin osin Schengenin rajasäännösten ulkorajaa koskevia säännöksiä (II osasto). Schengenin rajasäännösten mukaan rajavalvonta voidaan palauttaa väliaikaisesti sisärajoille yleiseen järjestykseen tai sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvan vakavan uhan vuoksi.

Säännös merkitsisi uusia velvoitteita erityisesti niille sisärajaliikenteen liikenteenharjoittajille, jotka eivät tällä hetkellä pidä matkustajaluetteloita muiden säädösten nojalla. Tällaisia olisivat esimerkiksi bussit, taksit ja muut tilausautot. Lentoliikenteen ja alusliikenteen matkustajaluetteloista on säädetty erikseen. Suomeen ei suuntaudu tällä hetkellä sisärajat ylittävää junaliikennettä.

Rajavalvonnan palauttaminen sisärajoille on poikkeuksellinen toimenpide, joka otetaan käyttöön ainoastaan, jos viranomaisten muut toimet eivät ole riittäviä. Schengenin rajasäännösten mukaan sisärajavalvonta voidaan palauttaa joko kokonaan tai osittain. Toimenpiteiden ulottuvuus yksilöidään rajavalvonnan palauttamista koskevassa valtioneuvoston päätöksessä. Käytännössä 4 momentin mukainen velvoite koskisi vain niitä rajanylityspaikkoja tai reittejä, joille sisärajavalvonta olisi palautettu. Kyseisillä rajanylityspaikoilla tai reiteillä säännöllisesti liikennettä harjoittaville liikenteenharjoittajille ilmoitettaisiin säännöksen soveltamisen aloittamisesta ja henkilökunnalle annettaisiin tarvittava koulutus velvoitteiden täyttämiseksi.

Sääntely olisi yhdenmukainen 20 ja 20 a §:ään ehdotettavan sääntelyn kanssa. Sääntelyyn liitetty lisäksi ulkomaalaislain muutosehdotus, joka laajentaisi myös muut liikenteenharjoittajan

velvollisuudet sekä seuraamusmaksun sisärajaliikenteeseen silloin, kun sisärajalvonta on palautettu.

20 §. *Liikenteenharjoittajan velvollisuus lentomatkestajia koskevien tietojen antamiseen.* Voimassa olevan pykälän mukaan liikenteenharjoittajan velvollisuus toimittaa ennakkoon lentomatkestajia koskevia tietoja rajatarkastusviranomaiselle koskee ainoastaan ulkorajaliikennettä. Ulkorajaliikenteellä tarkoitetaan Schengen-alueen ulkopuolista liikennettä. Ennalta saatavat matkestajatiedot ovat edellytyksenä rajatarkastusten kohdentamiselle ja siten rajalvonnan tehokkaalle toteuttamiselle.

Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, joka velvoittaisi pykälässä tarkoitettujen tietojen toimitamiseen myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännöstön ja rajavartiolain mukaisesti. Sääntely perustuisi Schengenin rajasäännöstön III osaston 2 luvun 32 artiklaan, jonka mukaan tällaisessa tilanteessa sovelletaan soveltuvin osin Schengenin rajasäännöstön ulkorajaa koskevia säännöksiä (II osasto). Schengenin rajasäännöstön mukaan rajalvonta voidaan palauttaa väliaikaisesti sisärajoille yleiseen järjestykseen tai sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvan vakavan uhan vuoksi. Liikenteenharjoittajien tietojenantovelvollisuuden ulottaminen sisärajaliikenteeseen olisi käytännön kannalta välttämätöntä, jotta rajalvonnan palauttamisen tavoitteet saavutettaisiin. Ehdotettu sääntely ehkäisisi jo ennalta Suomeen kohdistuvaa laitonta maahantuloa sekä muita yleiseen järjestykseen tai sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvia uhkia.

Rajalvonnan palauttaminen sisärajoille on poikkeuksellinen toimenpide, joka otetaan käyttöön ainoastaan, jos viranomaisten muut toimet eivät ole riittäviä. Schengenin rajasäännöstön mukaan sisärajalvonta voidaan palauttaa joko kokonaan tai osittain. Toimenpiteiden ulottuvuus yksilöidään rajalvonnan palauttamista koskevassa valtioneuvoston päätöksessä. Uuden 4 momentin säännös merkitsisi uusia velvoitteita niille lentoyhtiöille, joilla on nykyisin vain sisärajaliikennettä Suomeen. Käytännössä tietojenantovelvollisuus koskisi vain niitä rajanylityspaikkoja tai lentoreittejä, joille sisärajalvonta olisi palautettu. Kyseisillä rajanylityspaikoilla tai reiteillä säännöllisesti liikennettä harjoittaville lentoyhtiöille ilmoitettaisiin säännöksen soveltamisen aloittamisesta ja henkilökunnalle annettaisiin tarvittava koulutus velvoitteiden täyttämiseksi. Lentoyhtiöillä on jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella velvollisuus matkestaja- ja miehistöluetteloiden laatimiseen myös sisärajaliikenteessä (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 996/2010 siviili-ilmailun onnettomuuksien ja vaaratilanteiden tutkinnasta ja ehkäisemisestä ja direktiivin 94/56/EY kumoamisesta).

Ulkomaalaislain 179 §:n mukaan liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo tässä pykälässä säädetyn tietojenantovelvollisuuden, määrätään liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu. Maksun suuruus on 3 000 euroa kutakin sellaista matkaa kohden, jolta ei ole ilmoitettu matkestajietoja tai ne on ilmoitettu puutteellisesti tai virheellisesti. Seuraamusmaksu määrättäisiin myös uuden 4 momentin säännöksen rikkomisesta. Sisärajalvonta on mahdollista palauttaa kiireellisessä tilanteessa hyvin nopeasti, mikä saattaa aiheuttaa viivettä velvoitteiden noudattamisessa. Tämä voitaisiin ottaa tarvittaessa huomioon seuraamusmaksun määräämistä koskevassa harkinnassa ulkomaalaislain 179 §:n 2 momentin mukaisesti. Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin kohtuudella edellyttää, että lentoyhtiö on varautunut myös tällaisia poikkeuksellisia tilanteita varten.

Sääntely olisi yhdenmukainen 19 ja 20 a §:ään ehdotettavan sääntelyn kanssa. Sääntelyyn liitetty lisäksi ulkomaalaislain muutos ehdotus, joka laajentaisi myös muut liikenteenharjoittajan velvollisuudet sekä seuraamusmaksun sisärajaliikenteeseen silloin, kun sisärajalvonta on palautettu.

20 a §. *Liikenteenharjoittajan velvollisuus matkustajia ja miehistöä koskevien tietojen antamiseen alus- ja junaliikenteessä.* Pykälässä säädetään juna- ja alusliikenteen matkustajatietojen ennakkotoimitusvelvollisuudesta ulkorajaliikenteessä. Ennalta saatavat matkustajatiedot ovat edellytyksenä rajatarkastusten kohdentamiselle ja siten rajavalvonnan tehokkaalle toteuttamiselle.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, joka velvoittaisi pykälässä tarkoitettujen tietojen toimitamiseen myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännöstön ja rajavartiolaikemukaisesti. Sääntely perustuisi Schengenin rajasäännöstön III osaston 2 luvun 32 artiklaan, jonka mukaan tällaisessa tilanteessa sovelletaan soveltuvin osin Schengenin rajasäännöstön ulkorajaa koskevia säännöksiä (II osasto). Schengenin rajasäännöstön mukaan rajavalvonta voidaan palauttaa väliaikaisesti sisärajoille yleiseen järjestykseen tai sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvan vakavan uhan vuoksi. Liikenteenharjoittajien tietojenantovelvollisuuden ulottaminen sisärajaliikenteeseen olisi käytännön kannalta välttämätöntä, jotta rajavalvonnan palauttamisen tavoitteet saavutettaisiin. Ehdotettu sääntely ehkäisisi jo ennalta Suomeen kohdistuvaa laitonta maahantuloa sekä muita yleiseen järjestykseen tai sisäiseen turvallisuuteen kohdistuvia uhkia.

Rajavalvonnan palauttaminen sisärajoille on poikkeuksellinen toimenpide, joka otetaan käyttöön ainoastaan, jos viranomaisten muut toimet eivät ole riittäviä. Schengenin rajasäännöstön mukaan sisärajavalvonta voidaan palauttaa joko kokonaan tai osittain. Toimenpiteiden ulottuvuus yksilöidään rajavalvonnan palauttamista koskevassa valtioneuvoston päätöksessä. Säännös merkitsisi uusia velvoitteita niille alusliikenteen liikenteenharjoittajille, joilla on nykyisin vain sisärajaliikennettä Suomeen. Suomeen ei suuntaudu tällä hetkellä sisärajat ylittävää juna- ja alusliikennettä. Kyseisillä rajanylityspaikoilla tai reiteillä säännöllisesti liikennettä harjoittaville liikenteenharjoittajille ilmoitettaisiin säännöksen soveltamisen aloittamisesta ja henkilökunnalle annettaisiin tarvittava koulutus velvoitteiden täyttämiseksi. Alusliikenteen liikenteenharjoittajilla on jo nykyisin velvollisuus matkustaja- ja miehistöluetteloiden laatimiseen myös sisärajaliikenteessä matkustaja- aluksen henkilöluetteloista annetun lain (1038/2009) perusteella.

Ulkomaalaislain 179 §:n mukaan liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo tässä pykälässä säädetyn tietojenantovelvollisuuden, määrätään liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu. Maksun suuruus on 3 000 euroa kutakin sellaista matkaa kohden, jolta ei ole ilmoitettu matkustajatietoja tai ne on ilmoitettu puutteellisesti tai virheellisesti. Seuraamusmaksu määrättäisiin myös uuden 3 momentin säännöksen rikkomisesta. Sisärajavalvonta on mahdollista palauttaa kiireellisessä tilanteessa hyvin nopeasti, mikä saattaa aiheuttaa viivettä velvoitteiden noudattamisessa. Tämä voitaisiin ottaa tarvittaessa huomioon seuraamusmaksun määräämistä koskevassa harkinnassa ulkomaalaislain 179 §:n 2 momentin mukaisesti. Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin kohtuudella edellyttää, että liikenteenharjoittaja on varautunut myös tällaisia poikkeuksellisia tilanteita varten.

Sääntely olisi yhdenmukainen 19 ja 20 §:ään ehdotettavan sääntelyn kanssa. Sääntelyyn liittyy lisäksi ulkomaalaislain muutosehdotus, joka laajentaisi myös muut liikenteenharjoittajan velvollisuudet sekä seuraamusmaksun sisärajaliikenteeseen silloin, kun sisärajavalvonta on palautettu.

1.4 Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta

7 §. *Tasavallan presidentin päätöksenteko rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioissa.* Voimassa olevan pykälän mukaan tasavallan presidentin päätettävät Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasiat esittelee sisäministeri. Asiaa esiteltäessä pääministerillä ja Rajavartiolaitoksen päälliköllä on oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä siitä. Tässä esityksessä rajavartiolaitokseen ehdotetaan

lisättäväksi uusi 34 c § Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista sellaisessa sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä, jonka puolustusvoimat Rajavartiolaitokselle antaa. Toimivaltuuksiin kuuluisi tarvittaessa myös sotilaallisen asevoiman käyttö valtakunnan puolustamiseksi. Sotilaallisen voiman käyttö on tasavallan presidentin päätettävä sotilaskäskyasia.

Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jonka mukaan pääsäännöstä poiketen virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaamman sotavarustein tapahtuvan asevoiman käyttöä koskevaan Rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasiaan sovellettaisiin puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 32 §:n 2 momentissa säädettyä menettelyä. Asiaa esiteltäessä sisäministerillä ja Rajavartiolaitoksen päälliköllä olisi oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä siitä.

Muutoksella korostettaisiin puolustusvoimien asemaa sotilaallisen maanpuolustuksen päävastuuviranomaisena ja sotavarustein tapahtuvan asevoiman käytöstä päättämisessä. Rajavartiolaitos osallistuu rajavartiolain 25 §:n mukaan sotilaalliseen maanpuolustukseen yhteistoiminnassa puolustusvoimien kanssa. Sotilaallisen maanpuolustuksen suunnittelu, koulutus ja harjoittelu tapahtuvat puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen yhteisesti sopimien periaatteiden mukaisesti. Sotilaallisessa uhkatilanteessa valmiuden kohottaminen tapahtuu Rajavartiolaitoksen ja puolustusvoimien yhteisen tilannekuvan ja harkinnan perusteella, ja Rajavartiolaitoksen suorittamat toimenpiteet ovat puolustusvoimien Rajavartiolaitokselle antamien operatiivisten tehtävien mukaisia. Sisäministerin ja Rajavartiolaitoksen päällikön läsnäolo- ja lausuntooikeudella vahvistettaisiin Rajavartiolaitoksen ja puolustusvoimien yhteistoimintaa sotilaallisessa maanpuolustuksessa ja varmistettaisiin päätöksenteon yhteydessä viranomaisen toiminnan yhteensovittaminen.

26 b §. Opiskelijan muut tehtävät. Pykälän mukaan Rajavartiolaitoksen esikunta voi määrätä riittävän koulutuksen saaneen rajavartijan peruskurssin opiskelijan suorittamaan myös muita tehtäviä kuin koulutukseen liittyviä harjoituksia, jos se on tarpeen Rajavartiolaitoksen toimialaan kuuluvien vakavien erityistilanteiden hoitamiseksi. Opiskelijan suorittaessa tällaista tehtävää häneen sovelletaan, mitä rajavartiolain 35 §:n 2 momentissa säädetään rajavartiomiestä avustavan henkilön valtuuksista.

Pykälässä tarkoitetut tilanteet voivat olla esimerkiksi hybridiuhista johtuvia laajakantoisia tilanteita, jotka työllistävät koko Rajavartiolaitoksen henkilöstöä ja muitakin viranomaisia. Rajavartiolaitoksen toiminnan tueksi on myös saatettu kutsua asevelvollisia rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 30 §:n nojalla. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, että rajavartijan peruskurssin opiskelijalla olisi 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan vastaavat toimivaltuudet kuin asevelvollisella rajavartiolakiin ehdotettavan uuden 34 d §:n mukaan. Tämä olisi tarkoituksenmukaista, jotta rajavartiomiesten ja muiden Rajavartiolaitoksen virkamiesten voimavarat voidaan kohdentaa vaativimpien tehtävien hoitamiseen.

1.5 Poliisilaki

2 luku Yleiset toimivaltuudet

21 §. Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin poliisimiehelle rajavartiolain 30 a §:n mukainen toimivaltuus ohjata ja rajoittaa liikkumista rajanylityspaikalla. Rajavartiolain 30 a §:n mukaan rajanylityspaikan esimiehenä toimivalla rajavartiomiehellä ja vähintään luutnantin arvoisella rajavartiomiehellä on oikeus ohjata matkustajien ja liikennevälineiden henkilökunnan liikkumista rajaliikenteen ja rajatarkastusten sujuvuuden helpottamiseksi osoittamalla tarvittavia kulkureittejä liikennevälineestä tai ulkorajalta rajatarkastuksen toimittamispaikkaan sekä rajoittamalla liikkumista ajallisesti. Poliisin osalta vastaava toimi-

valtuus olisi poliisimiehellä. Säännös on välttämätön poliisille säädettyjen rajatarkastustehtävien vuoksi. Säännöksen sanamuoto vastaisi tullilain (304/2016) 31 §:n sääntelyä.

1.6 Rikoslaki

16 luku Rikoksista viranomaisia vastaan

4 a §. Rajavartiolain uudessa 34 d §:ssä ehdotetaan säädettäväksi asevelvollisten toimivaltuuksista Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Asevelvollisilla olisi rajavartiomiehen pyynnön ja ohjeistuksen mukaisesti oikeus suorittaa eräitä julkisen vallan käyttöä sisältäviä toimenpiteitä, jos se on erityisistä syistä tarpeen. Tällaisia olisivat henkilöllisyyden selvittäminen ja henkilötuntomerkkien ottaminen pakkokeinoja käyttämättä, kulkuneuvon pysäyttäminen ja liikenteen ohjaaminen, turvallisuustarkastuksen suorittaminen, Rajavartiolaitoksen toimenpiteen kohteena olevan henkilön poistumisen estäminen sekä Rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen liittyvän kirjaamistehtävän suorittaminen. Asevelvolliset toimisivat julkisia hallintotehtäviä suorittaessaan virkavastuulla, ja heihin sovellettaisiin viranomaistoimintaa koskevia hallinnon yleislakeja.

Pykälässä säädetään niskoittelusta rajavartiomiestä vastaan. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jonka mukaan mitä pykälässä säädetään rajavartiomiehestä, koskisi myös Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena rajavartiolain 34 d §:n mukaisesti toimivaa asevelvollista. Säännös on välttämätön asevelvollisille säädettävien julkisten hallintotehtävien luonteen vuoksi.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Rajavartiolakiin ehdotettava uusi toimivaltuussäännös miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttumisesta edellyttäisi Rajavartiolaitoksen menetelmistä kulkuneuvon pysäyttämisessä ja voimakeinojen käyttämisessä annetun sisäasiainministeriön asetuksen (656/2005) täydentämistä.

Rajavartiolain 71 §:ään ehdotettavat lisäykset edellyttäisivät tarkennuksia Rajavartiolaitoksen hallitsemaa tilaa ja aluetta koskevista liikkumisrajoituksista ja -kielloista annettuun sisäasiainministeriön asetukseen (1323/2011).

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 80 §:n 1 momentin perusteella yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla.

Esitystä perustuslain kannalta arvioitaessa merkityksellisimpiä ovat lainsäädäntömuutokset, joilla annettaisiin viranomaisille uusia yksilöön kohdistuvia tai yksilön oikeuksia rajoittavia toimivaltuuksia tai laajennettaisiin jo olemassa olevia toimivaltuuksia taikka joilla muuten rajoitettaisiin yksilön oikeuksia tai toimintavapautta. Esitykseen sisältyy useita perusoikeusjärjestelmän kannalta merkityksellisiä lainkohtia, joista osasta ei ole nykyisin lainkaan säännöksiä tai nykyisiä säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi. Samalla on otettava huomioon perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset (PeVM 25/1994 vp).

Toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi

Rajavartiomiehen toimivaltuuksia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ehdotetaan laajennettavaksi. Rajavartiolaitos huolehtisi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä rajanylityspaikkojen lisäksi vastedes myös rajanylityspaikkojen välittömässä läheisyydessä, Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä. Rajavartiomies voisi käyttää yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotilanteessa poliisilain 2 luvun toimivaltuuksia nykyistä laajemmin ja lisäksi poliisilain 5 luvun mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja vaaran torjumiseksi tai Rajavartiolaitoksen toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi. Salaisen tiedonhankintakeinojen käyttöä on arvioitu jäljempänä.

Ehdotetuilla uusilla toimivaltuuksilla puututaan perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 9 §:ssä turvattuun liikkumisvapauteen, 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan ja 15 §:n 1 momentissa turvattuun omaisuuden suojaan. Poliisilain sääntely on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (esim. PeVL 67/2010 vp ja PeVL 19/2005 vp), ja se täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset.

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on lainsäädännössä osoitettu ensisijaisesti poliisin tehtäväksi. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että lähtökohtaisesti poliisille kuuluvien tehtävien ja toimivaltuuksien osoittaminen muulle viranomaiselle on poikkeuksellista ja edellyttää erityisiä perusteita (PeVL 67/2016 vp). Valiokunta on aikaisemmissa lausunnoissaan katsonut, että poliisin käytössä olevien toimivaltuuksien kanssa samojen valtuuksien säätämistä muulle viranomaiselle on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta (esim. PeVL 10/2016 vp, PeVL 49/2014 vp, PeVL 37/2002 vp ja PeVL 2/1996 vp). Rajavartiolaitoksen voimassa olevat yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen toimivaltuudet on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (esim. PeVL 19/2005 vp ja PeVL 9/2009 vp).

Uudenlaisten uhkakuvien luonteeseen kuuluu eräänä keskeisenä piirteenä vaikuttaminen viranomaistoiminnan rajapintoihin. Tämän vuoksi on tärkeää varmistaa, että rajanylityspaikat ja niiden välitön läheisyys, Rajavartiolaitoksen toimitilat ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevat alueet voidaan turvata silloinkin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon ensisijainen johtovastuu säilyisi edelleen poliisilla. Rajavartiolaitoksen tehtävät ja toimivaltuudet olisivat alueellisesti rajattuja ja käytettävissä vain tilanteissa, joissa poliisi on estynyt. Sääntely on siten välttämätöntä ja sillä on hyväksyttävä peruste.

Perustuslakivaliokunta on painottanut toimivaltuuksien ja voimakeinojen käytön osalta muun muassa asianmukaista koulutusta (esim. PeVL 67/2016 vp, PeVL 19/2005 vp, PeVL 11/2005 vp, PeVL 1/1994 vp). Ehdotetut uudet toimivaltuudet ovat vaaran torjumiseksi käytettäviä salaisia tiedonhankintakeinoja lukuun ottamatta jo nykyisin rajavartiomiehen käytettävissä poliisin pyynnöstä tai kiiretilanteessa suoritettavassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon tehtävässä. Rajavartiomiehillä on siten pääosin jo tarvittava koulutus ja käytännön kokemus toimivaltuuksien käyttöön. Salaisen tiedonhankintakeinojen käyttö vaaran torjumiseksi edellyttäisi täydennuskoulutusta, joka voidaan sisällyttää Raja- ja merivartiokoulun voimassa oleviin opetussuunnitelmiin.

Salaiset tiedonhankintakeinot vaaran torjumiseksi

Esityksessä ehdotetaan, että Rajavartiolaitoksella olisi oikeus käyttää poliisilaissa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja Rajavartiolaitoksen huolehtiessa poliisin esteen vuoksi yleisen

järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä, Rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja Rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla taikka poliisin pyynnöstä muualla sekä Rajavartiolaitoksen tukiessa poliisia terrorismintorjunnassa tai muissa erityistilanteissa.

Rajavartiolaitoksella olisi oikeus televalvontaan ja tukiasematietojen hankkimiseen, jos niiden välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Rajavartiolaitoksella olisi oikeus tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun ja tekniseen seurantaan Rajavartiolaitoksen toimenpiteen turvallisesti suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Rajavartiolaitoksella olisi myös oikeus lyhytaikaisesti estää telesoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö, jos se olisi välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi. Toimenpiteellä ei saisi aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Kysymys on perustuslain 9 §:ssä turvattuun liikkumisvapauteen ja 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan liittyvistä toimivaltuuksista. Televalvonnan ja tukiasematietojen hankkimisen toimivaltuudella henkilö pysyttäisiin paikantamaan nopeasti ja selvittämään hänen olinpaikkansa. Kysymys olisi siten matkaviestimien pelkämästä paikantamisesta, eikä esimerkiksi siitä, onko matkaviestimellä otettu yhteys. Teknisellä kuuntelulla, teknisellä katselulla ja teknisellä seurannalla saataisiin yksittäisen tilanteen hoidossa merkityksellistä tietoa. Kaikkien toimivaltuuksien käyttöedellytyksenä olisi välttämättömyys tai välittömän vaaran torjuminen. Toimenpiteiden laajuus ja niiden käyttöedellytykset olisivat samat kuin poliisilla.

Poliisilain toimivaltuudet on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Ehdotuksen mukaisilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla parannettaisiin Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia toimia tehokkaasti vaaran torjumiseksi sekä turvattaisiin Rajavartiolaitoksen virkamiesten työturvallisuus ja Rajavartiolaitoksen toimenpiteiden kohteena olevien henkilöiden turvallisuus. Mainitut seikat huomioon ottaen uusille toimivaltuuksille on katsottava olevan hyväksyttävä syy.

Sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävät

Rajavartiolaitakiin lisättäisiin säännös Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksista sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä. Toimivaltuuksista ei ole aiemmin säädetty nimenomaisesti, vaan niiden on katsottu seuraavan suoraan tehtäväsäännöksestä. Rajavartiolaitoksella olisi Suomen alueen, kansan elinmahdollisuuksien ja valtio johdon toimintavapauden turvaamiseksi sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi oikeus tarvittaessa käyttää sotavarustein tapahtuvaa asevoimaa aseellisen hyökkäyksen tai sitä vastaavan ulkoisen uhan kohdistuessa Suomeen. Voimakeinojen käytön tulisi olla sopusoinnussa Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Ehdotettu sääntely vastaisi puolustusvoimista annetun lain 4 §:n sääntelyä, joka on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 51/2006 vp).

Sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistetun oikeusvaltioperiaatteen kannalta. Sen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lähtökohtana on, että julkisen vallan käytön tulee olla aina palautettavissa eduskunnan säätämässä laissa olevaan toimivaltaperusteeseen (HE 1/1998 vp). Lailla säätämiseen taas kohdistuu yleinen vaatimus lain täsmällisyydestä ja tarkkuudesta. Toimivaltuussääntely on merkityksellistä myös perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien näkökulmasta.

Perustuslakivaliokunta on edellä mainitussa lausunnossaan katsonut puolustusvoimien osalta, että maan puolustamiseksi käytettävää sotilaallista voimaa koskevan toimivaltuuden ottaminen lakiin on valtiosääntöoikeuden näkökulmasta perusteltua. Koska Rajavartiolaitoksen lakisäänteisenä tehtävänä on osallistua sotilaalliseen maanpuolustukseen, myös Rajavartiolaitosta koskevalle toimivaltuussäntelylle on hyväksyttävä peruste. Perustuslakivaliokunta on todennut, että sääntelyn tietynlainen väljyys ja yleispiirteisyys on sotilaallisen maanpuolustuksen erityisen luonteen vuoksi ymmärrettävää eikä muodostu perustuslain kannalta ongelmalliseksi.

Sotavarusteiden tapahtuva voimankäyttö terrorismintorjunnassa

Rajavartiolakiin ehdotetaan sääntelyä, jonka mukaan poliisin oikeus saada Rajavartiolaitoksesta lain 77 a §:n mukaista sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä sisältävää virka-apua terrorististen tekojen yhteydessä laajennettaisiin merialueen lisäksi maa-alueille. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvalla voimakeinolla tarkoitetaan Rajavartiolaitokselle rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi tarkoitettua aseistusta voimakkaampaa, sotavarusteiden tapahtuvaa asevoiman käyttöä.

Sotavarusteiden tapahtuva voimakeinojen käyttö merkitsee osin tuntuvaakin puuttumista perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 15 §:n 1 momentissa tarkoitettuun omaisuuden suojaan sekä 9 §:ssä tarkoitettuun liikkumisvapauteen. Ehdotetulla sääntelyllä on vaikutusta erityisesti seuraaviin Euroopan perusoikeuskirjassa määriteltyihin perusoikeuksiin: ihmisarvo (1 artikla), oikeus elämään (2 artikla), oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen (3 artikla) ja oikeus vapauteen ja turvallisuuteen (6 artikla). Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.

Rajavartiolakiin ehdotettava uusi sääntely noudattaa voimassa olevaa rajavartiolain sekä puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain säännöksiä, jotka on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Säännökset sisältäisivät edellytykset voimakeinojen käytön puolustettavuudesta, sivullisten oikeuksista ja turvallisuudesta sekä voimakeinoista varoittamisesta. Sotavarusteiden tapahtuva asevoiman käytössä olisi kyse tiettyjen rikoslain 34 a luvun terrorististen rikosten estämisestä tai keskeyttämisestä. Edellytyksenä olisi, että voimakeinojen käyttö on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Voimakeinoja saisi käyttää vain sotilasvirassa palveleva rajavartiomies.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että terrorismissa on kysymys yhteiskunnan perustoimintoja, oikeusjärjestystä sekä ihmisten henkeä, terveyttä ja turvallisuutta hyvin vakavasti vaarantavasta rikollisuudesta, jonka estämiselle ja keskeyttämiselle on perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta hyväksyttävät ja hyvin painavat perusteet. Toiminnan poikkeuksellisen vakava luonne on otettava huomioon myös arvioitaessa sitä vastaan käytettävien keinojen oikeasuhtaisuutta. Terrorististen tekojen laatu voi ääritapauksessa puoltaa poikkeuksellisten voimakeinojen käyttämistä (PeVL 9/2014 vp, PeVL 23/2005 vp ja PeVL 10/2005 vp). Sotavarusteiden tapahtuva voimakeinojen käyttö voidaan tämän vuoksi katsoa perustelluksi ja oikeasuhtaiseksi.

Ehdotettu sääntely sisältää säännökset siitä, mitä sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvalla voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan, kuka saa käyttää niitä ja millä edellytyksillä.

Perusoikeuksien rajoituksen olennainen sisältö ilmenee suoraan laista. Sääntely täyttää siten lailla säätämisen ja tarkkarajaisuuden vaatimukset. Ehdotetulla sääntelyllä ei myöskään voida katsoa puuttuvan perusoikeuksien ydinalueeseen.

Suhteellisuusvaatimuksen kannalta on olennaista, että sotavarustein tapahtuva asevoiman käyttö on rajattu tilanteisiin, joissa se on välttämätöntä suuren ihmismäärän hengen tai terveyden suojaamiseksi välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta. Myös pääsääntöisesti valtioneuvostotasolle ulotettu päätöksentekomenettely muodostaa pidäkkeen tällaisten voimakeinojen käyttämiseksi muutoin kuin ääritilanteessa. Ehdotettu sääntely täyttää suhteellisuusvaatimuksen.

Ehdotettujen perusoikeusrajoitusten syyt ovat perusoikeuksien muodostaman kokonaisuuden kannalta hyväksyttävät. Ehdotetulla sääntelyllä suojataan toisia perusoikeuksia, ja sääntelyyn on painava yhteiskunnallinen intressi.

Puolustusvoimien virka-apu Rajavartiolaitokselle

Esityksessä ehdotetaan, että puolustusvoimat voisi antaa Rajavartiolaitokselle myös voimakeinojen käyttöä sisältävää virka-apua. Virka-apua antavalla olisi erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus rajavartiomiehen ohjauksessa käyttää sellaisia tehtävän suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joihin rajavartiomies hänet toimivaltansa nojalla valtuuttaa ja joita tilanne huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina.

Voimakeinojen käytöllä puututaan perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että oikeudesta käyttää voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä tulee olla riittävän täsmälliset säännökset laissa (esim. PeVL 45/2014 vp, PeVL 10/2006 vp, PeVL 70/2002 vp, PeVL 54/2001 vp ja PeVL 28/2001 vp). Ehdotettu sääntely vastaisi puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 6 §:n 2 momentin sääntelyä. Sääntely täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, eikä muodostu ongelmalliseksi perustuslain 7 §:n 1 momentin kannalta.

Asevelvollisten toimivaltuudet

Rajavartiolakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 34 d § asevelvollisten toimivaltuuksista Rajavartiolaitoksen toiminnan tukena. Asevelvollisilla olisi, jos se on erityisistä syistä tarpeen, rajavartiomiehen pyynnön ja ohjeistuksen mukaisesti oikeus selvittää henkilöllisyys ja ottaa henkilötuntemerkit pakkokeinoja käyttämättä sekä rajavartiolain että ulkomaalaislain mukaisesti, pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä, suorittaa turvallisuustarkastus, estää Rajavartiolaitoksen toimenpiteen kohteena olevan henkilön poistuminen sekä suorittaa Rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen liittyvä kirjaamistehtävä. Kyse on perustuslain 124 §:n mukaisista julkisista hallintotehtävistä.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla ja vain, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Perustuslain esitöiden mukaan tarkoituksenmukaisuusarvioinnissa tulee hallinnon tehokkuuden ja muiden hallinnon sisäisiksi luonnehdittavien tarpeiden lisäksi kiinnittää erityistä huomiota yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen tarpeisiin. Myös hallintotehtävän luonne on otettava huomioon (esim. PeVL 5/2014 vp ja PeVL 65/2010 vp). Ehdotettujen rutiiniluonteisten

toimenpiteiden antaminen asevelvollisten tehtäväksi parantaisi rajajoukkojen käytettävyyttä poikkeuksellisissa tilanteissa ja vapauttaisi rajavartiomiehiä vaativien toimivaltuuksien käyttöä edellyttäviin tehtäviin. Tämä olisi välttämätöntä esimerkiksi laajamittaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa, jotka edellyttävät tavallista enemmän toimivaltaisten viranomaisten henkilövoimavaroja. Sääntelyn voidaan katsoa täyttävän tarkoituksenmukaisuusvaatimuksen.

Perustuslain 124 §:n säännös perusoikeuksien, oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten turvaamisesta korostaa julkisia hallintotehtäviä hoitavien henkilöiden koulutuksen ja asiantuntemuksen merkitystä sekä sitä, että näiden henkilöiden julkisen valvonnan on oltava asianmukaista. Lisäksi merkitystä on sääntelyn tarkkuudella ja muulla asianmukaisuudella (esim. PeVL 22/2014 vp, PeVL 10/2006 vp, PeVL 20/2002 vp, PeVL 28/2001 vp ja PeVL 24/2001 vp). Ehdotetun sääntelyn mukaan ennen asevelvollisen määräämistä pykälässä tarkoitettuja toimivaltuuksia edellyttävään tehtävään olisi otettava huomioon hänen asevelvollisuuslain mukaisen palveluksensa ja koulutuksensa kesto sekä muu kokemus. Ehdotetut toimivaltuudet eivät sisällä sellaista itsenäistä päätöksentekoa, johon olisi oltava muutoksenhakuoikeus. Pykälän mukaisia tehtäviä ei ole myöskään katsottava asevelvollisuuslain 78 §:n 1 momentin mukaisiksi vaarallisiksi tehtäviksi, joita asevelvolliset eivät saa suorittaa.

Perustuslakivaliokunta on suhtautunut toimivaltuuksien säätämiseen yksityishenkilöille pidätyvästi silloin, kun sääntelyyn ei ole sisällynyt tapauskohtaisuutta osoittavia tai ajallisia rajoituksia (PeVL 22/2014 vp, PeVL 10/2006 vp, PeVL 20/2002 vp ja PeVL 28/2001 vp). Asevelvollisten toimivaltuudet olisivat ehdotetun sääntelyn mukaan käytettävissä ainoastaan, jos se olisi erityisistä syistä tarpeen. Tarve voisi ilmetä esimerkiksi laajoissa häiriötilanteissa tai Rajavartiolaitoksen sotilaallista valmiutta kohotettaessa. Lisäksi edellytyksenä olisi toimivaltaisen rajavartiomiehen nimenomainen pyyntö ja hänen ohjeistuksensa noudattaminen. Päätöksen toimenpiteen suorittamisesta tekisi aina toimivaltainen virkamies, joten sääntely ei muodostu tältä osin ongelmalliseksi.

Perustuslain 124 §:n mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle. Perustuslain esitöiden ja perustuslakivaliokunnan käytännön perusteella merkittävän julkisen vallan käyttämisenä on pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin (HE 1/1998 vp, PeVL 22/2014 vp, PeVL 55/2005 vp ja PeVL 19/2005 vp). Asevelvollisella olisi oikeus kantaa mukanaan tehtävän suorittamisen kannalta välttämättömiä Rajavartiolaitoksen hyväksymiä voimankäyttövälineitä, joiden käyttämiseen hän on saanut koulutuksen. Voimankäyttövälineisiin voisi kuulua myös henkilökohtainen ampuma-ase. Voimakeinoja saisi kuitenkin käyttää ainoastaan rajavartiomiehen valtuuttamana ja hänen välittömässä ohjauksessaan. Lisäksi sääntely sisältäisi nimenomaisen kiellon henkilötuntomerkkien ottamiseen pakkokeinoja käyttämällä. Sääntely ei siten muodostu perustuslain kannalta ongelmalliseksi.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että henkilöllisyyden selvittämiseen ja biometrinen tunnistamisen ottaminen voidaan antaa tietyin edellytyksin muulle kuin viranomaiselle (PeVL 62/2014 vp). Asevelvollisille ehdotettavaan oikeuteen selvittää henkilöllisyys ja ottaa henkilötuntomerkit voi kuulua arkaluonteisiin tietoihin rinnastuvien biometrinen tunnistamisen käsitteilyä. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että tällaisten tietojen suojaaminen oikeudettomalta käytöltä on perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattujen yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta erityisen tärkeää (esim. PeVL 62/2014 vp sekä PeVL 55/2010 vp ja siinä mainitut lausunnot). Tietojen käsittelyn suojaaminen toteutuisi asevelvollisille annettavalla koulutuksella sekä toimivaltaisen rajavartiomiehen ohjauksella ja valvonnalla.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että toimivaltaisen viranomaisen apuna suoritettavia teknis- ja rutiiniluontoisia tehtäviä, joihin ei sisälly itsenäistä harkinta- tai päätösvaltaa, ei ole pidettävä merkittävänä julkisen vallan käyttämisenä (esim. PeVL 62/2014). Henkilöllisyyden selvittämisen ja henkilötuntemerkkien ottamisen lisäksi myös kulkuneuvon pysäyttäminen ja liikenteen ohjaaminen sekä turvallisuustarkastuksen suorittaminen ja rikostorjuntaan liittyvän kirjaamistehtävän suorittaminen ovat tällaisia tehtäviä, joten ehdotettu sääntely ei ole perustuslain kannalta ongelmallinen.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattua yksityiselämän suojan kannalta tärkeänä, että yksityisellä toimijalla ei ole avustavia tehtäviä suorittaessaan pääsyä viranomaisen henkilörekistereihin ja että tästä on laissa nimenomainen säännös (PeVL 22/2014 vp). Ehdotetun pykälän mukaan asevelvollisella ei olisi tehtäviä suorittaessaan oikeutta saada tietoja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa tarkoitettua Rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä eikä muista viranomaistarkoituksia varten perustetuista rekistereistä tai tietojärjestelmistä.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt olennaisena seikkana sitä, että yksityisen suorittama julkinen hallintotehtävä tapahtuu viranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa. Tältä osin ei kuitenkaan välttämättä edellytetä viranomaisen välitöntä läsnäoloa, vaan tosiasiallista valvontamahdollisuutta (esim. PeVL 22/2014 vp). Asevelvollisen toimivaltuuksien itsenäinen käyttö edellyttäisi etukäteistä ohjeistusta sekä jatkuvaa viestiyhteyttä toimivaltaiseen rajavartiomieheen. Rajavartiomies voisi tarvittaessa antaa lisäohjausta tehtävien suorittamiseksi tai saapua itse paikalle, joten sääntely ei muodostu perustuslain kannalta ongelmalliseksi.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että hallinnon yleislakeja, kuten hallintolakia, julkisuuslakia ja kielilakia, sovelletaan niiden sisältämien soveltamisalaa, viranomaisten määritelmää tai yksityisen kielellistä palveluvelvollisuutta koskevien säännösten nojalla myös yksityisiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä, eikä niihin ole välttämätöntä viitata (esim. PeVL 23/2013 vp, PeVL 15/2012 vp, PeVL 13/2010 vp ja PeVL 42/2005 vp). Pykälässä säädettäisiin kuitenkin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) täydentävästi, että tukitehtävissä toimivan asevelvollisen vaitiolo- ja viestiyhteyden ja -oikeuden sovelletaan vastaavia säännöksiä kuin Rajavartiolaitoksen virkamieheen ja Raja- ja merivartiokoulun opiskelijaan. Vakiintuneen käytännön mukaisesti pykälässä olisi myös viittaus asevelvollisen vahingonkorvausvastuuseen sovellettaviin säännöksiin.

Tekninen valvonta ja sisärajaliikenteen matkustajätietojen käsittely

Henkilötietojen käsittelyä ja henkilörekistereitä koskevilla säännöksillä puututaan perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan. Lainkohdan mukaan henkilötietojen käsittelystä säädetään tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että henkilötietojen suojan kannalta tärkeitä sääntelykohteita rekisteröinnin osalta ovat ainakin sen tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö, tietojen sallitut käyttötarkoitukset mukaan luetettuna tietojen luovutettavuus, tietojen säilytysaika ja rekisteröidyn oikeusturva. Sääntelyn lain tasolla tulee olla kattavaa ja yksityiskohtaista (esim. PeVL 11/2008 vp, PeVL 27/2006 vp, PeVL 35/2004 vp ja PeVL 14/2002 vp). Lailla säätämisen vaatimus ulottuu myös mahdollisuuteen luovuttaa henkilötietoja teknisen käyttöyhteyden avulla (esim. PeVL 51/2002 vp ja PeVL 12/2002 vp).

Rajavartiolain 29 §:ssä säädettyä Rajavartiolaitoksen teknisen valvonnan toimivaltuutta merialueilla ehdotetaan selkeytettäväksi. Ehdotettu sääntely ei laajenna teknisen valvonnan käyttötarkoitusta tai sen alueellista kohdentumista. Teknistä valvontaa ei vastedeskään saisi kohdistaa kotirauhan piiriin kuuluvaan alueeseen.

Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 19 §:n 1 momenttiin ehdotetaan Rajavartiolaitokselle oikeutta saada Rajavartiolaitoksen tutkittavien rikosten estämiseksi, selvittämiseksi ja syytteen saattamiseksi sekä rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi myös sisärajaliikenteen matkustajatietoja. Voimassa olevan säännöksen mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus saada ulkorajaliikenteen matkustajatiedot vastaavia tarkoituksia varten. Tiedot on oikeus saada myös teknisen käyttöyhteyden avulla siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan. Sääntely on merkityksellinen perustuslain 10 §:n 1 momentin kannalta.

Viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta arvioidessaan valio-kunta on kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedon-saantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen saamisen välttämättömyy-teen (PeVL 28/2014 vp ja PeVL 19/2012 vp).

Voimassa olevan sääntelyn mukaan poliisilla ja Tullilla on oikeus saada sisärajaliikenteen matkustajatietoja. Rajavartiolaitokselle toimitettavien tietojen sisältö ei poikkeaisi olennaisesti poliisille ja Tullille toimitettavista tiedoista. Tietojen käsittelyyn sovellettaisiin vastaavia säännöksiä kuin ulkorajaliikenteen matkustajatietojen käsittelyyn. Sisärajaliikenteen matkusta-jatiedoista ei muodostettaisi erillistä rekisteriä, vaan tiedot poistettaisiin heti, kun olisi selvää, ettei niitä tarvita vireillä olevassa asiassa. Sääntelyn voidaan katsoa täyttävän perustuslakiva-liokunnan käytännössä asetetut henkilötietojen käsittelyn edellytykset.

Miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttuminen

Rajavartiolaikiin ehdotettava säännös miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttumisesta on merkityksellinen 15 §:n 1 momentissa säädetyn omaisuudensuojan kannalta. Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään todennut, että omistajan oikeuksia voidaan rajoittaa lailla, joka täyttää perusoikeutta rajoittavalle laille asetetut yleiset edellytykset.

Rajavartiomiehellä olisi oikeus kohdistaa voimakeinoja ja teknisiä toimenpiteitä miehittämät-tömään ilma-aluksen tai lennokin käytön kokonaisjärjestelmään, jos se on välttämätöntä raja-turvallisuuden ylläpitämiseksi, turvaamistehtävän tai meripelastustehtävän suorittamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Toimivaltuudet mahdol-listaisivat muun muassa miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin toiminnan estämisen tai tarvittaessa pudottamisen, jos miehittämätön ilma-alus tai lennokki ei noudata sille annettuja käskyjä. Sääntelylle on siten painava yhteiskunnallinen tarve. Voimakeinojen ja teknisten toi-menpiteiden puolustettavuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin toiminnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Voimakeino-ja ja teknisiä toimenpiteitä saisi käyttää vain siinä määrin kuin se on välttämättä tarpeen. Säännökset täydentäisivät ilmailulain sääntelyä sekä rajavartiomiehen voimankäyttöä koske-vaa rajavartiolain sääntelyä.

Rajaturvallisuuden ylläpitäminen, henkilöiden tai erityisen materiaalikuljetuksen turvaamis-tehtävät, ihmishenkien pelastamiseksi suoritettavat meripelastustehtävät sekä Rajavartiolaitok-sen erittäin tärkeän toiminnan suojaaminen ovat perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttä-viä perusteita rajoittaa omaisuuden suojaa. Toimenpiteet ovat myös oikeassa suhteessa niiden kohteena olevan omaisuuden arvoon. Rajavartiolaitoksen mahdollinen vahingonkorvausvastuu aiheuttomasta toimenpiteestä määräytyy joko vahingonkorvauslain tai rajavartiolain 80 ja 80 a–80 d §:n mukaisesti. Sääntely täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, eikä muodostu ongelmalliseksi perustuslain 15 §:n 1 momentin kannalta.

Rajavartiolaikoksella olisi oikeus käsitellä miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kauko-ohjaukseen liittyvää radioviestintää ja sen välitystietoja. Toimivaltuus olisi tarpeen erityisesti miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin kauko-ohjauspaikan selvittämiseksi. Ehdotus on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän suojan kannalta. Ehdotuksella on liityntä myös perustuslain 9 §:n 1 momentissa turvattuun liikkumisvapauteen.

Perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen muun muassa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Sääntelyn lähtökohtana on yksilön oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten ja ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista siihen. Perustuslakivaliokunta on pitänyt perustuslain 10 §:n kannalta merkityksellisenä esimerkiksi sääntelyä viranomaisen oikeudesta saada tietoja henkilön sijainnista tai hänellä olevan matkaviestimen paikkatiedosta (esim. PeVL 53/2005 vp, PeVL 11/2005 vp, PeVL 9/2004 vp, PeVL 36/2002 vp ja PeVL 24/2001 vp). Henkilöllä olevan matkaviestimen sijainnin paikantaminen on katsottu merkitykselliseksi myös liikkumisvapauden kannalta (esim. PeVL 11/2005 vp, PeVL 9/2004 vp ja PeVL 36/2002 vp).

Miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin ja sen kauko-ohjauslaitteen välisessä radioviestinnässä ei lähtökohtaisesti ole luonnolliseen henkilöön yhdistettävissä olevia välitystietoja. Kyse ei ole myöskään matkaviestimen sijainnin paikantamisesta. Pelkän radioviestinnän avulla ei pystytä selvittämään kauko-ohjauslaitteen omistajaa tai sen käyttäjää, vaan se edellyttää muita aistinvaraisia tai teknisiä toimenpiteitä. Henkilöllisyyden selvittäminen yhdistelemällä radioviestinnän tietoja ja muita toimenpiteitä ei myöskään ole aukotonta. Sääntelyä ei siten ole katsottava ongelmalliseksi luottamuksellisen viestin suojan tai liikkumisvapauden kannalta.

Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttäminen tai rajoittaminen

Rajavartiolaikiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 38 b § vesiliikenteen tilapäisestä keskeyttämisestä tai rajoittamisesta. Sääntely on merkityksellinen perustuslain 9 §:n 1 momentissa säädetyn liikkumisvapauden sekä 18 §:n 1 momentissa säädetyn elinkeinovapauden kannalta. Perustuslakivaliokunta on arvioinut vastaavan tyyppisiä rajoituksia esimerkiksi aluevalvonnan ja ilmailun sääntelyn yhteydessä (PeVL 32/2009 vp, PeVL 42/2008 vp ja PeVL 21/2000 vp). Keskeisenä on pidetty muun muassa rajoitusten perustetta, kestoja sekä alueellista ja sisällöllistä tarkkarajaisuutta. Oikeasuhtaisuuden kannalta on lisäksi merkityksellistä, että liikkumisvapauden rajoitus peruutetaan heti, kun se ei ole enää välttämätön (PeVL 62/2010 vp).

Ehdotetun säännöksen mukaan sisäministeriö voisi kieltää vesiliikenteen tai rajoittaa sitä rajoitetulla Suomen aluevesien osalla ja Saimaan kanavalla, jos se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Rajaturvallisuutta välittömästi vaarantavassa kiireellisessä tilanteessa päätöksen voisi tehdä myös sen alueellisen rajavartioviranomaisen päällikkö, jonka toimialueita asia pääosin koskee, kuultuaan muita alueellisia rajavartioviranomaisia, joiden toimialueita asia koskee. Rajaturvallisuuden ylläpitäminen on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä syy rajoittaa liikkumisvapautta. Alue, jolla vesiliikenne määrättäisiin keskeytettäväksi tai rajoitettavaksi, olisi tarkkaan rajattu. Suhteellisuusvaatimuksen mukaisesti liikkumisrajoitus rajattaisiin konkreettisessa tilanteessa koskemaan vain niitä alueita, joilla liikkumista olisi välttämättä rajoitettava laissa säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi. Välttämättömyysarviointi olisi tehtävä tilanne- ja aluekohtaisesti siten, ettei liikkumisrajoituksia saatettaisi voimaan tarpeettomasti.

Vesiliikennettä voitaisiin sen keskeyttämisen sijaan rajoittaa ajallisesti tai liikennetyypin mukaan. Tällöin voitaisiin ottaa huomioon esimerkiksi se, ettei perustuslain 18 §:n 1 momentin

mukaista oikeutta työhön ja elinkeinovapautta rajoiteta tarpeettomasti. Suhteellisuusvaatimus on otettu ehdotuksessa huomioon myös siten, että määräys vesiliikenteen keskeyttämisestä tai rajoittamisesta voitaisiin antaa vain lyhyeksi, enintään seitsemän vuorokauden ajaksi kerrallaan. Sääntely täyttää perusoikeuksien rajoituksille asetettavat täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen sekä hyväksyttävyyteen ja oikeasuhtaisuuteen liittyvät vaatimukset, eikä sääntely siten muodostu perustuslain 9 §:n 1 momentissa turvatu liikumisvapauden tai 18 §:n 1 momentissa turvatu elinkeinovapauden kannalta ongelmalliseksi.

Vieraan valtion aluksilla on oikeus viattomaan kauttakulkuun aluemerellä. Yhdistyneiden kansakuntien merioikeusyleissopimuksen (SopS 50/1996) 25 artiklan mukaan rantavaltio voi kuitenkin tilapäisesti keskeyttää viattoman kauttakulun joissakin aluemerensä osissa, jos keskeyttäminen on olennaisen tärkeää valtion turvallisuuden suojelemiseksi. Merioikeusyleissopimus ei määrittele täsmällisemmin keskeyttämisen enimmäispituutta. Säännöksessä ehdotetun vesiliikenteen tilapäisen keskeyttämisen perusteen sekä keskeyttämistä koskevan seitsemän vuorokauden enimmäisajan voidaan katsoa olevan sopusoinnussa myös merioikeusyleissopimuksen vaatimusten kanssa.

Kiinteistöjen käyttöoikeus

Perustuslain 15 §:n 1 momentin mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään todennut, että omistajan oikeuksia voidaan rajoittaa lailla, joka täyttää perusoikeutta rajoittavalle laille asetetut yleiset edellytykset. Perustuslakivaliokunta on pitänyt sääntelyn oikeasuhtaisuuden näkökulmasta lisäksi merkityksellisenä sitä, että yksityiselle aiheutuva vahinko korvataan (PeVL 51/2006 vp).

Rajavartiolain 39 §:n 3 momentin mukaista Rajavartiolaitoksen oikeutta käyttää tilapäisesti muita kuin pysyvässä käytössä olevia kiinteistöjä laajennettaisiin sotilaallisen harjoitustoiminnan ja puolustusvalmiuden kohottamisen ohella tilanteisiin, joissa se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Sääntelylle on painava yhteiskunnallinen tarve, koska Rajavartiolaitos tehostaa toimintaansa myös rajaturvallisuusuhkia vastaan, eikä silloin ole välttämättä vielä kyse puolustusvalmiuden kohottamisesta. Rajaturvallisuuden ylläpitäminen on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste rajoittaa omaisuuden suojaa.

Kiinteistöjen tilapäiseen käyttöön sovelletaan puolustusvoimista annetun lain 14 §:ää, joka on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Oikeus puuttua omaisuuden suojaan olisi rajattu välttämättömiin tilanteisiin. Kiinteistöjen tilapäinen käyttöoikeus ei ulotu lainkaan asuinrakennuksiin, piha- ja puutarha-alueisiin, korjaamattomiin viljelysmaihin tai maa- ja metsätaloudellisiin koekenttiin. Sääntely sisältää myös kiellon tarpeettoman haitan tai vahingon aiheuttamisesta sekä säännöksen kiinteistön omistajan tai haltijan oikeudesta saada korvaus kiinteistön käyttämisestä aiheutuneesta vahingosta. Ehdotettu sääntely ei näin ollen muodostu perustuslain 15 §:n kannalta ongelmalliseksi.

Rajavyöhykelupien peruuttaminen ja rajavyöhykeilmoitus

Perustuslain 9 §:n 1 momentissa säädetään Suomen kansalaisen ja maassa laillisesti oleskelevan ulkomaalaisen vapaudesta liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Rajavartiolain 54 §:n uuden 4 momentin mukaan Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä rajavyöhykelupa voitaisiin peruuttaa määräaikaista enintään kuukaudeksi kerrallaan, jos luvan peruuttaminen on välttämätöntä rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Sääntely on merkityksellinen perustuslain 9 §:n 1 momentissa säädetyn liikumisvapauden kannalta.

Rajajärjestyksen ja rajaturvallisuuden ylläpitäminen on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä syy rajoittaa liikkumisvapautta. Liikkumisvapauden rajoittaminen olisi mahdollista ainoastaan poikkeuksellisissa olosuhteissa ja määräaikaaisesti. Sääntely ei koskisi rajavyöhykkeellä asuvaa tai siellä asuinrakennusta taikka kiinteistöä hallitsevaa ja hänen läheistensä eikä rajavyöhykkeellä työskentelevää tai siellä ammattia, elinkeinoa taikka liikettä harjoittavaa. Sääntely ei siten ole merkityksellinen perustuslain 15 §:n 1 momentissa säädetyn omaisuuden-suojan tai 18 §:ssä säädetyn elinkeinovapauden kannalta. Rajavyöhykeluvan peruuttamista koskevaan päätökseen saa hakea muutosta rajavartiolain 60 §:n mukaisesti valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Sääntely täyttää perusoikeuksien rajoituksille asetettavat täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen sekä hyväksyttävyyteen ja oikeasuhtaisuuteen liittyvät vaatimukset, eikä sääntely siten muodostu perustuslain 9 §:n 1 momentissa turvatuksi liikkumisvapauden kannalta ongelmalliseksi.

Liikkumisrajoitukset

Rajavartiolain 71 §:ään lisättäisiin vähintään kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoiselle rajavartiomiehelle oikeus määrätä tilapäinen liikkumisrajoitus tai -kielto kiinteistölle, jonka Rajavartiolaitos on ottanut tilapäisesti käyttöönsä lain 39 §:n 3 momentin perusteella. Rajoituksen tai kiellon edellytyksenä olisi, että se on välttämätön henkilöiden vaaroilta suojaamiseksi tai Rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi.

Liikkumisrajoitus ja -kielto rajoittavat perustuslain 9 §:n 1 momentissa suojattua liikkumisvapautta. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin katsonut (PeVL 51/2006 vp), että vastaavantyyppiselle sääntelylle on ollut perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät, maanpuolustukseen ja sivullisten turvallisuuteen liittyvät perusteet. Oikeasuhtaisuuden kannalta on lisäksi merkityksellistä, että liikkumisvapauden rajoitus peruutetaan heti, kun se ei ole enää välttämätön (PeVL 62/2010 vp). Sääntely täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset eikä muodostu ongelmalliseksi perustuslain 9 §:n 1 momentin kannalta.

Liikenteenharjoittajan velvollisuudet sisärajaliikenteessä

Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 19, 20 ja 20 a §:ään ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan matkustajatietojen toimittamisvelvollisuutta sovelletaan myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännöstön ja rajavartiolain mukaisesti. Lisäksi ulkomaalaislakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 184 a §, joka ulottaisi vastaavissa tapauksissa lain 11 luvun mukaiset liikenteenharjoittajan velvollisuudet myös sisärajaliikenteeseen. Sääntelyllä on merkitystä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatuksi yksityisyyden suojan sekä 18 §:n 1 momentissa säädetyn elinkeinovapauden kannalta.

Matkustaja- ja miehistötietojen toimittaminen rajatarkastusviranomaisille sisärajaliikenteessä merkitsisi laajennusta yksityisyyden suojan piiriin kuuluvien henkilötietojen käsittelyssä. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että henkilötietojen suojan kannalta tärkeitä sääntelykohteita rekisteröinnin osalta ovat ainakin sen tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö, tietojen sallitut käyttötarkoitukset mukaan luetettuna tietojen luovutettavuus, tietojen säilytysaika ja rekisteröidyn oikeusturva. Sääntelyn lain tasolla tulee olla kattavaa ja yksityiskohtaista Lailla säätämisen vaatimus ulottuu myös mahdollisuuden luovuttaa henkilötietoja teknisen käytöyhteyden avulla. Sisärajaliikenteen matkustajatietojen toimittamisvelvollisuus olisi sidottu tilanteeseen, jossa sisärajavalvonta on palautettu. Tiedot ovat välttämättömiä rajavalvonnan tavoitteiden toteuttamiseksi. Tietojen käsittelyssä noudatettaisiin vastaavia säännöksiä kuin

ulkorajaliikenteen henkilötietojen käsittelyssä, joten sääntelyn voidaan katsoa täyttävän edellä mainitut vaatimukset.

Liikenteenharjoittajilla olisi sisärajavälvonnan palauttamistilanteessa seuraamusmaksun uhalla velvollisuus tarkastaa matkustajien maahantuloon oikeuttavat asiakirjat, kuljettaa takaisin henkilö, jonka maahanpääsy on evätty sekä toimittaa edellä mainitut matkustajatiedot rajatarkastusviranomaiselle. Velvoite on perusteltu painavan yhteiskunnallisen intressin vuoksi, eikä se rajoita olennaisesti perustuslain 18 §:n 1 momenttiin perustuvaa elinkeinovapautta. Sääntely on myös täsmällistä ja tarkkarajaista.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että lainvastaisesta teosta määrättävä maksu on rangaistusluonteinen taloudellinen seuraamus. Valiokunta on asiallisesti rinnastanut sen rikosoikeudelliseen seuraamukseen (PeVL 57/2010 vp, PeVL 55/2005 vp, PeVL 32/2005 vp ja PeVL 4/2001 vp). Hallinnollisen seuraamuksen yleisistä perusteista on säädettävä perustuslain 2 §:n 3 momentin edellyttämällä tavalla lailla, koska sen määrittämiseen sisältyy julkisen vallan käyttöä. Laissa on täsmällisesti ja selkeästi määriteltävä seuraamuksen ja sen suuruuden perusteet ja oikeusturva (PeVL 55/2005 vp ja PeVL 32/2005 vp).

Ehdotettua seuraamusmaksua koskisivat ulkomaalaislain säännökset seuraamusmaksun maksuvelvollisuudesta, sen määrästä ja muutoksenhausta maksua koskevaan päätökseen. Ulkomaalaislain mukaan seuraamusmaksun perimisen edellytyksenä on maksun määrittämisen lainvoimaisuus. Teot, joiden johdosta maksu määrättäisiin, on kuvattu täsmällisesti henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa ja ulkomaalaislaissa.

Ehdotettu sääntely estäisi käytännössä matkustusasiakirjattomien turvapaikanhakijoiden pääsyn liikennevälineiden kyytiin. Se ei kuitenkaan estäisi turvapaikan hakemista Suomesta kokonaan. Oikeudesta kansainväliseen suojeluun säädetään muun muassa YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa, YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskevassa vuoden 1951 yleissopimuksessa (SopS 77/1968), YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (SopS 60/1991) ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa. Kansainväliset sopimukset tai EULainsäädäntö eivät kuitenkaan sisällä määräyksiä turvapaikkareiteistä. Valtioilla on oikeus ohjata maahantulovirtaa tietyille rajanylityspaikoille ilman, että sillä loukataan oikeutta kansainvälisen suojelun saamiseen.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotukset voidaan säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska esitys kuitenkin sisältää useita perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellisiä asioita, hallitus pitää perusteltuna, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rajavartiolain (578/2005) 20, 21, 29, 32, 33 ja 38 §, 39 §:n 3 momentti, 57 ja 71 §, 77 a §:n otsikko ja 1 ja 2 momentti ja 79 §, sellaisina kuin niistä ovat 20 § osaksi laissa 478/2010, 21, 29, 32 ja 38 § laissa 749/2014, 33 § ja 77 a §:n otsikko ja 1 ja 2 momentti laissa [HE 107/2016 vp], 39 §:n 3 momentti laissa 554/2007, 71 § osaksi laissa 749/2014 ja 79 § osaksi laissa 516/2013, sekä *lisätään* lakiin uusi 33 a, 34 c, 34 d, 38 a ja 38 b §, 54 §:ään uusi 4 momentti ja lakiin uusi 79 b § seuraavasti:

20 §

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen

Rajavartiolaitos valvoo kuljettajien ajokuntoisuutta ja ajoneuvojen liikennekelpoisuutta sekä tieliikennelain (267/1981) säännösten noudattamista rajanylityspaikalla. Rajavartiolaitos huolehtii yleisen järjestyksen ja turvallisuuden muustakin ylläpitämisestä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä, rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä.

Vaarallisten esineiden ja toisen vahingoittamiseen soveltuvien esineiden ja aineiden hallusapitoa sekä päihdyttävien aineiden nauttimista koskevien säännösten noudattamisen valvomista säädetään järjestyslaissa (612/2003).

21 §

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen poliisin toimenpiteet

Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia poliisin toimenpiteitä, joita poliisi ei voi viivymättä suorittaa.

Rajavartiomies voi kohtaamassaan asiassa suorittaa 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää terveydelle tai omaisuudelle vaaraa aiheuttamatta. Toimenpiteestä on viivymättä ilmoitettava poliisille. Toimenpiteestä on poliisimiehen pyynnöstä luovuttava tai jo aloitettu toimenpide on keskeytettävä.

Rajavartiomies voi ennalta suunnitellussa, tarkoituksenmukaisena pidettävässä rajavartiomiehen ja poliisimiehen yhteispartioinnissa partiointialueella suorittaa välttämättömiä poliisin toimenpiteitä poliisin johdolla tapahtuvassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tehtävässä.

Rajavalvontaan liittyvä tekninen valvonta

Rajavartiolaitoksella on rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus rajan läheisyydessä, Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä sekä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä kohdistaa teknistä valvontaa muualle kuin rikoslain (39/1889) 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan piiriin kuuluvaan alueeseen. Teknistä valvontaa ei kuitenkaan saa kohdistaa käymälään, pukeutumistilaan tai muuhun vastaavaan paikkaan taikka henkilöstötiloihin tai työntekijöiden henkilökohtaiseen käyttöön osoitettuihin työhuoneisiin. Teknisellä valvonnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa kulkuneuvoihin, kulkuneuvon kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista.

Rajanylityspaikalla ja rajavyöhykkeen ulkopuolella tapahtuvasta teknisestä valvonnasta on merialueita lukuun ottamatta ilmoitettava sopivalla merkillä.

Rajavartiolaitos saa asettaa teknistä laitteistoa 1 momentissa tarkoitettua teknistä valvontaa varten rajavyöhykkeellä sekä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä ilman maa- tai vesialueen omistajan tai haltijan lupaa. Rajavyöhykkeen ulkopuolella teknistä laitteistoa voidaan ilman maa- tai vesialueen omistajan tai haltijan lupaa asettaa vain tilapäisesti, enintään 3 kuukauden ajanjaksoksi. Teknisen laitteiston asettamisesta aiheutuvasta vahingosta ja haitasta suoritetaan maa- tai vesialueen omistajalle tai haltijalle käyvän hinnan mukainen korvaus.

Teknisen valvonnan tietojen tallettamisesta henkilörekisteriin ja tietojen käytöstä säädetään henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Suomen alueellisen koskemattomuuden valvonnassa ja turvaamisessa suoritettavasta teknisestä valvonnasta säädetään aluevalvontalaissa (577/2000) ja rajavartiolaitoksen tutkittavan rikoksen estämiseksi tai vaaran torjumiseksi käytettävästä teknisestä valvonnasta rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen

Rajavartiomiehen oikeudesta toimenpiteisiin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä, rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla sovelletaan, mitä poliisilain 2 luvun 2 ja 5–7 §:ssä, 8 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 9, 10 ja 16 §:ssä sekä 5 luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa ja 21 §:n 4 momentissa säädetään.

Mitä poliisilain 2 luvun 6 §:n 3 momentissa säädetään päällystään kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen. Poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa ja 21 §:n 4 momentissa tarkoitettujen toimivaltuuksien käyttämisestä päättää rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentissa tarkoitettujen toimivaltuuksien käyttämisestä päättää rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö on ratkaissut televalvontaa koskevan asian. Asia on saatettava mainitun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

33 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet poliisitehtävissä

Rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä, 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi, Prüm- ja Atlas -yhteistyössä sekä merenkulun turvatoimilaisissa tarkoitettuun rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä poliisi-lain 2 ja 3 luvussa sekä 5 luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa ja 21 §:n 4 momentissa tarkoitettuihin toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Mitä poliisilain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa, 6 §:n 3 momentissa ja 8 §:n 2 momentissa säädetään päällystöön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen. Poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa ja 21 §:n 4 momentissa tarkoitettuihin toimivaltuuden käyttämisestä 1 momentissa tarkoitettu tilanteessa päättää rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentissa tarkoitettuihin toimivaltuuden käyttämisestä päättää rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö on ratkaissut televalvontaa koskevan asian. Asia on saatettava mainitun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

33 a §

Salaista tiedonhankintaa koskeva menettely

Rajavartiomiehen käyttäessä 32 ja 33 §:ssä tarkoitettuun tilanteeseen poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 tai 4 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa tai 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa sovelletaan lisäksi soveltuvin osin, mitä poliisilain 5 luvun 2, 26, 50–56 ja 58–62 §:ssä säädetään. Mitä poliisilain 5 luvun 2, 26, 50–56 ja 58–62 §:ssä säädetään pidättämiseen oikeutetusta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen.

Salaisen tiedonhankinnan valvontaan sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 61 §:ssä säädetään.

34 c §

Toimivaltuudet sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä

Rajavartiolaitoksella on sellaisessa 25 §:ssä tarkoitettuun sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä, jonka puolustusvoimat rajavartiolaitokselle antaa, Suomen alueen, kansan elinmahdollisuuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaamiseksi sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi oikeus tarvittaessa käyttää muualla laissa säädetyn lisäksi virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa sotavarusteiden tapahtuvaa asevoimaa aseellisen hyökkäyksen tai sitä vastaavan ulkoisen uhan kohdistuessa Suomeen. Sotavarusteiden tapahtuvan asevoiman käytön tulee olla sopusoinnussa Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa.

34 d §

Asevelvollisen toimivaltuudet rajavartiolaitoksen toiminnan tukena

Asevelvollisella ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995) tarkoitettuun asepalvelukseen otetulla (*asevelvollinen*) on rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 30 §:n mukaisesti rajavartiolaitoksen toiminnan tukena toimiessaan, jos se on erityisistä syistä tarpeen, toimivaltaisen rajavartiomiehen pyynnön ja ohjeistuksen mukaisesti oikeus:

- 1) selvittää henkilöllisyys ja ottaa henkilötuntemerkit pakkokeinoja käyttämättä siten kuin 36 §:n 1 ja 2 momentissa ja ulkomaalaislain (301/2004) 131 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään;
- 2) pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä siten kuin 38 §:ssä säädetään;
- 3) suorittaa 65 ja 65 a §:ssä tarkoitettu turvallisuustarkastus;
- 4) estää rajavartiolaitoksen toimenpiteen kohteena olevan henkilön poistuminen;
- 5) suorittaa rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen liittyvä kirjaamistehtävä.

Ennen asevelvollisen määräämistä 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia edellyttävään tehtävään on otettava huomioon hänen asevelvollisuuslain (1438/2007) mukaisen palveluksensa ja koulutuksensa kesto sekä muu kokemus. Asevelvollisella ei ole 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia käyttäessään oikeutta saada tietoja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa tarkoitetuista rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä eikä muista viranomaistarkoituksia varten perustetuista rekistereistä tai tietojärjestelmistä.

Asevelvollisella on oikeus kantaa mukanaan 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia edellyttävän tehtävän suorittamisen kannalta välttämättömiä rajavartiolaitoksen hyväksymiä voimankäyttövälineitä, joiden käyttämiseen hän on saanut koulutuksen. Asevelvollisen oikeudesta välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen rajavartiomiehen ohjauksessa säädetään 35 §:n 2 momentissa ja oikeudesta hätävarjeluun rikoslain 4 luvun 4 §:ssä. Sotilaan ja sotilasesimiehen oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen säädetään puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 23 §:ssä. Oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen aluevalvontatehtävässä säädetään aluevalvontalaissa.

Asevelvollisen vaitiolovelvollisuuteen ja -oikeuteen 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia edellyttävässä tehtävässä sovelletaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 17 ja 17 a–17 d §:ää. Vahingonkorvausvastuusta säädetään 80 ja 80 a–80 d §:ssä sekä vahingonkorvauslaissa (412/1974).

38 §

Kulkuneuvon pysäyttäminen ja liikenteen ohjaaminen

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, rajavartiomiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi ja siirrettäväksi tai siirtää kulkuneuvo sekä ohjata liikennettä, jos se on tarpeen rajavalvonnan, poliisitehtävän, ulkomaalaisvalvonnan tai turvaamistehtävän suorittamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä sekä rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla, liikenneonnettomuuden vuoksi taikka rajavartiolaitoksen toimialallaan suorittaman kulkuneuvon käyttöön liittyvän valvonnan tai metsästyksenvalvonnan suorittamiseksi tai rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

38 a §

Miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttuminen

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, rajavartiomiehellä on oikeus puuttua ilmailulain (864/2014) 2 §:n 1 momentin 22 kohdassa tarkoitetun miehittämättömän ilma-aluksen ja 21

kohdassa tarkoitetun lennokin kulkuun, jos se on välttämätöntä rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi, turvaamistehtävän tai meripelastustehtävän suorittamiseksi taikka rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi.

Rajavartiomiehellä on oikeus kohdistaa 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön kokonaisjärjestelmään sellaisia tarpeellisia voimakeinoja ja teknisiä toimenpiteitä, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen ja toimenpiteiden puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin toiminnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinojen tai teknisten toimenpiteiden käyttäminen on välttämätöntä, on niitä käytettävä vain siinä määrin ja siihen saakka, kun 1 momentissa tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi välttämättä on tarpeen.

Miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön kokonaisjärjestelmällä tarkoitetaan tässä pykälässä miehittämätöntä ilma-alusta ja lennokkia, niiden kauko-ohjauslaitteita ja ohjaus- ja seurantayhteyksiä sekä muita miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön edellyttämän järjestelmän osia.

Rajavartiolaitoksella on 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa oikeus käsitellä miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kauko-ohjaukseen liittyvää radioviestintää ja sen välitystietoja.

38 b §

Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttäminen ja rajoittaminen

Sisäministeriö voi enintään seitsemäksi vuorokaudeksi kerrallaan kieltää vesiliikenteen tai rajoittaa sitä rajoitetulla Suomen aluevesien osalla ja Saimaan kanavalla, jos se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Rajaturvallisuutta välittömästi vaarantavassa kiireellisessä tilanteessa päätöksen voi tehdä sen alueellisen rajavartioviranomaisen päällikkö, jonka toimialuetta asia pääosin koskee, kuultuaan muita alueellisia rajavartioviranomaisia, joiden toimialuetta asia koskee. Alueellisen rajavartioviranomaisen päällikön päätöksestä on viipymättä ilmoitettava sisäministeriölle, joka voi päättää vesiliikenteen keskeytyksen tai rajoituksen jatkamisesta tai lopettamisesta.

Ennen 1 momentissa tarkoitetun päätöksen tekemistä on kuultava Liikennevirastoa. Liikennevirasto vastaa 1 momentissa tarkoitetun päätöksen tiedottamisesta asianomaisille ja osallistuu päätöksen toimeenpanoon.

39 §

Oikeus liikkua toisen kiinteistöllä

Rajavartiolaitoksen oikeudesta tilapäisesti käyttää muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä silloin, kun se on sotilaallisen harjoitustoiminnan, rajaturvallisuuden ylläpitämisen tai puolustusvalmiuden kohottamisen kannalta välttämätöntä, on voimassa, mitä puolustusvoimien oikeudesta tilapäisesti käyttää muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä säädetään puolustusvoimista annetun lain 14 §:ssä. Mitä puolustusvoimista annetun lain 14 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään puolustushaaraesikunnasta, varuskunnan päälliköstä ja harjoituksen johtajasta, sovelletaan rajavartiolaitoksessa rajavartiolaitoksen esikuntaan, hallintoyksikön komentajaan ja vähintään kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoiseen rajavartiomieheen.

54 §

Rajavyöhykeluvan raukeaminen ja peruuttaminen

Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä muun kuin 53 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun henkilön rajavyöhykelupa voidaan peruuttaa määräaikaisesti enintään kuukaudeksi kerrallaan, jos luvan peruuttaminen on välttämätöntä rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Tässä momentissa tarkoitettu päätös rajavyöhykeluvan peruuttamisesta voidaan antaa tiedoksi hallintolain (434/2003) mukaisella yleistiedoksiannolla.

57 §

Rajavyöhykeilmoitus

Sen lisäksi, mitä luvanvaraisuudesta 52 §:ssä säädetään, rajavartioviranomaiselle on ennakolta ilmoitettava (*rajavyöhykeilmoitus*):

1) ampuma-aseen, räjähdysaineen tai jousitoimisen aseiden käyttämisestä sekä metsänhakuusta ja metsän raivauksesta 500 metriä lähempänä rajaviivaa;

2) uitosta, kalastamisesta ja kulkuneuvolla rajavedessä kulkemisesta.

Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä rajavartioviranomainen voi velvoittaa tekemään rajavyöhykeilmoituksen rajavyöhykkeellä oleskelusta, jos ilmoitus on välttämätön rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Ilmoitusvelvollisuus voidaan määrätä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Tässä momentissa tarkoitettu päätös ilmoitusvelvollisuudesta voidaan antaa tiedoksi hallintolain (434/2003) mukaisella yleistiedoksiannolla.

Rajavyöhykeilmoitus tehdään sille alueelliselle tai paikalliselle rajavartioviranomaiselle, jonka toimialuetta ilmoitus koskee. Rajavartioviranomainen antaa ilmoituksessa tarkoitettua toimintaa koskevia tarkempia määräyksiä 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan liittyvästä liikkumisesta, aseiden suuntaamisesta, kerralla käytettävien räjähdysaineiden määrästä, puiden kaatosuunnasta ja -menetelmistä sekä muista toimenpiteistä tahattomien rajatapahtumien estämiseksi, jos se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä.

71 §

Rajavartiolaitoksen kohteita ja harjoituksia koskevat liikkumisrajoitukset

Sisäministeriön asetuksella voidaan säätää rajavartiolaitoksen hallitsemaa tilaa tai aluetta koskeva liikkumisrajoitus tai -kielto, jos se on välttämätöntä henkilöiden vaaroilta suojaamiseksi tai rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Sotilaallisen harjoitusalueen tai rajaturvallisuuteen liittyvän harjoitusalueen osaa taikka rajavartiolaitoksen 39 §:n 3 momentin mukaisesti käyttöön ottamaa kiinteistöä koskevan tilapäisen liikkumisrajoituksen tai -kiellon voi harjoituksen tai kiinteistön käyttöönoton ajaksi määrätä vähintään kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoinen rajavartiomies.

Vastoin kieltoa tai rajoitusta oleskeleva henkilö voidaan poistaa kiellosta tai rajoituksessa tarkoitettusta tilasta tai siinä tarkoitettulta alueelta. Jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä rajoituksen rikkomista voida muutoin estää, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy rajoituksen rikkomiseen, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

77 a §

Rajavartiolaitoksen virka-apu ja tuki poliisille terrorismirikoksen torjunnassa

Poliisilla on oikeus saada rajavartiolaitokselta sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Poliisilla on oikeus saada sisällöltään vastaavaa tukea toimiessaan Euroopan unionin alueella Euroopan unionin jäsenvaltion pyynnöstä sellaisessa poliisin toimialaan kuuluvassa tehtävässä, joka perustuu Euroopan unionin lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen Euroopan unionin lainsäädännössä tai Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa määriteltyjen terrorististen tekojen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuva voimakeinojen käyttö edellyttää, että se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla. Voimakeinojen on oltava apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja pyynnön mukaisia. Tukeen sovelletaan, mitä tässä pykälässä ja 77 b–77 d §:ssä säädetään virka-avusta.

79 §

Puolustusvoimien virka-apu rajavartiolaitokselle

Rajavartiolaitoksella on oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna rajaturvallisuuden ylläpitoon kotimaassa liittyvän tehtävän sekä merenkulun turvatoimilaissa rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi tarpeellista kalustoa, henkilöstöä ja erityisasiantuntemusta, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta puolustusvoimille säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Tässä pykälässä tarkoitettua virka-apua antavalla on erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus rajavartiomiehen ohjauksessa käyttää sellaisia tehtävän suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joihin rajavartiomies hänet toimivaltansa nojalla valtuuttaa ja joita tilanne huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Oikeudesta hätävarjeluun säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:ssä.

Virka-apua pyytää rajavartiolaitoksen esikunta tai kiireellisessä tapauksessa se hallintoyksikkö, joka virka-apua tarvitsee. Virka-avun antamisesta päättää pääesikunta taikka merivoimien, ilmavoimien tai maavoimien esikunta. Kiireellisessä tapauksessa virka-avun antamisesta voi päättää varuskunnan päällikkö, joukko-osaston komentaja tai sotilaslaitoksen päällikkö.

79 b §

Puolustusvoimien virka-avun kustannukset

Puolustusvoimien virka-avun kustannuksista vastaa sen antaja silloin kun virka-avun antaminen rajavartiolaitokselle on tehtävän luonne ja kiireellisyys huomioon ottaen välttämätöntä.

Virka-avun sitoessa suuria voimavaroja ja pitkittyessä siten, että se haittaa olennaisesti puolustusvoimien tai virka-apua antavan yksikön perustoimintoja taikka aiheuttaa merkittäviä kustannuksia, puolustusvoimilla on oikeus saada korvaus sille aiheutuneista välittömistä kustannuksista.

Luonnos 7.6.2017

Neuvoteltuaan ja sovittuaan virka-apua pyytäneen rajavartiolaitoksen yksikön kanssa toiminnan muuttumisesta maksulliseksi virka-avun antaja päättää korvauksen perimisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

ulkomaalaislain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään ulkomaalaislain (301/2004) 11 lukuun uusi 184 a § seuraavasti:

11 luku

Liikenteenharjoittajan velvollisuudet ja seuraamusmaksu

184 a §

Liikenteenharjoittajan velvollisuudet sisärajaliikenteessä

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten III osaston 2 luvun ja rajavartiolaiton 15 §:n mukaisesti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 14 a § ja 19 §:n otsikko, sellaisina kuin ne ovat 14 a § laissa 1230/2013 ja 19 § osaksi laeissa 689/2009 ja 751/2014, sekä
lisätään 19 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 689/2009 ja 751/2014, uusi 4 momentti, 20 §:ään uusi 4 momentti ja 20 a §:ään, sellaisena kuin se on laissa 751/2014, uusi 3 momentti seuraavasti:

14 a §

Salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen ylimääräisten tietojen käsittely

Salaisilla tiedonhankintakeinoilla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä säädetään rikos-
torjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 47 ja 48 §:ssä ja poliisilain 5 luvun 54 §:ssä.
Pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitetuilla salaisilla pakkokeinoilla saadun ylimääräisen tiedon
käyttämisestä säädetään pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ylimääräinen tieto saadaan tallettaa 7 ja 11 §:ssä tarkoitettuihin henkilörekistereihin.

19 §

Tiedot rajan ylittävässä kulkuneuvossa olevista henkilöistä

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitettut tiedot on toimitettava myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten III osaston 2 luvun ja rajavartiolaitain 15 §:n mukaisesti.

20 §

Liikenteenharjoittajan velvollisuus lentomatikustajia koskevien tietojen antamiseen

Tätä pykälää sovelletaan myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten III osaston 2 luvun ja rajavartiolaitain 15 §:n mukaisesti.

Luonnos 7.6.2017

20 a §

*Liikenteenharjoittajan velvollisuus matkustajia ja miehistöä koskevien tietojen antamiseen
alus- ja junaliikenteessä*

Tätä pykälää sovelletaan myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten III osaston 2 luvun ja rajavartiolain 15 §:n mukaisesti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 26 b §, sellaisena kuin se on laissa 1229/2013, sekä
lisätään 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1229/2013, uusi 4 momentti seuraavasti:

7 §

Tasavallan presidentin päätöksenteko rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioissa

Edellä 2 ja 3 momentissa säädetystä poiketen virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaamman sotavarustein tapahtuvan asevoiman käyttöä koskevaan rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasiaan sovelletaan puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 32 §:n 2 momentissa säädettyä menettelyä. Asiaa esiteltäessä sisäministerillä ja rajavartiolaitoksen päälliköllä on oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä siitä.

26 b §

Opiskelijan muut tehtävät

Rajavartiolaitoksen esikunta voi määrätä riittävän koulutuksen saaneen rajavartijan peruskurssin opiskelijan suorittamaan myös muita tehtäviä kuin koulutukseen liittyviä harjoituksia, jos se on tarpeen rajavartiolaitoksen toimialaan kuuluvien vakavien erityistilanteiden hoitamiseksi.

Rajavartijan peruskurssin opiskelijan suorittaessa 1 momentissa tarkoitettua tehtävää häneen sovelletaan, mitä rajavartiolain 34 d §:ssä säädetään asevelvollisen ja vapaaehtoista asepalvelusta suorittavan toimivaltuuksista rajavartiolaitoksen toiminnan tukena.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

poliisilain 2 luvun 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisilain (872/2011) 2 luvun 21 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa
753/2014, seuraavasti:

2 luku

Yleiset toimivaltuudet

21 §

Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet

Poliisimiehellä on oikeus rajatarkastuksen toimittamiseen rajavartiolain 28 ja 28 a §:ssä rajavartiomiehelle säädetyin toimivaltuuksin. Lisäksi poliisilla on sama toimivalta käyttää rajanylityspaikalla teknisessä valvonnassa kertyvää kuvaa ja ääntä kuin rajavartiolaitoksella on rajavartiolain 31 §:n nojalla. Poliisimiehellä on oikeus ohjata ja rajoittaa liikkumista rajanylityspaikalla siten kuin siitä rajavartiolain 30 a §:ssä rajanylityspaikan esimiehenä toimivan rajavartiomiehen ja vähintään luutnantin arvoisen rajavartiomiehen osalta säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

rikoslain 16 luvun 4 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään rikoslain (39/1889) 16 luvun 4 a §:ään, sellaisena kuin se on laissa 585/2005, uusi 2 momentti seuraavasti:

16 luku

Rikoksista viranomaisia vastaan

4 a §

Niskoittelu rajavartiomiestä vastaan

Mitä tässä pykälässä säädetään rajavartiomiehestä, koskee myös rajavartiolaitoksen toiminnan tukena rajavartiolain 34 d §:n mukaisesti toimivaa asevelvollista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä päivänä kuuta 20 .

Pääministeri

Juha Sipilä

Sisäministeri Paula Risikko

1.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rajavartiolain (578/2005) 20, 21, 29, 32, 33 ja 38 §, 39 §:n 3 momentti, 57 ja 71 §, 77 a §:n otsikko ja 1 ja 2 momentti ja 79 §, sellaisina kuin niistä ovat 20 § osaksi laissa 478/2010, 21, 29, 32 ja 38 § laissa 749/2014, 33 § ja 77 a §:n otsikko ja 1 ja 2 momentti laissa [HE 107/2016 vp], 39 §:n 3 momentti laissa 554/2007, 71 § osaksi laissa 749/2014 ja 79 § osaksi laissa 516/2013, sekä *lisätään* lakiin uusi 33 a, 34 c, 34 d, 38 a ja 38 b §, 54 §:ään uusi 4 momentti ja lakiin uusi 79 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

20 §

20 §

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen rajanylityspaikalla

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen

Rajavartiolaitos valvoo kuljettajien ajokuntoisuutta ja ajoneuvojen liikennekelpoisuutta rajanylityspaikalla. Rajavartiolaitos huolehtii yleisen järjestyksen ja turvallisuuden muustakin ylläpitämisestä rajanylityspaikalla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä.

Rajavartiolaitos valvoo kuljettajien ajokuntoisuutta ja ajoneuvojen liikennekelpoisuutta sekä *tieliikennelain (267/1981) säännösten noudattamista* rajanylityspaikalla. Rajavartiolaitos huolehtii yleisen järjestyksen ja turvallisuuden muustakin ylläpitämisestä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä, *rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla* silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä.

Vaarallisten esineiden ja toisen vahingoittamiseen soveltuvien esineiden ja aineiden hallussapitoa sekä päihdyttävien aineiden nauttimista koskevien säännösten noudattamisen valvomisesta säädetään järjestyslaissa (612/2003).

Vaarallisten esineiden ja toisen vahingoittamiseen soveltuvien esineiden ja aineiden hallussapitoa sekä päihdyttävien aineiden nauttimista koskevien säännösten noudattamisen valvomisesta säädetään järjestyslaissa (612/2003).

21 §

21 §

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen poliisin toimenpiteet

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen poliisin toimenpiteet

Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjes-

Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjes-

tyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia poliisilain 2 ja 3 luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa.

Rajavartiomies voi kohtaamassaan asiassa suorittaa 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää terveydelle tai omaisuudelle vaaraa aiheuttamatta. Toimenpiteestä on viipymättä ilmoitettava poliisille. Toimenpiteestä on poliisimiehen pyynnöstä luovuttava tai jo aloitettu toimenpide on keskeytettävä.

Rajavartiomies voi ennalta suunnitellussa, tarkoituksenmukaisena pidettävässä rajavartiomiehen ja poliisimiehen yhteispartioinnissa partiointialueella suorittaa välttämättömiä poliisilain 2 ja 3 luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä poliisin johdolla tapahtuvassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tehtävässä.

29 §

Rajavalvontaan liittyvä tekninen valvonta

Rajavartiolaitoksella on rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus rajan läheisyydessä sekä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy, kohdistaa poliisilaissa tarkoitettua teknistä valvontaa muualle kuin rikoslain (39/1889) 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan piiriin kuuluvaan alueeseen. Teknistä valvontaa ei kuitenkaan saa kohdistaa käymälään, pukeutumistilaan tai muuhun vastaavaan paikkaan taikka henkilöstötiloihin tai työntekijöiden henkilökohtaiseen käyttöön osoitettuihin työhuoneisiin.

Rajanylityspaikalla ja rajavyöhykkeen ulkopuolella tapahtuvasta teknisestä valvonnasta on ilmoitettava sopivalla merkillä.

Rajavartiolaitos saa asettaa teknistä laitteistoa 1 momentissa tarkoitettua teknistä valvontaa varten rajavyöhykkeellä sekä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä

tyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia poliisin toimenpiteitä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa.

Rajavartiomies voi kohtaamassaan asiassa suorittaa 1 momentissa tarkoitetun toimenpiteen ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää terveydelle tai omaisuudelle vaaraa aiheuttamatta. Toimenpiteestä on viipymättä ilmoitettava poliisille. Toimenpiteestä on poliisimiehen pyynnöstä luovuttava tai jo aloitettu toimenpide on keskeytettävä.

Rajavartiomies voi ennalta suunnitellussa, tarkoituksenmukaisena pidettävässä rajavartiomiehen ja poliisimiehen yhteispartioinnissa partiointialueella suorittaa välttämättömiä poliisin toimenpiteitä poliisin johdolla tapahtuvassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tehtävässä.

29 §

Rajavalvontaan liittyvä tekninen valvonta

Rajavartiolaitoksella on rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus rajan läheisyydessä, Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä sekä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä kohdistaa teknistä valvontaa muualle kuin rikoslain (39/1889) 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan piiriin kuuluvaan alueeseen. Teknistä valvontaa ei kuitenkaan saa kohdistaa käymälään, pukeutumistilaan tai muuhun vastaavaan paikkaan taikka henkilöstötiloihin tai työntekijöiden henkilökohtaiseen käyttöön osoitettuihin työhuoneisiin. Teknisellä valvonnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa kulkuneuvoihin, kulkuneuvon kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista.

Rajanylityspaikalla ja rajavyöhykkeen ulkopuolella tapahtuvasta teknisestä valvonnasta on merialueita lukuun ottamatta ilmoitettava sopivalla merkillä.

Rajavartiolaitos saa asettaa teknistä laitteistoa 1 momentissa tarkoitettua teknistä valvontaa varten rajavyöhykkeellä sekä rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä

ilman maa- tai vesialueen omistajan tai haltijan lupaa. Rajavyöhykkeen ulkopuolella teknistä laitteistoa voidaan ilman maa- tai vesialueen omistajan tai haltijan lupaa asettaa vain tilapäisesti, eli enintään 3 kuukauden ajanjaksoksi. Teknisen laitteiston asettamisesta aiheutuvasta vahingosta ja haitasta suoritetaan maa- tai vesialueen omistajalle tai haltijalle käyvän hinnan mukainen korvaus.

Teknisen valvonnan tietojen tallettamisesta henkilörekisteriin säädetään henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

32 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen rajanylityspaikalla

Rajavartiomiehen oikeudesta toimenpiteisiin rajanylityspaikalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sovelletaan, mitä poliisilain 2 luvun 2, 5 ja 6 §:ssä, 8 §:n 1 momentissa sekä 10 §:ssä säädetään. Mitä poliisilain 2 luvun 6 §:n 3 momentissa säädetään päällystön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen.

ilman maa- tai vesialueen omistajan tai haltijan lupaa. Rajavyöhykkeen ulkopuolella teknistä laitteistoa voidaan ilman maa- tai vesialueen omistajan tai haltijan lupaa asettaa vain tilapäisesti, enintään 3 kuukauden ajanjaksoksi. Teknisen laitteiston asettamisesta aiheutuvasta vahingosta ja haitasta suoritetaan maa- tai vesialueen omistajalle tai haltijalle käyvän hinnan mukainen korvaus.

Teknisen valvonnan tietojen tallettamisesta henkilörekisteriin ja tietojen käytöstä säädetään henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Suomen alueellisen koskemattomuuden valvonnassa ja turvaamisessa suoritettavasta teknisestä valvonnasta säädetään aluevalvontalaissa (577/2000) ja rajavartiolaitoksen tutkittavan rikoksen estämiseksi tai vaaran torjumiseksi käytettävästä teknisestä valvonnasta rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

32 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen

Rajavartiomiehen oikeudesta toimenpiteisiin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi rajanylityspaikalla ja sen välitöissä läheisyydessä, rajavartiolaitoksen toimitiloissa ja rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla sovelletaan, mitä poliisilain 2 luvun 2 ja 5–7 §:ssä, 8 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 9, 10 ja 16 §:ssä sekä 5 luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa ja 21 §:n 4 momentissa säädetään.

Mitä poliisilain 2 luvun 6 §:n 3 momentissa säädetään päällystön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen. Poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa ja 21 §:n 4 momentissa tarkoitetun toimivaltuuden käyttämisestä päättää rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentissa tarkoitetun toimivaltuuden käyttämisestä päättää rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksi-

kön päällikkö. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö on ratkaissut televalvontaa koskevan asian. Asia on saatettava mainitun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinoon käytön aloittamisesta.

33 § [HE 107/2016 vp]

33 §

*Rajavartiomiehen toimivaltuus poliisitehtävissä**Rajavartiomiehen **toimivaltuudet** poliisitehtävissä*

Rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä, 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi, Prüm- ja Atlas -yhteistyössä sekä merenkulun turvatoimilaisissa tarkoitettuun rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä *poliisimiehelle* poliisilain 2 ja 3 luvussa säädetty toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Rajavartiomiehellä on 21 §:ssä tarkoitetuissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden poliisitehtävissä, 22 §:ssä tarkoitettujen terroristisessa tarkoituksessa tehtävien rikosten torjumiseksi ja erityistilanteiden hoitamiseksi, Prüm- ja Atlas -yhteistyössä sekä merenkulun turvatoimilaisissa tarkoitettuun rajavartiolaitokselle kuuluvassa tehtävässä poliisilain 2 ja 3 luvussa *sekä 5 luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa ja 21 §:n 4 momentissa* tarkoitettuihin toimivaltuuksiin, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Mitä poliisilain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa, 6 §:n 3 momentissa ja 8 §:n 2 momentissa säädetään päällystöön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen.

Mitä poliisilain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa, 6 §:n 3 momentissa ja 8 §:n 2 momentissa säädetään päällystöön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa vähintään luutnantin arvoiseen rajavartiomieheen. *Poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa ja 21 §:n 4 momentissa tarkoitettuihin toimivaltuuksiin käyttämisestä 1 momentissa tarkoitettuun tilanteeseen oikeutettu virkamies.*

Poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentissa tarkoitettuihin toimivaltuuksiin käyttämisestä päättää rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes rajavartiolaitoksen päällikkö tai apulaispäällikkö taikka asianomaisen hallintoyksikön päällikkö on ratkaissut televalvontaa koskevan asi-

*an. Asia on saatettava mainitun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keino-
käytön aloittamisesta.*

(uusi)

33 a §

Salaista tiedonhankintaa koskeva menettely

Rajavartiomiehen käyttäessä 32 ja 33 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 tai 4 momentissa, 11 §:n 3 momentissa, 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa tai 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoja sovelletaan lisäksi soveltuvin osin, mitä poliisilain 5 luvun 2, 26, 50–56 ja 58–62 §:ssä säädetään. Mitä poliisilain 5 luvun 2, 26, 50–56 ja 58–62 §:ssä säädetään pidättämiseen oikeutetusta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen.

Salaisen tiedonhankinnan valvontaan sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 61 §:ssä säädetään.

(uusi)

34 c §

Toimivaltuudet sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä

Rajavartiolaitoksella on sellaisessa 25 §:ssä tarkoitettussa sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävässä, jonka puolustusvoimat rajavartiolaitokselle antaa, Suomen alueen, kansan elinmahdollisuuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaamiseksi sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi oikeus tarvittaessa käyttää muualla laissa säädetyn lisäksi virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaampaa sotavarusteina tapahtuvaa asevoimaa aseellisen hyökkäyksen tai sitä vastaavan ulkoisen uhan kohdistuessa Suomeen. Sotavarusteina tapahtuvan asevoiman käytön tulee olla sopusoinnussa Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa.

(uusi)

34 d §

Asevelvollisen toimivaltuudet rajavartiolaitoksen toiminnan tukena

Asevelvollisella ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995) tarkoitettuun asepalvelukseen otetulla (asevelvollinen) on rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 30 §:n mukaisesti rajavartiolaitoksen toiminnan tukena toimiessaan, jos se on erityisistä syistä tarpeen, toimivaltaisen rajavartiomiehen pyynnön ja ohjeistuksen mukaisesti oikeus:

1) selvittää henkilöllisyys ja ottaa henkilötuntomerkit pakkokeinoja käyttämättä siten kuin 36 §:n 1 ja 2 momentissa ja ulkomaa-laislain (301/2004) 131 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään;

2) pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä siten kuin 38 §:ssä säädetään;

3) suorittaa 65 ja 65 a §:ssä tarkoitettu turvallisuustarkastus;

4) estää rajavartiolaitoksen toimenpiteen kohteena olevan henkilön poistuminen;

5) suorittaa rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen liittyvä kirjaamistehtävä.

Ennen asevelvollisen määräämistä 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia edellyttävään tehtävään on otettava huomioon hänen asevelvollisuuslain (1438/2007) mukaisen palveluksensa ja koulutuksensa kesto sekä muu kokemus. Asevelvollisella ei ole 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia käyttäessään oikeutta saada tietoja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa tarkoitetuista rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä eikä muista viranomaistarkoituksia varten perustetuista rekistereistä tai tietojärjestelmistä.

Asevelvollisella on oikeus kantaa mukanaan 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia edellyttävän tehtävän suorittamisen kannalta välttämättömiä rajavartiolaitoksen hyväksymiä voimankäyttövälineitä, joiden käyttämiseen hän on saanut koulutuksen. Asevelvollisen oikeudesta välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen rajavartiomiehen ohjauksessa säädetään 35 §:n 2 momentissa ja oikeudesta hätävarjeluun rikoslain 4 luvun 4 §:ssä. Sotilaan ja sotilasesimiehen

oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen säädetään puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 23 §:ssä. Oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen aluevalvontatehtävissä säädetään aluevalvontalaissa.

Asevelvollisen vaitiolovelvollisuuteen ja -oikeuteen 1 momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia edellyttävässä tehtävässä sovelletaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 17 ja 17 a–17 d §:ää. Vahingonkorvausvastuusta säädetään 80 ja 80 a–80 d §:ssä sekä vahingonkorvauslaissa (412/1974).

38 §

Kulkuneuvon pysäyttäminen ja liikenteen ohjaaminen

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, rajavartiomiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi ja siirrettäväksi tai siirtää kulkuneuvo sekä ohjata liikennettä, jos se on tarpeen rajavalvonnan, poliisitehtävän, ulkomaalaisvalvonnan tai turvaamistehtävän suorittamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi rajanylityspaikalla, liikenneonnettomuuden vuoksi taikka rajavartiolaitoksen toimialallaan suorittaman kulkuneuvon käyttöön liittyvän valvonnan tai metsästyksenvalvonnan suorittamiseksi tai rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

(uusi)

38 §

Kulkuneuvon pysäyttäminen ja liikenteen ohjaaminen

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, rajavartiomiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi ja siirrettäväksi tai siirtää kulkuneuvo sekä ohjata liikennettä, jos se on tarpeen rajavalvonnan, poliisitehtävän, ulkomaalaisvalvonnan tai turvaamistehtävän suorittamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi rajanylityspaikalla ja sen välittömässä läheisyydessä sekä rajavartiolaitoksen hallinnassa olevilla alueilla, liikenneonnettomuuden vuoksi taikka rajavartiolaitoksen toimialallaan suorittaman kulkuneuvon käyttöön liittyvän valvonnan tai metsästyksenvalvonnan suorittamiseksi tai rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

38 a §

Miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun puuttuminen

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, rajavartiomiehellä on oikeus puuttua ilmailulain (864/2014) 2 §:n 1 momentin 22 kohdassa tarkoitetun miehittämättömän ilma-aluksen ja 21 kohdassa tarkoitetun lennokin kulkuun, jos se on välttämätöntä rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi, turvaamistehtävän tai meripelastustehtävän suorittamiseksi taikka rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi.

Rajavartiomiehellä on oikeus kohdistaa 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön

kokonaisjärjestelmään sellaisia tarpeellisia voimakeinoja ja teknisiä toimenpiteitä, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen ja toimenpiteiden puolustettavuutta arvioidaessa on otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin toiminnan vaarallisuus, käytävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinojen tai teknisten toimenpiteiden käyttäminen on välttämätöntä, on niitä käytettävä vain siinä määrin ja siihen saakka, kun 1 momentissa tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi välttämättä on tarpeen.

Miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön kokonaisjärjestelmällä tarkoitetaan tässä pykälässä miehittämätöntä ilma-alusta ja lennokkia, niiden kauko-ohjauslaitteita ja ohjaus- ja seurantayhteyksiä sekä muita miehittämättömän ilma-aluksen tai lennokin käytön edellyttämien järjestelmien osia.

Rajavartiolaitoksella on 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa oikeus käsitellä miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kauko-ohjaukseen liittyvää radioviestintää ja sen välitystietoja.

(uusi)

38 b §

Vesiliikenteen tilapäinen keskeyttäminen ja rajoittaminen

Sisäministeriö voi enintään seitsemäksi vuorokaudeksi kerrallaan kieltää vesiliikenteen tai rajoittaa sitä rajoitetulla Suomen aluevesien osalla ja Saimaan kanavalla, jos se on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä. Rajaturvallisuutta välittömästi vaarantavassa kiireellisessä tilanteessa päätöksen voi tehdä sen alueellisen rajavartioviranomaisen päällikkö, jonka toimialuetta asia pääosin koskee, kuultuaan muita alueellisia rajavartioviranomaisia, joiden toimialuetta asia koskee. Alueellisen rajavartioviranomaisen päällikön päätöksestä on viipymättä ilmoitettava sisäministeriölle, joka voi päättää vesiliikenteen keskeytyksen tai rajoituksen jatkamisesta tai lopettamisesta.

Ennen 1 momentissa tarkoitetun päätöksen tekemistä on kuultava Liikennevirastoa. Li-

kennevirasto vastaa 1 momentissa tarkoitettun päätöksen tiedottamisesta asianomaisille ja osallistuu päätöksen toimeenpanoon.

39 §

Oikeus liikkua toisen kiinteistöllä

Rajavartiolaitoksen oikeudesta tilapäisesti käyttää muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä silloin, kun se on sotilaallisen harjoitustoiminnan tai puolustusvalmiuden kohottamisen kannalta välttämätöntä, on voimassa, mitä puolustusvoimien oikeudesta tilapäisesti käyttää muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä säädetään puolustusvoimista annetun lain 14 §:ssä.

39 §

Oikeus liikkua toisen kiinteistöllä

Rajavartiolaitoksen oikeudesta tilapäisesti käyttää muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä silloin, kun se on sotilaallisen harjoitustoiminnan, *rajaturvallisuuden ylläpitämisen* tai puolustusvalmiuden kohottamisen kannalta välttämätöntä, on voimassa, mitä puolustusvoimien oikeudesta tilapäisesti käyttää muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä säädetään puolustusvoimista annetun lain 14 §:ssä. *Mitä puolustusvoimista annetun lain 14 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään puolustushaaraesikunnasta, varuskunnan päälliköstä ja harjoituksen johtajasta, sovelletaan rajavartiolaitoksessa rajavartiolaitoksen esikuntaan, hallintoyksikön komentajaan ja vähintään kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoiseen rajavartiomieheen.*

54 §

Rajavyöhykeluvan raukeaminen ja peruuttaminen

(uusi)

Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä muun kuin 53 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettun henkilön rajavyöhykelupa voidaan peruuttaa määräaikaisesti enintään kuukaudeksi kerrallaan, jos luvan peruuttaminen on välttämätöntä rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Tässä momentissa tarkoitettu päätös rajavyöhykeluvan peruuttamisesta voidaan antaa tiedoksi hallintolain (434/2003) mukaisella yleistiedoksiannolla.

57 §

Rajavyöhykeilmoitus

Sen lisäksi, mitä luvanvaraisuudesta 52 §:ssä säädetään, rajavartioviranomaiselle on ennakolta ilmoitettava (*rajavyöhykeilmoitus*):

1) ampuma-aseen, räjähdysaineen tai jousitoimisen aseiden käyttämisestä sekä metsänhakuusta ja metsän raivauksesta 500 metriä lähempänä rajaviivaa;

2) uitosta, kalastamisesta ja kulkuneuvolla rajavedessä kulkemisesta.

Rajavyöhykeilmoitus tehdään sille alueelliselle tai paikalliselle rajavartioviranomaiselle, jonka toimialuetta ilmoitus koskee. Rajavartioviranomainen antaa ilmoituksessa tarkoitettua toimintaa koskevia tarkempia määräyksiä 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan liittyvästä liikkumisesta, aseiden suunnasta, kerralla käytettävien räjähdysainesten määrästä, puiden kaatosuunnasta ja -menetelmistä sekä muista toimenpiteistä tahattomien rajatapahtumien estämiseksi, jos se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä.

71 §

Rajavartiolaitoksen kohteita ja harjoituksia koskevat liikkumisrajoitukset

Sisäministeriön asetuksella voidaan säätää rajavartiolaitoksen hallitsemaa tilaa tai aluetta koskeva liikkumisrajoitus tai kielto, jos se on välttämätöntä henkilöiden vaaroilta suojaamiseksi tai rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Sotilaallisen harjoitusalueen tai rajaturvallisuuteen liittyvän harjoitusalueen osaa koskevan tilapäisen

57 §

Rajavyöhykeilmoitus

Sen lisäksi, mitä luvanvaraisuudesta 52 §:ssä säädetään, rajavartioviranomaiselle on ennakolta ilmoitettava (*rajavyöhykeilmoitus*):

1) ampuma-aseen, räjähdysaineen tai jousitoimisen aseiden käyttämisestä sekä metsänhakuusta ja metsän raivauksesta 500 metriä lähempänä rajaviivaa;

2) uitosta, kalastamisesta ja kulkuneuvolla rajavedessä kulkemisesta.

Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän tarpeen sitä edellyttäessä rajavartioviranomainen voi velvoittaa tekemään rajavyöhykeilmoituksen rajavyöhykkeellä oleskelusta, jos ilmoitus on välttämätön rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Ilmoitusvelvollisuus voidaan määrätä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Tässä momentissa tarkoitettu päätös ilmoitusvelvollisuudesta voidaan antaa tiedoksi hallintolain (434/2003) mukaisella yleistiedoksiannolla.

Rajavyöhykeilmoitus tehdään sille alueelliselle tai paikalliselle rajavartioviranomaiselle, jonka toimialuetta ilmoitus koskee. Rajavartioviranomainen antaa ilmoituksessa tarkoitettua toimintaa koskevia tarkempia määräyksiä 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan liittyvästä liikkumisesta, aseiden suunnasta, kerralla käytettävien räjähdysainesten määrästä, puiden kaatosuunnasta ja -menetelmistä sekä muista toimenpiteistä tahattomien rajatapahtumien estämiseksi, jos se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi välttämätöntä.

71 §

Rajavartiolaitoksen kohteita ja harjoituksia koskevat liikkumisrajoitukset

Sisäministeriön asetuksella voidaan säätää rajavartiolaitoksen hallitsemaa tilaa tai aluetta koskeva liikkumisrajoitus tai -kielto, jos se on välttämätöntä henkilöiden vaaroilta suojaamiseksi tai rajavartiolaitoksen erittäin tärkeän toiminnan suojaamiseksi. Sotilaallisen harjoitusalueen tai rajaturvallisuuteen liittyvän harjoitusalueen osaa *taikka rajavartiolai-*

liikkumisrajoituksen tai kiellon voi harjoituksen ajaksi määrätä vähintään kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoinen rajavartiomies.

Vastoin kieltoa tai rajoitusta oleskeleva henkilö voidaan poistaa kiellossa tai rajoituksessa tarkoitettusta tilasta tai siinä tarkoitettulta alueelta. Jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä rajoituksen rikkomista voida muutoin estää, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy rajoituksen rikkomiseen, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinnottamisesta.

77 a § [HE 107/2016 vp]

*Rajavartiolaitoksen virka-apu ja tuki poliisil-
le merialueella*

Poliisilla on oikeus saada rajavartiolaitok-
selta *Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä* sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Poliisilla on oikeus saada sisällöltään 1 momentissa tarkoitettua virka-apua vastaavaa tukea toimiessaan Euroopan unionin jäsenvaltion merialueella ja talousvyöhykkeellä jäsenvaltion pyynnöstä sellaisessa poliisin toimialaan kuuluvassa tehtävässä, joka perustuu Euroopan unionin lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen, Euroopan unionin lainsäädännössä tai Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa määriteltyjen terrorististen tekojen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuva voimakeinojen käyttö edellyttää, että se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista

toksen 39 §:n 3 momentin mukaisesti käyttöön ottamaa kiinteistöä koskevan tilapäisen liikkumisrajoituksen tai -kiellon voi harjoituksen tai kiinteistön käyttöönoton ajaksi määrätä vähintään kapteenin tai kapteeniluutnantin arvoinen rajavartiomies.

Vastoin kieltoa tai rajoitusta oleskeleva henkilö voidaan poistaa kiellossa tai rajoituksessa tarkoitettusta tilasta tai siinä tarkoitettulta alueelta. Jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä rajoituksen rikkomista voida muutoin estää, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy rajoituksen rikkomiseen, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinnottamisesta.

77 a §

*Rajavartiolaitoksen virka-apu ja tuki poliisil-
le **terrorismirikoksen torjunnassa***

Poliisilla on oikeus saada rajavartiolaitok-
selta sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi, jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Poliisilla on oikeus saada sisällöltään 1 momentissa tarkoitettua virka-apua vastaavaa tukea toimiessaan Euroopan unionin *alueella Euroopan unionin* jäsenvaltion pyynnöstä sellaisessa poliisin toimialaan kuuluvassa tehtävässä, joka perustuu Euroopan unionin lainsäädäntöön tai Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen, Euroopan unionin lainsäädännössä tai Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa määriteltyjen terrorististen tekojen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuva voimakeinojen käyttö edellyttää, että se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä

torjua lievemmillä keinoilla. Voimakeinojen on oltava apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja pyynnön mukaisia. Tukeen sovelletaan, mitä tässä pykälässä ja 77 b—77 d §:ssä säädetään virka-avusta.

keinoilla. Voimakeinojen on oltava apua vastaanottavan Euroopan unionin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja pyynnön mukaisia. Tukeen sovelletaan, mitä tässä pykälässä ja 77 b—77 d §:ssä säädetään virka-avusta.

79 §

Puolustusvoimien virka-apu rajavartiolaitokselle

Rajavartiolaitoksella on oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna:

1) etsintään käytettävää kalustoa sekä etsintään ja liikenteen ohjaamiseen käytettäviä henkilövoimavaroja, jos se on tarpeen valtakunnanrajan ilmeisesti laittomasti ylittäneen Suomessa olevan henkilön verekseltään löytämiseksi;

2) rajavartiolaitoksen vaarallisen tehtävän turvallisesti suorittamiseksi tarvittavaa suojakalustoa;

3) rajavalvontatehtävän suorittamiseksi tai rajatapahtuman tutkimiseksi tarpeellista erityisasantuntemusta;

4) merenkulun turvatoimilaissa tarkoitetun merellä olevaan alukseen tai siinä oleviin matkustajiin kohdistuvan turvauhan torjumiseksi tarpeellista kalustoa sekä erityisasantuntemusta.

Tässä pykälässä tarkoitettuun virka-apuun eivät kuulu ampuma-aseiden käyttäminen tai sotilaalliset voimakeinot. Sivullisen oikeudesta välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen rajavartiomiehen ohjauksessa säädetään tämän lain 35 §:n 2 momentissa ja oikeudesta hätävarjeluun rikoslain 4 luvun 4 §:ssä.

Virka-apua pyytää rajavartiolaitoksen esikunta tai kiireellisessä tapauksessa se hallintoyksikkö, joka virka-apua tarvitsee. Virka-avun antamisesta päättää pääesikunta tai merivoimien, ilmavoimien taikka maavoimien esikunta. Kiireellisessä tapauksessa virka-avun antamisesta voi päättää varuskunnan päällikkö tai joukko-osaston komentaja.

79 §

Puolustusvoimien virka-apu rajavartiolaitokselle

Rajavartiolaitoksella on oikeus saada puolustusvoimilta virka-apuna *rajaturvallisuuden ylläpitoon kotimaassa liittyvän tehtävän sekä merenkulun turvatoimilaissa rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi tarpeellista kalustoa, henkilöstöä ja erityisasantuntemusta, jos virka-avun antaminen voi tapahtua vaarantamatta puolustusvoimille säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.*

Tässä pykälässä tarkoitettua virka-apua antavalla on erittäin tärkeässä ja kiireellisessä tehtävässä oikeus rajavartiomiehen ohjauksessa käyttää sellaisia tehtävän suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joihin rajavartiomies hänet toimivaltansa nojalla valtuuttaa ja joita tilanne huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Oikeudesta hätävarjeluun säädetään rikoslain 4 luvun 4 §:ssä.

Virka-apua pyytää rajavartiolaitoksen esikunta tai kiireellisessä tapauksessa se hallintoyksikkö, joka virka-apua tarvitsee. Virka-avun antamisesta päättää pääesikunta taikka merivoimien, ilmavoimien tai maavoimien esikunta. Kiireellisessä tapauksessa virka-avun antamisesta voi päättää varuskunnan päällikkö, joukko-osaston komentaja tai sotilaslaitoksen päällikkö.

Puolustusvoimien virka-avun kustannukset

Puolustusvoimien virka-avun kustannuksista vastaa sen antaja silloin kun virka-avun antaminen rajavartiolaitokselle on tehtävän luonne ja kiireellisyys huomioon ottaen välttämätöntä.

Virka-avun sitoessa suuria voimavaroja ja pitkittyessä siten, että se häittää olennaisesti puolustusvoimien tai virka-apua antavan yksikön perustoimintoja taikka aiheuttaa merkittäviä kustannuksia, puolustusvoimilla on oikeus saada korvaus sille aiheutuneista välittömistä kustannuksista.

Neuvoteltuaan ja sovittuaan virka-apua pyytäneen rajavartiolaitoksen yksikön kanssa toiminnan muuttumisesta maksulliseksi virka-avun antaja päättää korvauksen perimisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

2.

Laki

ulkomaalaislain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään ulkomaalaislain (301/2004) 11 lukuun uusi 184 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 luku

Liikenteenharjoittajan velvollisuudet ja seuraamusmaksu

(uusi)

184 a §

*Liikenteenharjoittajan velvollisuudet sisära-
jaliikenteessä*

Tämän luvun säännöksiä sovelletaan myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten III osaston 2 luvun ja rajavartiolain 15 §:n mukaisesti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 14 a § ja 19 §:n otsikko, sellaisina kuin ne ovat 14 a § laissa 1230/2013 ja 19 § osaksi laeissa 689/2009 ja 751/2014, sekä

lisätään 19 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 689/2009 ja 751/2014, uusi 4 momentti, 20 §:ään uusi 4 momentti ja 20 a §:ään, sellaisena kuin se on laissa 751/2014, uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 a §

14 a §

Salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen ylimääräisten tietojen käsittely

Salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen ylimääräisten tietojen käsittely

Poliisilain 5 luvussa tarkoitetuilla salaisilla tiedonhankintakeinoilla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä säädetään poliisilain 5 luvun 54 §:ssä ja pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitetuilla salaisilla pakkokeinoilla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ylimääräinen tieto saadaan tallettaa 7 ja 11 §:ssä tarkoitettuihin henkilörekistereihin.

Salaisilla tiedonhankintakeinoilla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 47 ja 48 §:ssä ja poliisilain 5 luvun 54 §:ssä. Pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitetuilla salaisilla pakkokeinoilla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä säädetään pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ylimääräinen tieto saadaan tallettaa 7 ja 11 §:ssä tarkoitettuihin henkilörekistereihin.

19 §

Tiedot rajan ylittävässä kulkuneuvossa olevista henkilöistä

(uusi)

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitettut tiedot on toimitettava myös sisärajaliikenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliaikaisesti palautettu sisärajoille Schengenin rajasäännösten III osaston 2 luvun ja rajavartiolaitain 15 §:n mukaisesti.

20 §

*Liikenteenharjoittajan velvollisuus lentomat-
kustajia koskevien tietojen antamiseen*

(uusi)

*Tätä pykälää sovelletaan myös sisärajalii-
kenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliai-
kaisesti palautettu sisärajoille Schengenin
rajasäännösten III osaston 2 luvun ja raja-
vartiolain 15 §:n mukaisesti.*

20 a §

*Liikenteenharjoittajan velvollisuus matkusta-
jia ja miehistöä koskevien tietojen antami-
seen alus- ja junaliikenteessä*

(uusi)

*Tätä pykälää sovelletaan myös sisärajalii-
kenteessä silloin, kun rajavalvonta on väliai-
kaisesti palautettu sisärajoille Schengenin
rajasäännösten III osaston 2 luvun ja raja-
vartiolain 15 §:n mukaisesti.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
.

4.

Laki

rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 26 b §, sellaisena kuin se on laissa 1229/2013, sekä
lisätään 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1229/2013, uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §

Tasavallan presidentin päätöksenteko rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasioissa

(uusi)

Edellä 2 ja 3 momentissa säädetystä poiketen virkamiehen henkilökohtaista aseistusta voimakkaamman sotavarustein tapahtuvan asevoiman käyttöä koskevaan rajavartiolaitoksen sotilaskäskyasiaan sovelletaan puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 32 §:n 2 momentissa säädettyä menettelyä. Asiaa esiteltäessä sisäministerillä ja rajavartiolaitoksen päälliköllä on oikeus olla läsnä ja lausua käsityksensä siitä.

26 b §

26 b §

Opiskelijan muut tehtävät

Opiskelijan muut tehtävät

Rajavartiolaitoksen esikunta voi määrätä riittävän koulutuksen saaneen rajavartijan peruskurssin opiskelijan suorittamaan myös muita tehtäviä kuin koulutukseen liittyviä harjoituksia, jos se on tarpeen rajavartiolaitoksen toimialaan kuuluvien vakavien erityistilanteiden hoitamiseksi.

Rajavartijan peruskurssin opiskelijan suorittaessa 1 momentissa tarkoitettua tehtävää häneen sovelletaan, mitä rajavartiolain 35 §:n 2 momentissa säädetään rajavartiomiestä avustavan henkilön valtuuksista.

Rajavartiolaitoksen esikunta voi määrätä riittävän koulutuksen saaneen rajavartijan peruskurssin opiskelijan suorittamaan myös muita tehtäviä kuin koulutukseen liittyviä harjoituksia, jos se on tarpeen rajavartiolaitoksen toimialaan kuuluvien vakavien erityistilanteiden hoitamiseksi.

Rajavartijan peruskurssin opiskelijan suorittaessa 1 momentissa tarkoitettua tehtävää häneen sovelletaan, mitä rajavartiolain 34 d §:ssä säädetään asepalveluksen ja vapaaehtoista asepalvelusta suorittavan toimivaltuuksista rajavartiolaitoksen toiminnan tukena.

Voimassa oleva laki

Luonnos 7.6.2017
Ehdotus

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

5.

Laki

poliisilain 2 luvun 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisilain (872/2011) 2 luvun 21 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa
753/2014, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Yleiset toimivaltuudet

Yleiset toimivaltuudet

21 §

21 §

Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet

Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet

Poliisimiehellä on oikeus rajatarkastuksen toimittamiseen rajavartiolain 28 ja 28 a §:ssä rajavartiomiehelle säädetyin toimivaltuuksin. Lisäksi poliisilla on sama toimivalta käyttää rajanylityspaikalla teknisessä valvonnassa kertyvää kuvaa ja ääntä kuin rajavartiolaitoksella on rajavartiolain 31 §:n nojalla.

Poliisimiehellä on oikeus rajatarkastuksen toimittamiseen rajavartiolain 28 ja 28 a §:ssä rajavartiomiehelle säädetyin toimivaltuuksin. Lisäksi poliisilla on sama toimivalta käyttää rajanylityspaikalla teknisessä valvonnassa kertyvää kuvaa ja ääntä kuin rajavartiolaitoksella on rajavartiolain 31 §:n nojalla. *Poliisimiehellä on oikeus ohjata ja rajoittaa liikku-mista rajanylityspaikalla siten kuin siitä rajavartiolain 30 a §:ssä rajanylityspaikan esimiehenä toimivan rajavartiomiehen ja vähintään luutnantin arvoisen rajavartiomiehen osalta säädetään.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

6.

Laki

rikoslain 16 luvun 4 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään rikoslain (39/1889) 16 luvun 4 a §:ään, sellaisena kuin se on laissa 585/2005,
uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 luku

Rikoksista viranomaisia vastaan

4 a §

Niskoittelu rajavartiomiestä vastaan

(uusi)

Mitä tässä pykälässä säädetään rajavartiomiehestä, koskee myös rajavartiolaitoksen toiminnan tukena rajavartiolain 34 d §:n mukaisesti toimivaa asevelvollista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
.